SOLVA
regio I project I partner

RUIEN VIERKANTE METER

ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK - EINDRAPPORT

INTERGEMEENTELIJKE SAMENWERKING VOOR STREEKONTWIKKELING IN ZUID-OOST-VLAANDEREN

GENTSESTEENWEG 1 B
9520 SINT-LIEVENS-HOUTEM
TEL 053 64 65 20

INFO@SO-LVA.BE
WWW.SO-LVA.BE

RUIEN – VIERKANTE METER

EINDVERSLAG – 2023I170

SOLVA ARCHEOLOGIE RAPPORT 228

AUTEURS: DE GRAEVE A., DE MAEYER W. & HERREMANS D.

COLOFON

DOSSIERSAMENSTELLING
Arne De Graeve, Wouter De Maeyer, Davy Herremans

PROJECT
Ruien Vierkante meter wetenschappelijke opgraving
Projectcode:2023I170
Projectnaam: 23-RUI-M2
SOLVA Archeologierapport nr. 282

OPDRACHTHOUDER

SOLVA
Projectteam: Archeologie
Gentsesteenweg 1B
9520 SINT-LIEVENS-HOUTEM
Tel: 053/64 65 20
info@so-lva.be

BEWAARPLAATS ARCHEOLOGISCH ENSEMBLE
Erkend onroerend erfgoeddepot SOLVA archeologisch depot
p/a Industrielaan 25b
9320 EREMBODEGEM
Tel: 053/64 65 36
archeologie@so-lva.be

WETTELIJK DEPOTNUMMER
D/2023/12.857/30

PARTNER

Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling: Europa investeert in zijn platteland

provincie Oost-Vlaanderen

COPYRIGHT

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van **SOLVA**.
Alle foto's, tenzij anders vermeld: © **SOLVA**

INHOUDSTAFEL

01 | DANKWOORD 13

02 | BESCHRIJVEND GEDEELTE 17

2.1. ADMINISTRATIEVE GEGEVENS 19

2.2. SAMENVATTING VAN HET ARCHEOLOGISCH VOORONDERZOEK EN DE RESULTATEN 22

2.3. DE ONDERZOEKSOPDRACHT 22

2.3.1. VRAAGSTELLING 22

2.3.2. DE RANDVOORWAARDEN 23

2.4. WERKWIJZE EN STRATEGIE VAN DE OPGRAVING 23

2.4.1. MOTIVERING VAN DE ONDERZOEKSSTRATEGIE, -METHODE EN -TECHNIEKEN 23

2.4.1.1. OPGRAVINGSSTRATEGIE 23

2.4.1.2. METHODEN EN TECHNIEKEN 24

2.4.2. BESCHRIJVING VAN DE ORGANISATIE VAN DE OPGRAVING 25

2.4.3. BESCHRIJVING VAN HET GEBRUIKTE MATERIAAL 26

2.4.4. BESCHRIJVING EN MOTIVERING VAN EVENTUELE AFWIJKENDE METHODIEK EN VAN EVENTUELE BIJSTELLINGEN VAN DE OORSPRONKELIJKE STRATEGIE 26

2.4.5. MOTIVATIE TEN AANZIEN VAN DE KEUZE VAN DE VONDSTEN 26

2.4.6. MOTIVATIE TEN AANZIEN VAN DE KEUZE VAN DE STAALNAME 26

2.4.7. TEKSTUELE OMSCHRIJVING VAN DE INBRENG VAN SPECIALISTEN 26

2.4.8. TEKSTUELE OMSCHRIJVING VAN DE ALGEMENE WETENSCHAPPELIJKE ADVISERING DOOR PERSONEN DIE BUITEN HET PROJECT STONDEN 26

03 | ASSESSMENTRAPPORT 29

3.1. TEKSTUELE BESCHRIJVING EN MOTIVERING VAN DE BIJ HET ASSESSMENT GEHANTEERDE METHODEN, TECHNIEKEN EN CRITERIA 31

3.1.1. ASSESSMENT VAN VONDSTEN 31

3.1.2. ASSESSMENT VAN STALEN 31

3.1.3. CONSERVATIE-ASSESSMENT 31

3.1.4. ASSESSMENT VAN SPOREN, SPOORCOMBINATIES, ARCHEOLOGISCHE STRUCTUREN EN ARCHEOLOGISCHE SITE 31

3.2. TEKSTUELE BESCHRIJVING VAN HET POTENTIEEL VOOR WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK EN DE AARD DAARVAN, MET WAARDERING 31

3.3. TEKSTUELE BESCHRIJVING VAN HET UIT TE VOEREN ONDERZOEK 32

3.3.1. TE BEANTWOORDEN ONDERZOEKSVRAGEN 32
3.3.2. STRATEGIE VOOR DE VERWERKING 32
3.3.3. CONSERVATIESTRATEGIE 32
3.3.4. ONDERZOEKSVRAGEN VOOR VERVOLGONDERZOEK 32
04 | INTERPRETATIE VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE 35
4.1. BESCHRIJVING VAN HET KADER VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE 37
4.1.1. BESCHRIJVING VAN DE LANDSCHAPPELIJKE LIGGING 37
4.1.2. HISTORISCH KADER 41
4.1.3. ARCHEOLOGISCH KADER 45
4.2. BESCHRIJVING VAN DE BODEMS EN ANDERE COMPLEXEN VAN AARDKUNDIGE EENHEDEN 47
4.2.1. GENESE VAN DE BODEMS OF ANDERE COMPLEXEN VAN AARDKUNDIGE EENHEDEN 47
4.2.2. BEWARING VAN DE BODEMS OF ANDERE COMPLEXEN VAN AARDKUNDIGE EENHEDEN 47
4.2.3. EFFECTEN VAN DE AANWEZIGE BODEMS EN SEDIMENTEN OP DE BEWARING VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE EN DE ARCHEOLOGISCHE ARTEFACTEN DAARBINNEN 47
4.2.4. REFERENTIE AAN GELIJKAARDIGE BODEMS EN ANDERE COMPLEXEN VAN AARDKUNDIGE EENHEDEN OP GEKENDE ARCHEOLOGISCHE SITES 47
4.3. BESCHRIJVING VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE AAN DE HAND VAN HET SPORENBESTAND OF DE VONDSTENSPREIDING 47
4.3.1. ANALYSE VAN DE OPBOUW VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE 47
4.3.1.1. TEKSTUELE BESCHRIJVING VAN DE WIJZE WAAROP DE ARCHEOLOGISCHE SITE ZICH AAN HET HUIDIGE OPPERVLAK MANIFESTEERT 47
4.3.1.2. BESCHRIJVING VAN DE STRATIGRAFISCHE OPBOUW VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE 47
4.3.1.3. PROFIELFOTO'S 47
4.3.2. ANALYSE VAN ARCHEOLOGISCHE STRUCTUREN, SPOORCATEGORIEËN, SPOORCOMBINATIES EN INDIVIDUELE SPOREN 47
4.3.2.1. NIET GEFASEERDE ALLESPORENKAART 47
4.3.2.2. GLOBALE TEKSTUELE BESCHRIJVING VAN HET SPORENBESTAND 48
4.3.2.2.1. INLEIDING 48
4.3.2.2.2. PROEFPUT 1 48
4.3.2.2.3. PROEFPUT 2 50
4.3.2.2.4. PROEFPUT 3 54
4.3.2.2.5. PROEFPUT 4 56
4.3.2.2.6. PROEFPUT 5 58
4.3.2.2.7. PROEFPUT 6 60

4.3.2.2.8. PROEFPUT 7 64
4.3.2.2.9. PROEFPUT 8 68
4.3.2.2.10. PROEFPUT 9 70
4.3.2.2.11. PROEFPUT 10 73
4.3.2.2.12. PROEFPUT 11 76
4.3.2.2.13. PROEFPUT 12 78
4.3.2.2.14. PROEFPUTTEN 13, 14, 15 EN 16 81
4.4. BESCHRIJVING VAN HET BESTAND AAN CULTURELE VONDSTEN EN NATUURWETENSCHAPPELIJKE VONDSTEN 87
4.4.1. BESCHRIJVING VAN DE ANALYSEMETHODEN EN -TECHNIEKEN 87
4.4.2. BESCHRIJVING VAN DE UITWERKINGSMETHODEN 87
4.4.3. BESCHRIJVING VAN DE VONDSTEN 87
4.4.4. BESCHRIJVING EN ANALYSE VAN DE VONDSTCATEGORIEËN 88
4.4.5. ANALYSE VAN DE TYPOLOGISCHE, CHRONOLOGISCHE EN RUIMTELIJKE INDELING VAN DE VONDSTEN 91
4.5. DATERING EN INTERPRETATIE VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE 91
4.5.1. RELATIEVE DATERING OP BASIS VAN HET SPORENBESTAND EN VONDSTENBESTAND 91
4.5.2. ABSOLUTE DATERING OP BASIS VAN VONDSTEN 91
4.5.3. ABSOLUTE DATERING OP BASIS VAN NATUURWETENSCHAPPELIJKE DATERINGSTECHNIEKEN 92
4.5.4. ABSOLUTE DATERING OP BASIS VAN HISTORISCHE BRONNEN 92
4.5.5. TAFONOMISCHE OPBOUW EN FORMATIE VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE 92
4.6. SYNTHESE VAN DE KENNIS OVER DE ARCHEOLOGISCHE SITE 93
4.6.1. GEMOTIVEERDE INTERPRETATIE VAN DE VONDSTEN, VONDSTCATEGORIEËN, SPOREN, SPOORCOMBINATIES, SPOORCATEGORIEËN, ARCHEOLOGISCHE STRUCTUREN, EN ACTIVITEITENZONES 93
4.6.2. BEVINDINGEN TEN OPZICHTE VAN DE RESULTATEN VAN EERDER UITGEVOERD ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK 94
4.6.3. GEMOTIVEERDE VERWACHTING TEN AANZIEN VAN DE AANWEZIGHEID EN AARD VAN ARCHEOLOGISCH ERFGOED 96
4.6.4. BESLUIT 96
4.6.5. BELANG EN DE BETEKENIS VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE BINNEN DE BESTAANDE KENNIS 99
4.6.6. AFBAKENING VAN ZONES WAAR GEEN ARCHEOLOGISCH ERFGOED AANWEZIG IS 100
4.6.7. DE ONDERZOEKSVRAGEN EN ONDERZOEKSDOELEN BEANTWOORD 100
4.6.8. SAMENVATTING VAN HET ONDERZOEK 103
05 | BIBLIOGRAFIE 107

06 | BIJLAGEN 113

6.1. LIJST VAN PLANNNEN, FIGUREN, FOTO'S EN KAARTEN 116

6.2. TEKENINGENLIJST VAN PLANNNEN, FIGUREN, FOTO'S EN KAARTEN 116

6.3. FOTOLIJST 116

6.4. SPORENLIJST VAN PLANNNEN, FIGUREN, FOTO'S EN KAARTEN 116

6.1. VONDSTENLIJST 116

LIJST VAN FIGUREN

Fig. 1. Locatie van de proefputten ten opzichte van de grenzen van de gemeenten en deelgemeenten. 20
Fig. 2. Locatie van de percelen waarop onderzoek werd uitgevoerd. 20
Fig. 3. Locatie van de proefputten op de topografische kaart. 21
Fig. 4. Locatie van de proefputten op de GRB-Basiskaart. 21
Fig. 5. Sfeerbeeld tijdens het opgraven: jong en oud aan het werk onder toezien van archeologen van SOLVA. ©Dirk Wollaert. 24
Fig. 6. Het projectgebied op een recente orthofoto over de hillshade-visualisatie van het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen (Digitaal Vlaanderen). 37
Fig. 7. De proefputten op de bodemkaart (DOV). 38
Fig. 8. De proefputten op de tertiair geologische kaart (DOV). 39
Fig. 9. De proefputten op de quartair geologische kaart (DOV). 40
Fig. 10. De proefputten op het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen (Digitaal Vlaanderen). 40
Fig. 11. De proefputten op de Kaart van Horenbault (naar origineel van 1596) (Bibliothèque nationale de France). 41
Fig. 12. Detail uit de Carte General des Camps et Marches que l'Armee du Roy a tenus Pendant la Campagne de 1745 (Bibliothèque nationale de France). 42
Fig. 13. De proefputten op de Villaretkaart (1745-48) (Digitaal Vlaanderen). 43
Fig. 14. De proefputten op de Ferrariskaart (1777) (Digitaal Vlaanderen). 44
Fig. 15. De proefputten op de Atlas der Buurtwegen (ca. 1840) (Digitaal Vlaanderen). 45
Fig. 16. De eigen proefputten en de publieke en private waarnemingen uit de inventaris.onroerenderfgoed.be op het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen. 46
Fig. 17. De proefputten op een recente orthofoto (Digitaal Vlaanderen). 47
Fig. 18. Situering van proefput 1 (Digitaal Vlaanderen). 48
Fig. 19. Zicht op de proefput na verdiepen. 49
Fig. 20. Situering van proefput 2 (Digitaal Vlaanderen). 50
Fig. 21. Profiel met de lagenopbouw van proefput 2. 51
Fig. 22. Situering van de proefput op de geomorfologische kaart naar Heyse 1993. 51
Fig. 23. Bodemfragment in Terra Sigillata uit C. 2-4 (23-RUI-M2-27). 52
Fig. 24. Bewerkte silex uit C. 2-4 (23-RUI-M2-28) en C. 2-7 (23-RUI-M2-6). 53
Fig. 25. Situering van proefput 3 (Digitaal Vlaanderen). 54
Fig. 26. Bodemprofiel in proefput 3. 55
Fig. 27. Rand van een papkom uit C. 3-6 (23-RUI-M2-34). 56
Fig. 28. Situering van proefput 4 (Digitaal Vlaanderen). 57
Fig. 29. Bodemprofiel in proefput 4. 57
Fig. 30. Pijpensteel uit C. 4-6 (23-RUI-M2-70). 58
Fig. 31. Situering van proefput 5 (Digitaal Vlaanderen). 59
Fig. 32. Bodemprofiel in proefput 5. 59
Fig. 33. Pijpenkop en -steel uit C. 5-7 (23-RUI-M2-86). 60
Fig. 34. Situering van proefput 6 (Digitaal Vlaanderen). 61
Fig. 35. Proefput 6 op het digitaal hoogtemodel (onder) met aanduiding en gedeeltelijk gereconstrueerd verloop van het aangetroffen spoor. 61
Fig. 36. Gedigitaliseerde coupetekening van proefput 6 met weergave van de lagen onderscheiden door de deelnemers, en met aanduiding van de contexten bepaalt door de archeologen. 62
Fig. 37. Bodemprofiel in proefput 6. 62
Fig. 38. Fragment van een pijp uit proefput 6 met opschrift "Breveté Nihoul Nimy" (23-RUI-M2-84). 63
Fig. 39. Situering van proefput 7 (Digitaal Vlaanderen). 64
Fig. 40. Gedigitaliseerde coupetekening van proefput 7 met weergave van de lagen onderscheiden door de deelnemers, en met aanduiding van de contexten bepaalt door de archeologen. 64
Fig. 41. Bodemprofiel in proefput 7. 65
Fig. 42. Schrabber uit proefput 7 (23-RUI-M2-180). 66
Fig. 43. Kolenschop uit proefput 7 (23-RUI-M2-180). 66
Fig. 44. Proefput 7 op de Villaretkaart (Digitaal Vlaanderen). 67
Fig. 45. Situering van proefput 8 (Digitaal Vlaanderen). 69
Fig. 46. Grondvlakfoto van C. 8-1. 69
Fig. 47. Situering van proefput 9 (Digitaal Vlaanderen). 70
Fig. 48. Bodemprofiel in proefput 9. 71
Fig. 49. Geweerkei uit proefput 9 (23-RUI-M2-93). 71
Fig. 50. Collage met de geweerkei bij de vondst en voorbeelden van historisch gebruik. 72
Fig. 51. Situering van proefput 10 (Digitaal Vlaanderen). 73
Fig. 52. Bodemprofiel in proefput 10. 74
Fig. 53. Kleipijpje met indruk "Scouflaire Onnaing" (23-RUI-M2-108) (foto: Dirk Wollaert). 75
Fig. 54. Fragment van een gepolijste bijl uit C. 10-4 (23-RUI-M2-107). 75
Fig. 55. Situering van proefput 11 (Digitaal Vlaanderen). 76
Fig. 56. Bodemprofiel in proefput 11. 77
Fig. 57. Situering van proefput 12 (Digitaal Vlaanderen). 78
Fig. 58. Bodemprofiel in proefput 12. 79
Fig. 59. Scherf 23-RUI-M2-140 met weergave van de fries waarvan de scherf deel uitmaakte (onder) in relatie tot de Boerendans van Pieter Breughel de Oudere (boven). 80
Fig. 60. Onderzoeksput 12 op de Atlas der Buurtwegen (ca. 1840) (Digitaal Vlaanderen). 81
Fig. 61. Locatie proefputten 13, 14, 15 & 16 (Digitaal Vlaanderen). 82
Fig. 62. Bodemprofiel in proefput 13. 83
Fig. 63. Bodemprofiel in proefput 14. 83
Fig. 64. Bodemprofiel in proefput 15. 84
Fig. 65. Bodemprofiel in proefput 16. 84
Fig. 66. Fragment van een gepolijste bijl of dissel uit C. 15-3 (23-RUI-M2-208). 85
Fig. 67. Fragment van een kop chinees porselein uit C. 16-2 (23-RUI-M2-210). 85

Fig. 68. Pijpenkop uit C. 15-2 (23-RUI-M2-207). 86
Fig. 69. Oliekruikje van een woning aan de Grote Herreweg. 88
Fig. 70. De proefputten uit het vierkante meter-project in relatie tot de archeologische vindplaatsen uit de inventaris.onroerenderfgoed.be. 95
Fig. 71. Diagram met de spreiding van de deelnemers volgens leeftijd. 97
Fig. 72. Diagram met de spreiding van de deelnemers volgens geslacht 97
Fig. 73. Diagram met de spreiding van de deelnemers volgens opleidingsniveau. 97
Fig. 74. Diagram met de spreiding van de deelnemers volgens afkomst. 98
Fig. 75. Uitsnede van een militaire oefenkaart uit de eerste helft van de 18de eeuw. 99

LIJST VAN TABELLEN

Tabel 1: Vondstmateriaal uit proefput 1 49
Tabel 2: Vondstmateriaal uit proefput 2 52
Tabel 3: Vondstmateriaal uit proefput 3 55
Tabel 4: Vondstmateriaal uit proefput 4 58
Tabel 5: Vondstmateriaal uit proefput 5 60
Tabel 6: Vondstmateriaal uit proefput 6 63
Tabel 7: Vondstmateriaal uit proefput 7 67
Tabel 8: Vondstmateriaal uit proefput 8 70
Tabel 9: Vondstmateriaal uit proefput 9 73
Tabel 10: Vondstmateriaal uit proefput 10 76
Tabel 11: Vondstmateriaal uit proefput 11 77
Tabel 12: Vondstmateriaal uit proefput 12 81
Tabel 13: Vondstmateriaal uit proefputten 13, 14, 15 & 16 86
Tabel 14: Vondstmateriaal uit het proefputtenproject 89

01 | DANKWOORD

IEDEREEN ARCHEOLOOG
Ruien
SOLVA
SAMENWERKING

1. DANKWOORD

Vierkante Meter: Iedereen archeoloog” is onderdeel van het project “M^2. Erfgoedparticipatie als motor voor het versterken van sociale cohesie” dat SOLVA sinds de zomer van 2023 met steun van LEADER Oost-Vlaanderen uitvoert. Met het project wil SOLVA de verbrokkeling van de sociale samenhang tegengaan. Het project wil mensen samenbrengen rond de dorpsgeschiedenis door hen er zelf actief onderzoek naar te laten doen. Archeologie moet zo dienen als bindmiddel voor de gemeenschap. Voor de uitvoering van het project konden we rekenen op de gewaardeerde steun van het gemeentebestuur van Kluisbergen. Verder wensen we ook Bert De Kimpe in het bijzonder te bedanken voor de logistieke ondersteuning en vlotte behandeling van het dossier.

02 | BESCHRIJVEND GEDEELTE

2. BESCHRIJVEND GEDEELTE

2.1. ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS	
Projectcode:	2023I170
Sitecode:	23-RUI-M2
Wettelijk depotnummer:	D/2023/12.857/30
Naam en erkenningsnummer erkende archeoloog:	SOLVA OE/ERK/Archeoloog/2015/00038
Locatie:	Oost-Vlaanderen, Kluisbergen, Ruien, Figuur 1
Bounding box:	punt 1: x= 86725,56, y= 161621,64 punt 2: x= 163631,98, y= 88213,84
Kadastrale gegevens:	Kluisbergen, afdeling 1 Ruien, Sectie A, perceel 427A, 446T, 451R2 Sectie B, perceel 110B, 284V, 510L2, 543H, 559E2, 559N; 559P; Sectie C, perceel 389F, 389G, 639D, 643A, 737B zie Figuur 2
Topografische kaart:	zie Figuur 3
Betrokken actoren en specialisten:	- Erkend archeoloog: Davy Herremans - Tekst: Arne De Graeve, Davy Herremans - Kaartmateriaal: Wouter De Maeyer, Davy Herremans
Wetenschappelijke advisering:	Niet van toepassing
Begin- en einddatum:	16/09/2023 – 3/10/2023
Projectie van het onderzoek op het kadasterplan:	Figuur 2

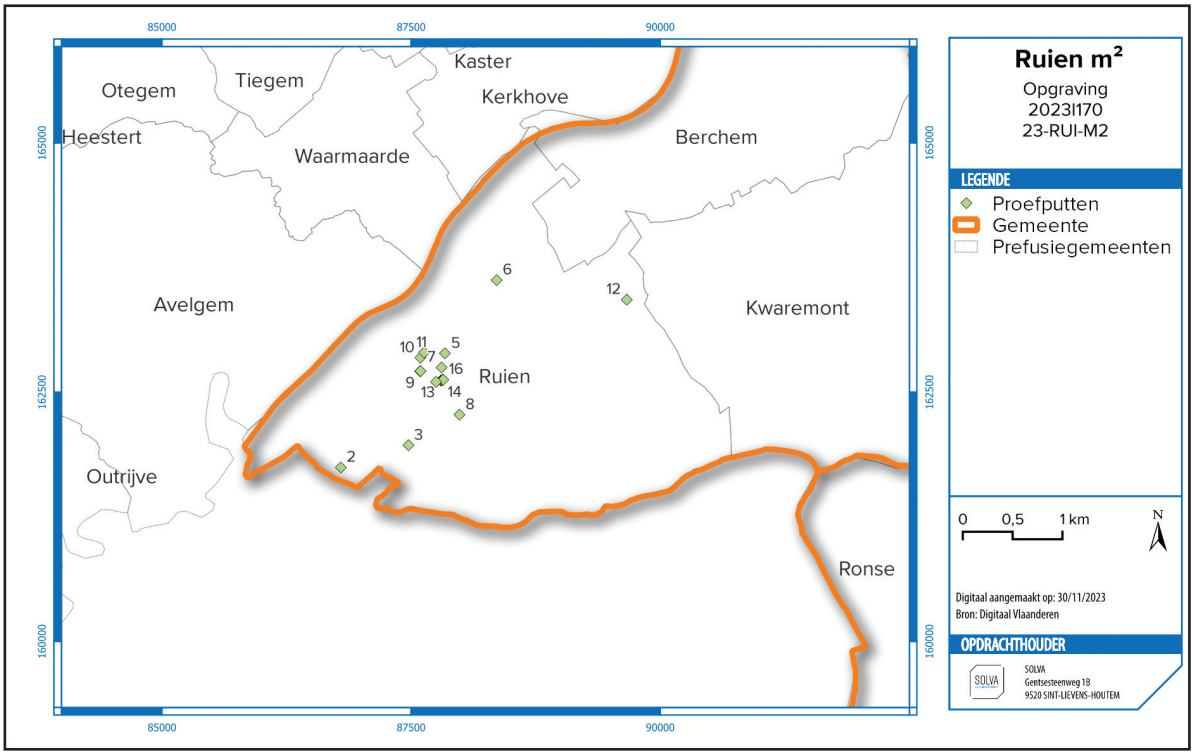

Fig. 1. Locatie van de proefputten ten opzichte van de grenzen van de gemeenten en deelgemeenten.

Fig. 2. Locatie van de percelen waarop onderzoek werd uitgevoerd.

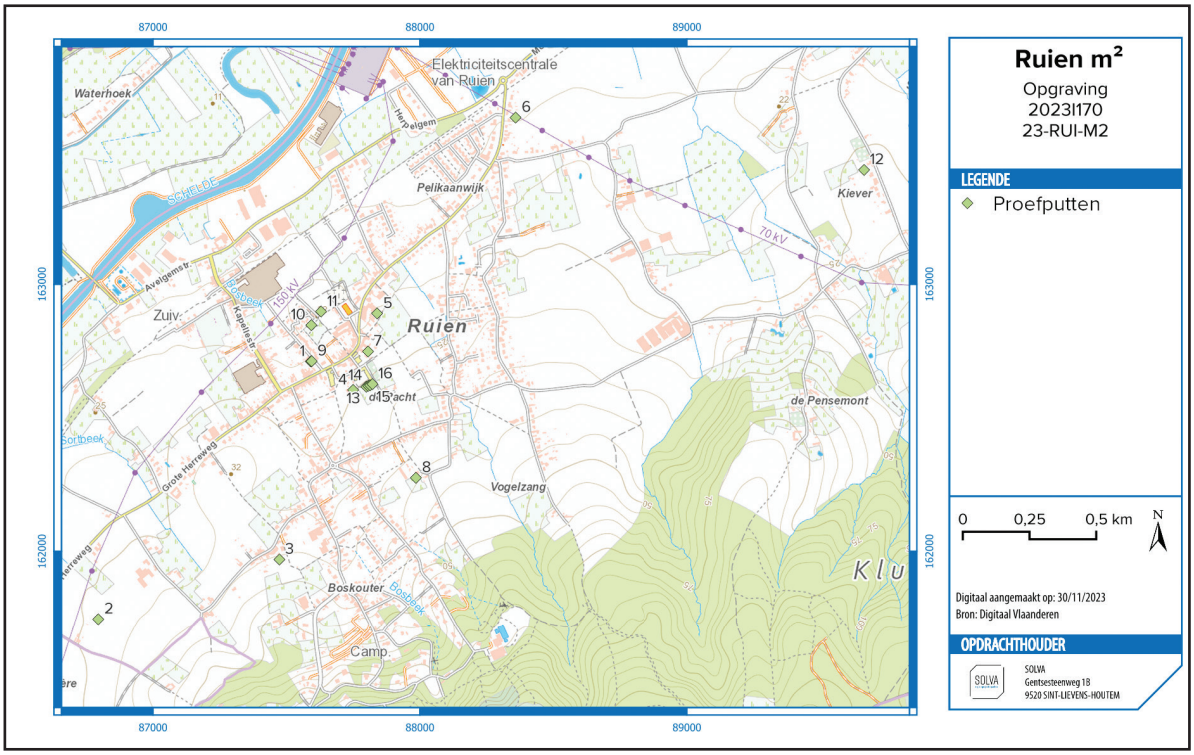

Fig. 3. Locatie van de proefputten op de topografische kaart.

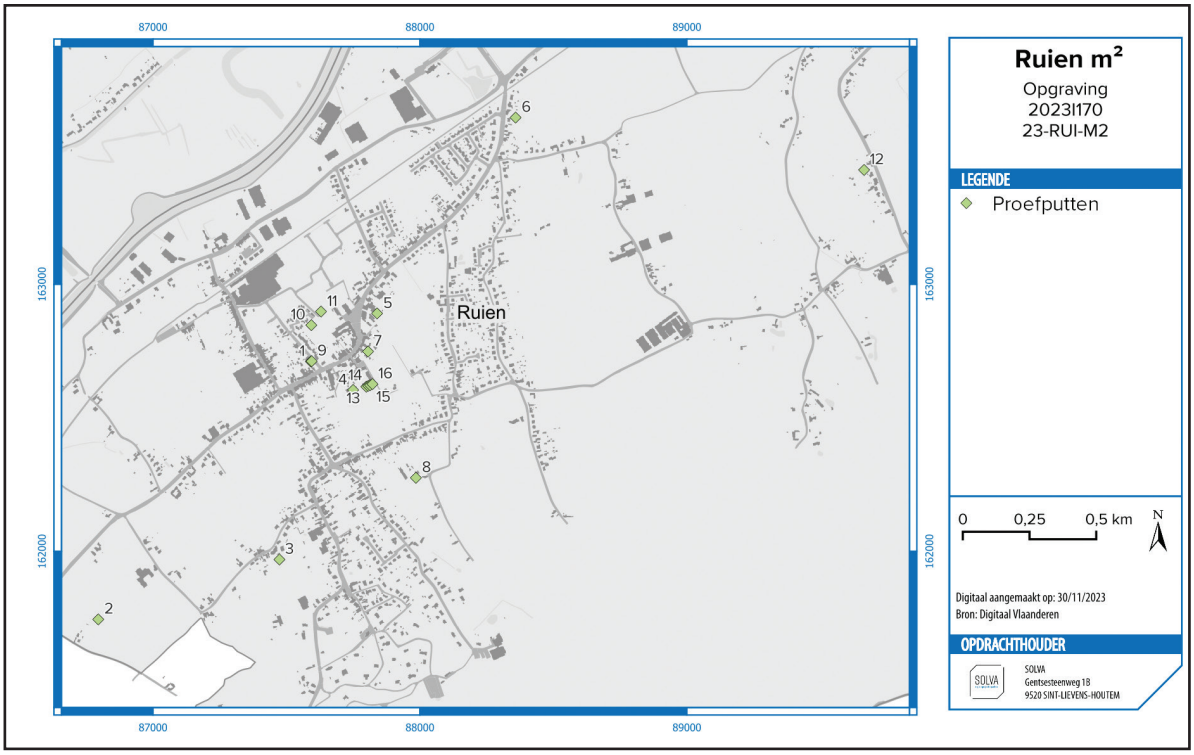

Fig. 4. Locatie van de proefputten op de GRB-Basiskaart.

2.2. SAMENVATTING VAN HET ARCHEOLOGISCH VOORONDERZOEK EN DE RESULTATEN

Het archeologisch onderzoek kadert in het project 'vierkante meter: erfgoedparticipatie als motor voor het versterken van de sociale cohesie'. Het gaat om een activerend en participatief project met ruimere maatschappelijke doelstellingen. In het kader van dit project wordt archeologie en het ondergronds erfgoed van een aantal dorpen in de Vlaamse Ardennen ingezet om sociale cohesie én draagvlak voor archeologie te creëren.

Het onderzoek richt zich op het dorp Ruien, gesitueerd op grondgebied Kluisbergen. De archeologische vraagstelling van de proefputten was drieledig. Op vlak van archeologie dienen de proefputten om inzicht te krijgen in de bodemopbouw en de aan- of afwezigheid vaststellen van archeologische relicten. De archeologische waarnemingen dienen als basis om de dorpsontwikkeling van Ruien te capteren en langetermijnevoluties te herkennen. Ten slotte heeft het onderzoek een sterk maatschappelijk doel. Het onderzoek wil via de archeologie een sterke lokale sociale cohesie bewerkstelligen. De opgraving brengt buren, kennissen en dorpsgenoten bij elkaar. Daarnaast brengt het onderzoek niet alleen mensen in contact met elkaar, maar ook met archeologie als wetenschap, geheel in de filosofie van publiekswetenschap. Via de kleinschalige opgravingen wordt getracht om een 'sociaal kapitaal' op te bouwen, een draagvlak voor erfgoed in de eigen regio, die mee bouwt aan een gevoel van streek- of dorpsidentiteit.

Op verschillende locaties in en rond de dorpskern van Ruien zijn 16 onderzoeksputten aangelegd van één vierkante meter (1 x 1 meter). De putten werden uitgegraven tot op de moederbodem, tenzij dit om praktische reden niet mogelijk was. In verschillende proefputten zijn archeologische lagen aangesneden. Hoewel de omvang van de proefputten gering was, brachten ze nieuwe inzichten de historische realiteit van Ruien. De meeste informatie komt echter uit de roerende archaeologica. In nagenoeg alle proefputten werden artefacten ingezameld en samen hebben deze vondsten een brede chronologische spreiding. De oudste vondsten zijn silexwerktuigen uit het meso- of neolithicum, de jongste vondsten zijn terug te brengen tot de nadagen van WOI. Hoewel de vondsten merendeel in de A en/of B-horizont zijn aangetroffen en dus ex-situ zijn, geeft hun verspreiding ontegensprekelijk een weerspiegeling van een verleden werkelijkheid en bewoningsevolutie in en rond Ruien.

2.3. DE ONDERZOEKSOPDRACHT

2.3.1. Vraagstelling

Het archeologisch onderzoek kadert in het project 'vierkante meter: erfgoedparticipatie als motor voor het versterken van de sociale cohesie'. In kader van de eventwerking werd deze titel verkort naar: "vierkante meter: iedereen archeoloog!". Uitgangspunt van het project was om activerend en participatief aan de slag te gaan met archeologie. Doelstellingen waren daarbij niet louter 'archeologisch' maar ook ruimere maatschappelijk. Archeologie en ondergronds erfgoed van een aantal dorpen in de Vlaamse Ardennen wordt actief ingezet om sociale cohesie en draagvlak voor archeologie te creëren. Voorliggend onderzoek richtte zich op het dorp Ruien, gesitueerd op grondgebied Kluisbergen. Op verschillende locaties in en rond de dorpskern van Ruien werden samen met buurtbewoners onderzoeksputten aangelegd van één vierkante meter (1x1 meter).

Op vlak van archeologie, worden volgende (niet-limitatieve) meer algemene onderzoeksvragen behandeld:

- Zijn er antropogene sporen aanwezig?
- Op welke niveaus manifesteren deze zich?
- Zijn er bodemhorizonten die bijzondere aandacht verdienen?

• Zijn er lithische artefacten aanwezig?

• Bevinden deze zich in situ, duiden ze op een bewaard loopvlak/steentijdsite?

• Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?

• Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?

• Kan op basis van het sporenbestand in het vooronderzoek een uitspraak worden gedaan over de aard en omvang van een occupatie?

• Kunnen archeologische vindplaatsen in tijd, ruimte en functie afgebakend worden?

• Wat is de vastgestelde en verwachte bewaringstoestand van de archeologische vindplaatsen?

• Wat is de waarde en het kennispotentieel van de vastgestelde archeologische vindplaatsen?

Met betrekking tot de dorpsontwikkeling van Ruien kunnen volgende meer specifieke onderzoeksvragen worden geformuleerd:

• Was er al sprake van menselijke aanwezigheid voor het ontstaan van Ruien?

• Situeerde die zich enkel in de huidige dorpskern of ook in de omgeving?

• Wanneer kwam de dorpskern van Ruien tot ontwikkeling?

• Welke vorm nam het eerste dorp aan?

• Hoe ontwikkelde het dorp zich verder?

• Is er naast bewoning ook sprake van agrarische, artisanale, religieuze of andere activiteit?

• Waar vond die dan plaats en in welke periode kunnen we die dateren?

• Leveren de vondsten een relevante bijdrage aan de bestaande kennis over het verleden van Ruien?

• Leveren de vondsten een bijdrage aan de bestaande kennis over de (middeleeuwse) dorpsontwikkeling in de regio van de Vlaamse Ardennen en historisch Vlaanderen?

2.3.2. De randvoorwaarden

Zowel het veldwerk als de verwerking en rapportage dienen te voldoen aan de methodiek zoals beschreven in het hoofdstuk 15 (Opgraven generiek) van de Code van Goede Praktijk 4.0.

2.4. WERKWIJZE EN STRATEGIE VAN DE OPGRAVING

2.4.1. Motivering van de onderzoeksstrategie, -methode en -technieken

2.4.1.1. Opgravingsstrategie

Het onderzoek werd uitgevoerd door vrijwilligers in het kader van het project ‘‘vierkante meter: erfgoedparticipatie als motor voor het versterken van de sociale cohesie”. De opgraving met de buurtbewoners vond plaats op 16 en 17 september 2023. Op 3 oktober werden nog enkele proefputten aangelegd met de lagere scholen van Ruien (Figuur 5).

Na een uitgebreide oproep in allerhande media konden deelnemers zich melden om deel te nemen aan het project. De proefputten werden ingepland op basis van de beschikbare en toegankelijke gronden: bij de deelnemers in de tuin; op akkers van landbouwers; en op terreinen van de gemeente Kluisbergen.

Vooraf werd de deelnemers gevraagd om bij de locatiekeuze voor hun proefput zoveel als mogelijk rekening te houden met gekende verstoringen en ophogingen. Op sommige plaatsen bleek de proefput alsnog in een verstoorde zone te liggen (bijvoorbeeld zone 10).

Fig. 5. Sfeerbeeld tijdens het opgraven: jong en oud aan het werk onder toezien van archeologen van SOLVA. ©Dirk Wollaert.

2.4.1.2. Methoden en technieken

Na het uitzetten van de proefputten (met aandacht voor gekende verstoringen of ophogingen etc.) werden de proefputten manueel uitgegraven per lagen van 10 cm. Elke laag werd doorzocht op vondsten. Bij sommige proefputten zijn de lagen droog gezeefd (maaswijdte 1-2 mm) op zoek naar de kleinste vondsten. Bijna alle proefputten zijn onderzocht met metaaldetector.[1] De registratie van de proefputten gebeurde door de deelnemers in samenwerking met de archeologen van SOLVA. Bij het uitgraven van de putten kreeg elke 10 cm een nieuwe laagnummer. Deze arbitraire grenzen maakte een makkelijke registratie van het vondstmateriaal mogelijk. Per 10 cm werd er een vlakfoto gemaakt door de deelnemers. Wanneer de proefput de 'moederbodem' had bereikt werd het verdiepen gestaakt. Dieper graven had voor de archeologische vraagstelling immers geen zin. In enkele proefputten is uit praktische overwegingen de onderkant van de archeologisch lagen niet bereikt. Op het einde van elk onderzoek is een relevant profiel door de archeologen gefotografeerd, beschreven en ingetekend.

De deelnemers beschreven de afzonderlijke lagen aan de hand van gestandaardiseerde fiches. Deze werden nadien allemaal ingevoerd in de archeologiedatabank van SOLVA. Het gebruik van gestandaardiseerde fiches en een gestandaardiseerde nummering van de sporen en de lagen in een spoor – en alles wat daarmee samenhangt (foto's, plannen, vondsten...) – heeft niet alleen te maken met het stroomlijnen van de registratie op het veld, maar ook met de verwerking van deze gegevens tijdens de rapportage. De Dienst Archeologie van SOLVA heeft in de loop van 2009 de ontwikkeling van een databank geïnitieerd. Haar doel is zowel het kunnen invoeren en opslaan, als raadplegen en beheren van alle gegevens – velddata en externe informatie – in één systeem. Daarenboven is het de opzet om met de databank overzichtelijke lijsten te kunnen genereren, die als bijlagen kunnen dienen in de rapporten. De absolute basis van de databank, de kleinste atomaire eenheid als het ware, is het spoor. Dit valt uiteen in negen types: 'laag', 'muur', 'vloer', 'skelet', 'hout', 'vondst', 'vertical

1 Door erkend metaaldetectoristen Pieter-Jan Vanhaesebrouck en Wim De Sutter.

feature interface' of 'VFI', 'horizontal feature interface' of 'HFI' en 'boring'. Voor elk type spoor bestaat één gestandaardiseerde fiche in de databank. Aan deze kleinste eenheid wordt alles gekoppeld: plannen, tekeningen, foto's én vondsten. Bovendien worden op dit niveau de eerste relaties gelegd tussen de sporen onderling: een spoor 'is recenter', 'is ouder', 'gelijktijdig met' of 'hetzelfde als' een ander spoor.

Op een tweede niveau in de databank staan de spoorcombinaties. Deze groeperen één of meerdere sporen. Elke spoorcombinatie krijgt een individueel nummer, namelijk het nummer van het eerste spoor dat tot deze spoorcombinatie behoort. Het is evenwel niet zo dat elk spoor noodzakelijk deel uitmaakt van een spoorcombinatie. Verstoringen en 'negatieve sporen', sporen die na couperen geen of een natuurlijk spoor blijken te zijn, worden niet tot het niveau van een spoorcombinatie gebracht, maar bestaan enkel tot op het spoorniveau. De plannen, tekeningen, foto's en vondsten die gekoppeld zijn aan een spoor worden door de databank automatisch verbonden aan de spoorcombinatie waartoe ze behoren. Vanuit dit niveau kan men dus makkelijk navigeren in de verschillende sporen van die spoorcombinatie en waaraan de vondsten, plannen, tekeningen en foto's verbonden zijn. Op dit niveau laat de databank eveneens toe chronologische/stratigrafische relaties te leggen tussen de spoorcombinaties onderling. Het derde niveau in de databank bevat de structuren. Structuren groeperen op hun beurt één of meerdere spoorcombinaties. Ook zij krijgen een individueel nummer, met name het eerste spoorcombinatienummer dat tot deze structuur behoort. Indien bijvoorbeeld een gebouwplattegrond (structuurniveau) is vastgesteld, bestaande uit verschillende paalsporen (spoorcombinatieniveau), dan zal deze gebouwplattegrond het nummer dragen van een spoorcombinatie (een paalspoor) die deel uitmaakt van deze structuur. Elk paalspoor (spoorcombinatieniveau) kan op zijn beurt bestaan uit een paalkern (spoorniveau) en een insteek (spoorniveau). Opnieuw is het zo dat niet elke spoorcombinatie tot een structuur hoeft te behoren. De databank groepeert onder een structuur telkens de plannen, tekeningen, foto's en vondsten die gekoppeld zijn aan de spoorcombinaties die deel uitmaken van de structuur. Opnieuw is vanuit het structuurniveau gemakkelijk te navigeren tussen de verschillende spoorcombinaties die ertoe behoren en zo, verder afdalend, uiteindelijk tussen de verschillende sporen. Op dit niveau kunnen eveneens chronologische/stratigrafische relaties gelegd worden tussen structuren. Wat de vondsten en de staalnames betreft, wensen we mee te geven dat de databank een uitgebreide mogelijkheid tot determinatie, datering en assessment voorziet. Dit gebeurt zoals vermeld op het spoorniveau. Hieraan zijn de verschillende vondst- en staalnummers van de vondsten gekoppeld. Bij het ingeven van de vondsten wordt 'automatisch' een datering gegenereerd, maar deze kan manueel overschreven worden. Dit geldt op spoor-, spoorcombinatie- en structuurniveau. De databank laat eveneens toe de vondstgegevens te bevragen en te exporteren naar Excel. Bovendien kan voor elke vondst een logboek van de verschillende behandelingen aangemaakt worden. De databank bevat tot slot alle relevante documenten met betrekking tot een project in een map 'bijlagen': rapporten, plannen, overzichtsfoto's, rapporten natuurwetenschappelijk onderzoek, totaalplan...

2.4.2. Beschrijving van de organisatie van de opgraving

De organisatie en coördinatie van de opgraving gebeurde door Davy Herremans, Arne De Graeve en Wouter De Maeyer. Inhoudelijke keuzes en afwegingen werden gemaakt in overleg met de andere aanwezige archeologen.

Davy Herremans: erkend archeoloog, materiaaldeskundige

Arne De Graeve: veldwerkleider

Wouter De Maeyer: materiaaldeskundige, assistent-archeoloog

Ruben Pede: assistent-archeoloog

Louise Savels: assistent-archeoloog

Arne Verbrugge: assistent-archeoloog

Pieter-Jan Vanhaesebrouck: erkend metaaldetectorist

Wim De Sutter: erkend metaaldetectorist

2.4.3. Beschrijving van het gebruikte materiaal

De uitgraving gebeurde manueel door de deelnemers aan het project. De uitgegraven grond werd gestockeerd naast de proefputten en nadien gebruikt om de put terug op te vullen. Per 10 cm werd er een foto gemaakt van de lagen met fotobordje (met projectcode 23-RUI-m2/2023I170). Alle vondsten kregen een uniek identificatienummer (= vondstnummer). Bij de verwerking van de opgravingsgegevens worden alle spoorbeschrijvingen, plannen, foto's, vondstbeschrijvingen en –behandelingen ingevoerd in de SOLVA-Archeologiedatabank. Alle vondsten zijn gewassen, gedroogd, geteld en ingevoerd in de SOLVA-Archeologiedatabank. De terreinfoto's zijn uitgeselecteerd en opgeladen in de SOLVA-Archeologiedatabank. Van alle proefputten werden de vier hoekpunten ingemeten met een GPS (Trimble R12i). Indien er in het vlak grondsporen zichtbaar waren, zijn deze ook ingemeten aan de hand van de GPS.

2.4.4. Beschrijving en motivering van eventuele afwijkende methodiek en van eventuele bijstellingen van de oorspronkelijke strategie

Het onderzoek is uitgevoerd conform de aanvraag voor toelating wetenschappelijke vraagstelling.

2.4.5. Motivatie ten aanzien van de keuze van de vondsten

Er werd tijdens het terreinwerk geen selectie gemaakt wat betreft de vondsten: alle vondsten werden ingezameld. Na een wasbeurt is het niet-relevante materiaal na kwantificatie afgestoten. Het gaat hier om fragmenten recent bouwmateriaal, natuurlijke rolkeien en een grote hoeveelheid van nature voorkomende ijzerzandsteen en veldsteen.

2.4.6. Motivatie ten aanzien van de keuze van de staalname

Er is uit één proefput wat houtskool ingezameld. Echter bleek dit ingezameld in de ploeglaag, waardoor het niet relevant is voor eventueel vervolgonderzoek.

2.4.7. Tekstuele omschrijving van de inbreng van specialisten

Dr. Hans Vandendriessche bestudeerde de silex en aanverwante natuurstenen artefacten.

Hendrik De Backer bekeek de metaalvondsten.

2.4.8. Tekstuele omschrijving van de algemene wetenschappelijke advisering door personen die buiten het project stonden

Nvt.

03 | ASSESSMENTRAPPORT

3. ASSESSMENTRAPPORT

3.1. TEKSTUELE BESCHRIJVING EN MOTIVERING VAN DE BIJ HET ASSESSMENT GEHANTEERDE METHODEN, TECHNIEKEN EN CRITERIA

3.1.1. Assessment van vondsten

Het assessment van de vondsten gebeurt op spoorcombinatieniveau en is terug te vinden in de lijsten in bijlage.

3.1.2. Assessment van stalen

Met uitzondering van (afgestoten) houtskoolstalen uit de ploeglaag, zijn er geen stalen genomen tijdens het onderzoek.

3.1.3. Conservatie-assessment

n.v.t.

3.1.4. Assessment van sporen, spoorcombinaties, archeologische structuren en archeologische site

Tijdens het onderzoek zijn er 16 archeologische proefputten van 1 x 1 m uitgegraven. Deze lagen verspreid over het grondgebied van Ruien (Kluisbergen). Per 10 centimeter werd er een laagnummer toegekend. Tijdens de verwerking zijn deze lagen ondergebracht in 50 contexten (=spoorcombinaties). Gezien de aard van het onderzoek was het niet mogelijk om lagen over de verschillende proefputten heen met elkaar te verbinden. Alle spoorcombinaties zijn dus op niveau van de proefputten gemaakt.

De oudste artefacten dateren uit het mesolithicum of neolithicum. Het gaat om fragmenten van werktuigen gemaakt uit silex. De vondsten zijn allemaal zonder context gevonden in akkerlagen of opvullingspakketten. Ze kunnen niet gebruikt worden voor verregaande analyses, maar duiden wel onmiskenbaar op bewoning in deze periode.

In proefput 2 zijn er verschillende Romeinse artefacten naar boven gehaald. In de bovenste pakketten is een fragment terra sigillata aangetroffen, in de onderste lagen vonden de deelnemers verschillende fragmenten van tegulae. De vondsten zijn ondubbelzinnig te linken aan een Romeinse aanwezigheid.

De meeste vondsten stammen uit de nieuwe en nieuwste tijd. In proefsleuf 12 is een fragment van een fragment steengoed uit Raeren teruggevonden (2de helft 16de eeuw). De laag waarin de scherf gevonden is, is wellicht een (slecht) bewaard grondspoor. Dit spoor kan een bewijs zijn dat de huidige hoeve teruggaat op een laatmiddeleeuwse situatie.

De veelal recente scherven aardewerk, glas en metaal die vooral in de ploeglaag werden aangetroffen zijn bewoning niet altijd te koppelen aan de huidige bewoning. Recent schervenmateriaal kan ook door ophoging of bemesting in de bodem terecht gekomen zijn. Het stukje schrapnel afkomstig van een obus is te linken aan de einddagen van WOI, toen Ruien kortstondig in de vuurlijn kwam te liggen.

De verspreiding van de proefputten liet niet toe om gedegen uitspraken te doen over de evolutie van het ontstaan van het dorp en de chronologisch en spatiale evolutie ervan.

3.2. TEKSTUELE BESCHRIJVING VAN HET POTENTIEEL VOOR WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK EN DE AARD DAARVAN, MET WAARDERING

Niet van toepassing. Al het mogelijke onderzoek dat kon gebeuren is uitgevoerd in het kader van deze rapportage.

3.3. TEKSTUELE BESCHRIJVING VAN HET UIT TE VOEREN ONDERZOEK

3.3.1. Te beantwoorden onderzoeksvragen

Zie §2.3.1

3.3.2. Strategie voor de verwerking

De verzamelde terreingegevens zullen verder verwerkt worden in de Archeologiedatabank van SOLVA. Nadien zullen deze gegevens door Arne De Graeve, Davy Herremans & Wouter De Maeyer met elkaar geconfronteerd worden. Tot slot volgt een interpretatie in functie van de vraagstelling.

3.3.3. Conservatiestrategie

Nvt.

3.3.4. Onderzoeksvragen voor vervolgonderzoek

Algemeen zijn de vraagstellingen voor het vervolgonderzoek de volgende:

- Is het mogelijk om de bewoning in Ruien en omgeving beter te begrijpen en nauwkeuriger te situeren in tijd en ruimte?

- Kunnen de nieuwe gegevens daarbij in relatie worden gebracht met resultaten uit eerdere opgravingen?

- Wat kan de bijdrage zijn van citizen science projecten zoals “Vierkante meter: iedereen archeoloog” in het verzamelen van nieuwe informatie rond (middeleeuwse) dorpsontwikkeling in historisch Vlaanderen?

Daarnaast kunnen we ons buigen over een aantal meer specifieke vragen:

- Kan er een link worden gelegd tussen de - in hoofdzaak Romeinse - vondsten uit proefput 2 en de resultaten rond Romeinse bewoning uit eerdere opgravingen zoals Ruien Rosalinde (SOLVA) en Ruien Grote Herreweg (Monument Vandekerckhove)?

- Is het mogelijk om aan de hand van de nieuwe gegevens de relatie uit te klaren tussen de vroegmiddeleeuwse informatie uit het onderzoek van Ruien-Rosalinde en de dorpsvorming?

- is het mogelijk om de aard en dimensies te achterhalen van de sporen aangesneden in proefput 2 en proefput 6?

- Kan een diepgaandere analyse van het vondstmateriaal nog extra informatie opleveren rond leven en werken in Ruien doorheen de eeuwen?

- Kunnen we aan de hand van het vondstmateriaal een bijdrage leveren aan de militaire geschiedenis van Ruien?

04 | INTERPRETATIE VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE

ADEK

4. INTERPRETATIE VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE

4.1. BESCHRIJVING VAN HET KADER VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE

4.1.1. Beschrijving van de landschappelijke ligging

Algemeen[2]

Ruien ligt in de '**ecoregio van de zuidwestelijke heuvelzone**', en meer bepaald in het deel van het **Zuid-Vlaams lemig heuveldistrict**. Tot dit ecodistrict behoren de Vlaamse Ardennen, de Kesterberg en Oudenberg (Pajottenland), maar ook zijn uitlopers. Typisch binnen dit gebied is het voorkomen van veelvuldige bronnen, dit op de kleilaag van de Formatie van Gent, Lid van Merelbeke. Verder zijn ook de Diestiaanheuvels (ten zuiden) typerend voor het gebied. Het volledige gebied bezit (vrij) grote reliëfverschillen, met voornamelijk lemige afzettingen. De meeste proefputten liggen in zones die op de bodemkaart als Ldc worden gekarakteriseerd: matig gleyige zandleemgronden met sterk gevlekte textuur B-horizont. De proefputten 1, 9, 7 en 5 liggen in een zone die als "sterk antropogeen verstoord" is aangegeven op de bodemkaart (figuur 6).

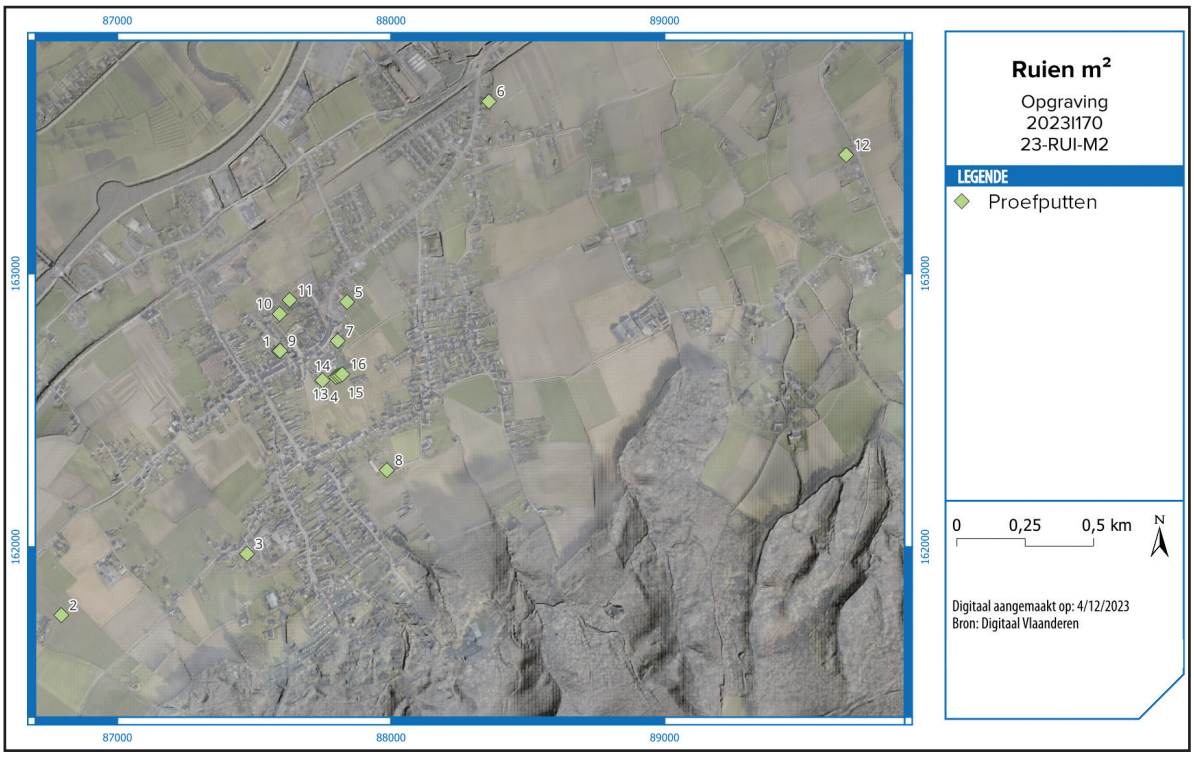

Fig. 6. Het projectgebied op een recente orthofoto over de hillshade-visualisatie van het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen (Digitaal Vlaanderen).

De sterke erosie op het einde van het tertiair en tijdens het pleistoceen veroorzaakte het huidig golvend tot sterk **golvend reliëf**. Dit levert een opeenvolging op van open kouters op de leemruggen en, in de beekdalen, depressies met een gesloten begroeiing. In het zuiden wordt het landschap bepaald door de zogenaamde Zuid-Vlaamse Heuvelrij. De valleien zijn

2 We baseren ons voor deze beschrijving op de definitie en karakterisering van de ecodistricten in Vlaanderen. In het concept 'ecodistrict' worden diverse geologische, geomorfologische, bodemkundige, hydrografische en historisch-geografische aspecten, die ook een determinerende invloed hebben gehad op het menselijk handelen in het verleden, in relatie tot elkaar besproken. Sevenant et al. 2002.

daar zeer sterk ingesneden, soms bijna kloofdalen, en de ruggen zijn zacht hellend. Er is een opeenvolging te zien van langgerekte leemruggen met relatief vlakke delen en zachte hellingen, gescheiden door talrijke beekvalleien en depressies, die dikwijls begrensd zijn door een steile rand. Typisch is het voorkomen van asymmetrische dalen, door de ongelijkmatige afzetting van de loesspakketten tijdens de laatste ijstijd.

Het reliëf in het district is golvend tot sterk golvend, zelfs plaatselijk heuvelig in het zuidelijke deel, met hellingsgraden van 9 % en meer. Het wordt gekenmerkt door een opeenvolging van ruggen, afgewisseld met diep ingesneden beekvalleien en secundaire depressies. Het zuidelijk deel bestaat uit een aantal westzuidwest-oostnoordoost georiënteerde heuvelrijen, wier absolute hoogte van zuid naar noord progressief afneemt. De hoogste heuvelrij situeert zich in de buurt van de taal- en gewestgrens, met onder andere de Kluisberg, de Spinnessenberg, de Hotondberg, de Muziekberg, de Pottelberg en de Mont de Rode, maar ook de Oudenberg (Geraardsbergen). Op het raakpunt van de oost-west en noord-zuid gerichte heuvelkammen van de Vlaamse Ardennen bevindt zich het hoogste punt (d'Hoppe, 157,5m) in het bos van Pottelberg. Deze kam vormt de geologische ruggengraat van het fysisch landschap en is een onderdeel van een groter geheel van getuigenheuvels dat zich uitstrekt van Frans-Vlaanderen via het West-Vlaams Heuvelland, de Vlaamse Ardennen, het Pajottenland en het Hageland tot Midden-Limburg waar het tegen het Kempisch Plateau uitwigt. Een lagere, structurele kamlijn waarvan de hoogste delen met de hoogtelijn van 100 m flirten en die ten opzichte van het hydrografisch stelsel duidelijk contrasterend is, omvat van west naar oost volgende plateaus: Eikenberg-Kapelleberg-Boigneberg (Maarkedal), Varentberg-Hoogkouter (Horebeke), plateau Pottenberg-Leberg-Valkenberg (Brakel), Steenberg-Potaardeberg (Zottegem) en tenslotte de Biezelenberg (Herzele). Vermits de weerstandbiedende ijzerzandsteenlagen er volledig weggespoeld zijn, profileren deze plateaus zich als open akker- en kouterlandschappen.

Bodems

De **bodemseries** worden gerangschikt in twee groepen. Enerzijds de plateau- en hellinggronden met hoofdzakelijk (niet tot sterk gleyige) diepe leemgronden (meer dan 80 cm dik) met een al dan niet (sterk) gevlekte textuur B-horizont. Verspreid, maar vooral langs

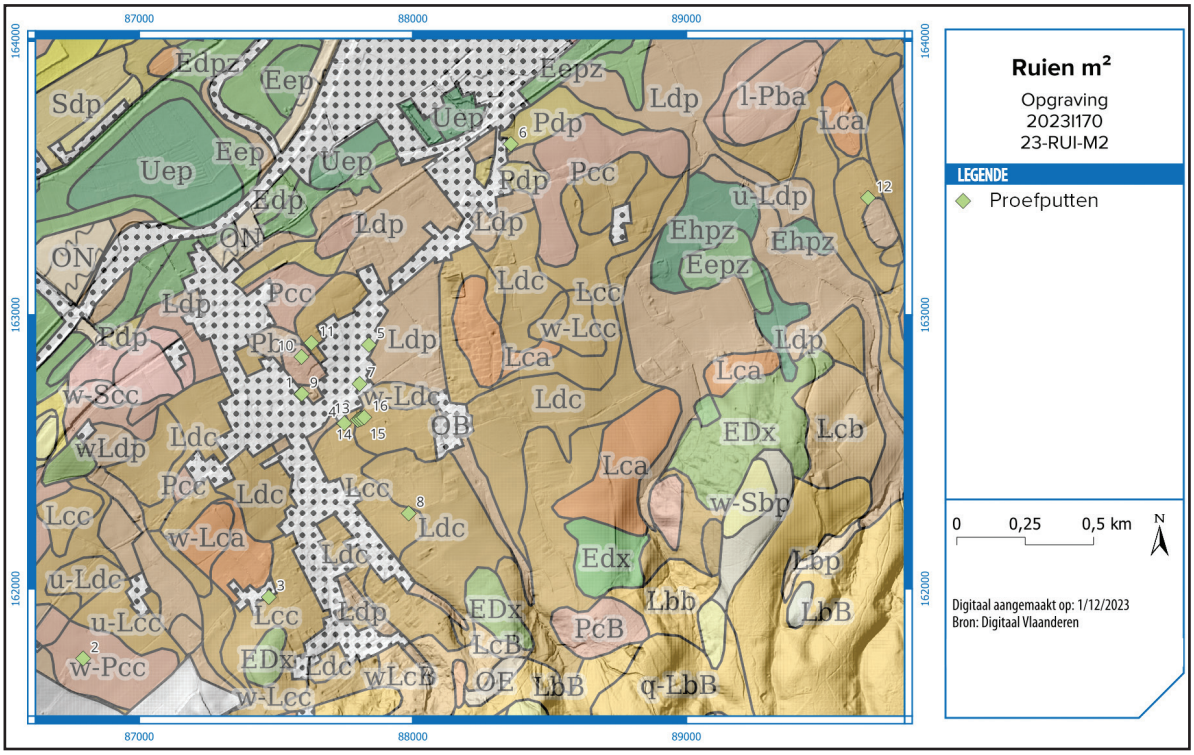

Fig. 7. De proefputten op de bodemkaart (DOV).

de valleiranden, komen ondiepe leemgronden met textuur B-horizont voor, met een zand- of kleisubstraat beginnend op geringe diepte, evenals beperkte oppervlakten zandleem- en kleigronden met een niet bepaalde profielontwikkeling. Plaatselijk, op enkele hoge toppen en steile hellingen, dagzoomt het Tertiair kleiig of zandig materiaal.

Anderzijds zijn er de vallei- en depressiegronden, met dominantie van jonge leem- of zandleembodems zonder profielontwikkeling.

Het noordelijk gebied wordt plaatselijk gedomineerd door zandleemgronden, evenals het gebied rondom de alluviale vlakte van de Dender en de Bellebeek.

De beekalluvia staan onder invloed van een permanente grondwatertafel, die aan een regelmatige seizoenschommeling onderhevig is. Op de plateau- en hellingronden ligt de watertafel zeer diep, behalve waar stuwwater en bronniveaus voorkomen. Deze bronniveaus treden overal op waar watervoerende lagen van het Tertiaire substraat dagzomen.

Geologie

Tijdens het **Tertiair** werden door de zee verschillende zand- en kleilagen afgezet, achtereenvolgens de Formatie van Kortrijk, Formatie van Tielt, Formatie van Gent, Formatie van Lede, Formatie van Maldegem en Formatie van Diest. Na daling van de zeespiegel werden deze sedimenten in het **Pleistoceen** (Quartair) door erosie aangetast, en dan voornamelijk de zandige formaties. De kleiige lagen boden meer weerstand aan de erosie en vormden de heuveltoppen van het Tertiaire reliëf. Hierdoor vormt de Formatie van Gent nu het hoofdsubstraat, en zijn de Formatie van Lede en Maldegem nog slechts op de heuvelruggen te vinden. Van de Formatie van Diest zijn nog slechts enkele relicten over op de hoogste toppen (Vlaamse Ardennen en heuvels ten zuiden van Geraardsbergen). Tijdens de laatste ijstijd werd dit landschap bedekt met niveo-eolische leem (0 tot 15 m). Onder invloed van de overheersende westenwinden tijdens het Weichselglaciaal werden de naar het westen gerichte hellingen slechts met een dunne laag löss bedekt. Op plaatsen die tegen de dominerende winden beschermd waren (de oostelijk gerichte hellingen en de kleinere plateaus) is de lössmantel zeer dik. De Tertiaire lagen komen slechts op een zeer beperkt aantal plaatsen aan het oppervlak.

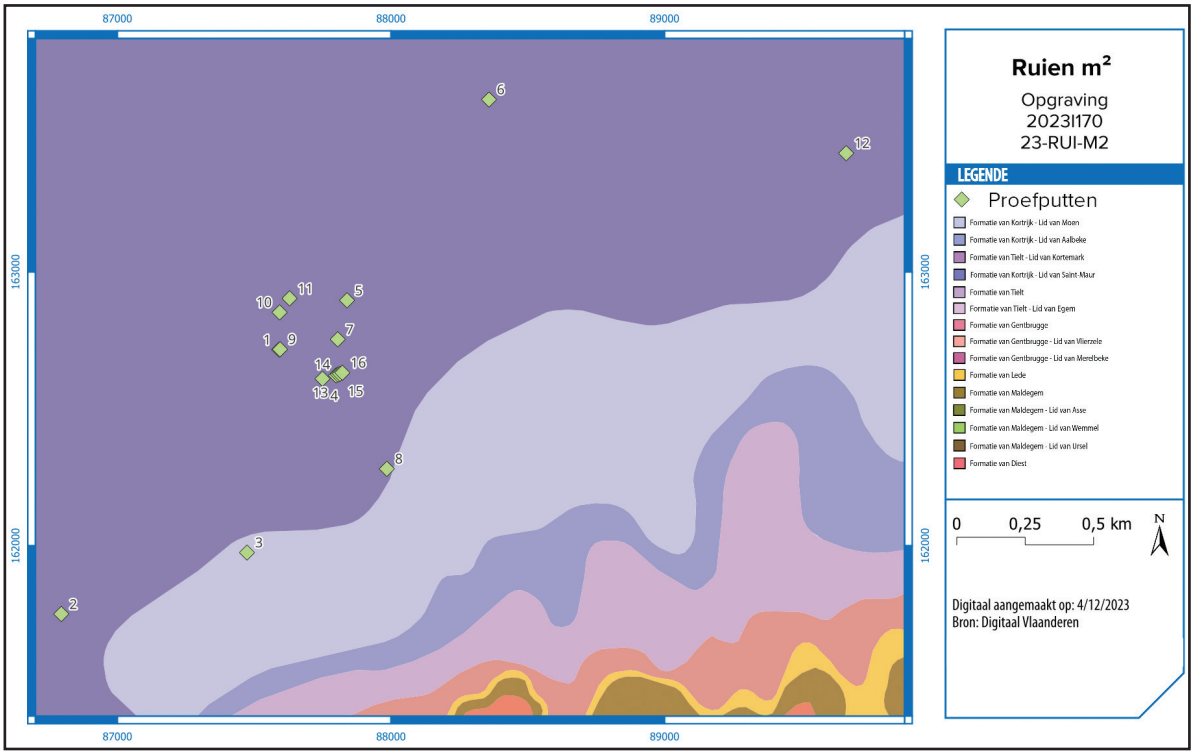

Fig. 8. De proefputten op de tertiair geologische kaart (DOV).

Gedurende het **Holoceen** had eerst een riviererosie van het pleistocene leemdek plaats. De beekvalleien werden verder uitgediept en er ontstonden ook secundaire depressies. De vallei van de Dender bijvoorbeeld werd uitgeschuurd tot op de Ieperiaanse kleilagen. Later werd de vallei gedeeltelijk opgevuld met lemig alluvium en venig materiaal. Ten gevolge van ontbossing in recente tijden trad hellingserosie op; het meeste afgespoelde materiaal werd als colluvium afgezet aan de voet van de hellingen.

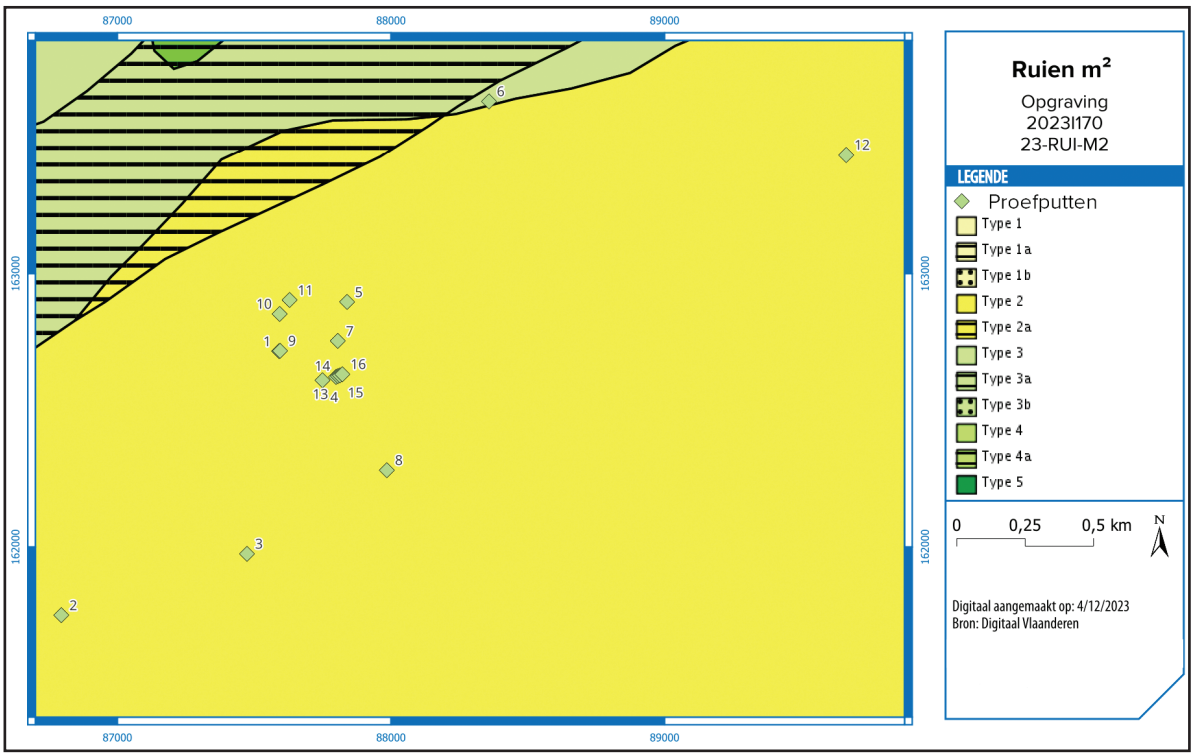

Fig. 9. De proefputten op de quartair geologische kaart (DOV).

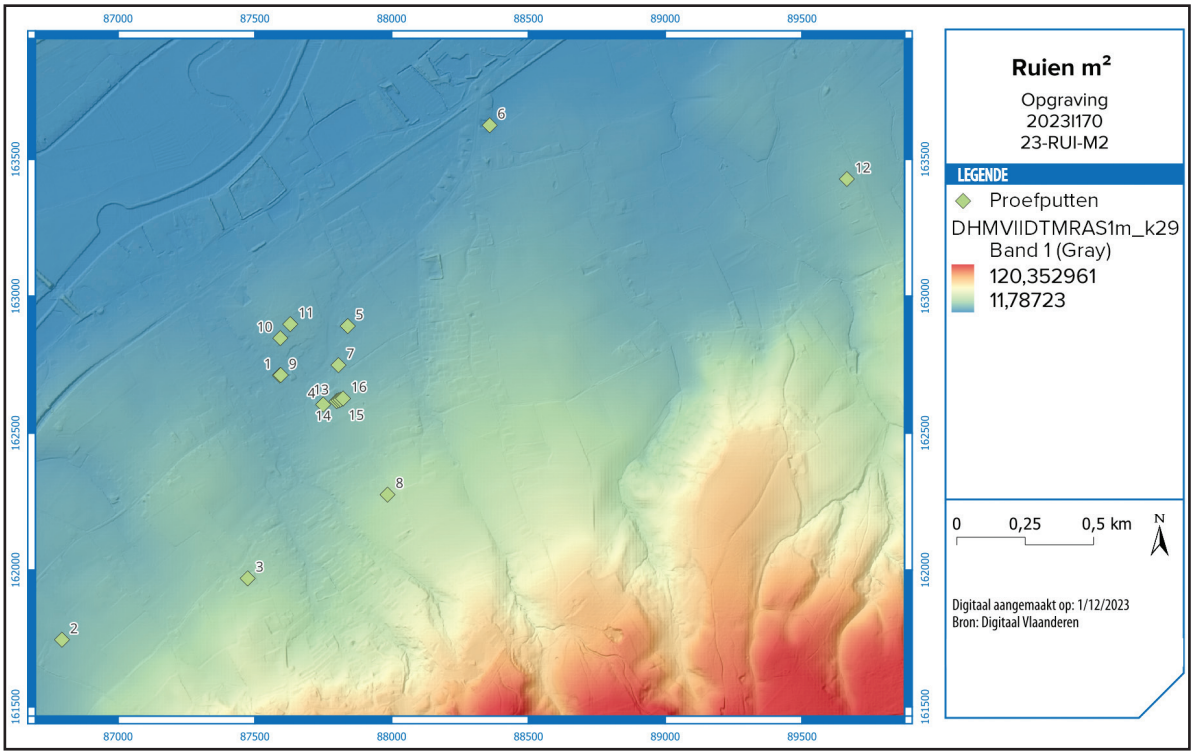

Fig. 10. De proefputten op het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen (Digitaal Vlaanderen).

Geomorfologie

Ruien is gelegen in de Scheldevallei en zit gevat tussen de huidige Scheldeloop (in het noorden) en een west-oost gerichte rij heuvels, de getuigenheuvels (in het zuiden). De Vlaamse getuigenheuvels ontstonden zo een 55 à 35 miljoen jaar geleden, in het laat-mioceen. De zeespiegel steeg en grote delen van Vlaanderen werden meermaals overspoeld door de zee. Dit zorgde voor de afzetting van een dik kleipakket tijdens het Ieperiaan en klei, leem en zand tijdens het Diestiaan. Bij het terugtrekken van de zee kwamen zandbanken bloot te liggen. Oxidatieprocessen deed het glauconiet- en ijzerrijk zand aaneenkitten tot ijzerzandsteen. Dit ijzerzandsteen bood veel meer weerstand aan de latere erosie. Daardoor ontstonden de getuigenheuvels en het typisch heuvellandschap van de Vlaamse Ardennen. Op de hellingen ontstonden complexen van dalen en opvullingen. Vele daarvan gaan terug tot het laat-glaciaal.[3]

Op het **hoogtemodel** is te zien hoe de hoogtes in de Scheldevallei rond +10 m TAW liggen, terwijl de heuvelruggen en de Kluisberg boven de +130 m TAW reiken.

4.1.2. Historisch kader

Ruien maakt historisch gezien deel uit van de Kasselrij van het Land van Aalst in het Graafschap Vlaanderen. Het was deel van een ruimere heerlijk die werd gevormd door Ruien, Kwaremont en Zulzeke. Deze heerlijkheid was afhankelijk van het leenhof van Berchem, een achterleen van het leenhof van het Land tussen Marke en Ronne.[4] Meer recent worden nog de families de Ligne, Van Nassau en de Mérode vermeldt als heren van het Land tussen Marke en Ronne. Ruien werd pas in 1737 opgericht als onafhankelijke parochie. Op dat moment vindt de afscheiding plaats van moederparochie Berchem. Tot eind 18de eeuw behoorde het parochiaal toe aan het Bisdom Kamerijk, maar vanaf 1801 werd het bij het bisdom Gent gevoegd.[5]

Fig. 11. De proefputten op de Kaart van Horenbault (naar origineel van 1596) (Bibliothèque nationale de France).

3 Zie 4.3.2.2.3
4 Van Istendaal H. 1993.
5 INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Ruien [online], https://id.erfgoed.net/themas/13447 (geraadpleegd op 17 augustus 2023)

Over de vroege geschiedenis van Ruien is weinig geweten. Het Land tussen Marke en Ronne was als feodale entiteit deel van het Land van Aalst maar ressorteerde niet onder het grafelijk leenhof het Steen van Aalst. Kort na 1055 vertrouwde de Vlaamse graaf Boudewijn V het beheer van het land van Maarke en Ronne toe aan de voogden van de abdij van Ename met name de Heren van Oudenaarde. Voor de annexatie van Rijksvlaanderen behoorde Ruien dus vermoedelijk tot een allodium van een plaatselijke heer of was het in bezit van een Duits edelman of een Duitse kerkelijke instelling. Eén van de kerkelijke instellingen die actief was in de regio, is het klooster van Kornelimünster van Inde nabij Aken.[6]

De kaart van het « Land van Aalst » van J. Horenbault uit 1596 is zowat het vroegste beeld dat we hebben voor de omgeving van Ruien. We herkennen al de Grote Herreweg en ook de Avelgemstraat met daartussen tal van dwarswegen. Waar zich vandaag het dorp van Ruien bevindt, is er nog geen bewoning aanwezig. Opvallend is het toponiem 'Herpelgem' nabij de Schelde. In Zuid-Oost Vlaanderen komt het suffix '-em' zeer regelmatig voor. Achtervoegsels met -em, -hem, -inge of -ingahem wijzen op een vroegmiddeleeuwse oorsprong.[7]

Langs de Grote Herreweg zien we hier en daar verspreide bewoning. Nabij het toponiem 'Herpelgem' zien we onder andere een omwalde hoeve. Op de plek waar de Kappelstraat en Avelgemstraat samenkomen zien we ook een kapel (Capp.) die deel lijkt uit te maken van een tweeledige structuur ter hoogte van het huidige kasteeldomein Herpelgem.[8] De constructies in relatie tot de kapel zijn op de kaart van Horenbault moeilijk te onderscheiden en te interpreteren. De Atlas der Buurtwegen (ca. 1840) en de Popp-kaart (1842-79) tonen ten noorden van de Avelgemstraat een grote circulaire gracht in relatie tot een hoeve. Mogelijk is deze gracht nog een relict van de tweeledige structuur afgebeeld bij Horenbault. De huidige Kapelstraat lijkt ook nog te verwijzen naar de kapel van Herpelgem, gewijd aan Onze-Lieve-Vrouw. In het bestaande gebouwencomplex van het Hof van Herpelegem blijken nog relicten van de kapel aanwezig.[9]

Fig. 12. Detail uit de Carte General des Camps et Marches que l' Armee du Roy a tenus Pendant la Campagne de 1745 (Bibliothèque nationale de France).

6 Verroken E. 2010.
7 Verhulst 1995: 38-41.
8 INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Kasteeldomein Herpelgem [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/28383 (geraadpleegd op 28 november 2023).
9 INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Kasteeldomein Herpelgem [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/28383 (geraadpleegd op 28 november 2023).

Ruien zal in de middeleeuwen en (vroeg-)moderne tijd vrij beperkt in omvang zijn geweest. Dit blijkt ook uit de analyse van enkele 18de-eeuwse kaarten. De « *Carte General des Camps et Marches que l' Armee du Roy a tenus Pendant la Campagne de 1745* » is vrij schetsmatig opgesteld, en legt vooral de nadruk op linies ten zuiden van het projectgebied. De kaart toont wel dorpen en gehuchten zoals Berchem en *Avelghem*, maar Ruien wordt niet afgebeeld. Ook de omgeving van het gehucht 'Herpelgem' wordt niet in detail afgebeeld. De kaart geeft wel vermelding van '*m. de Lecluse*', maar beeldt enkel een windmolen af, en geen huizen of kerk.

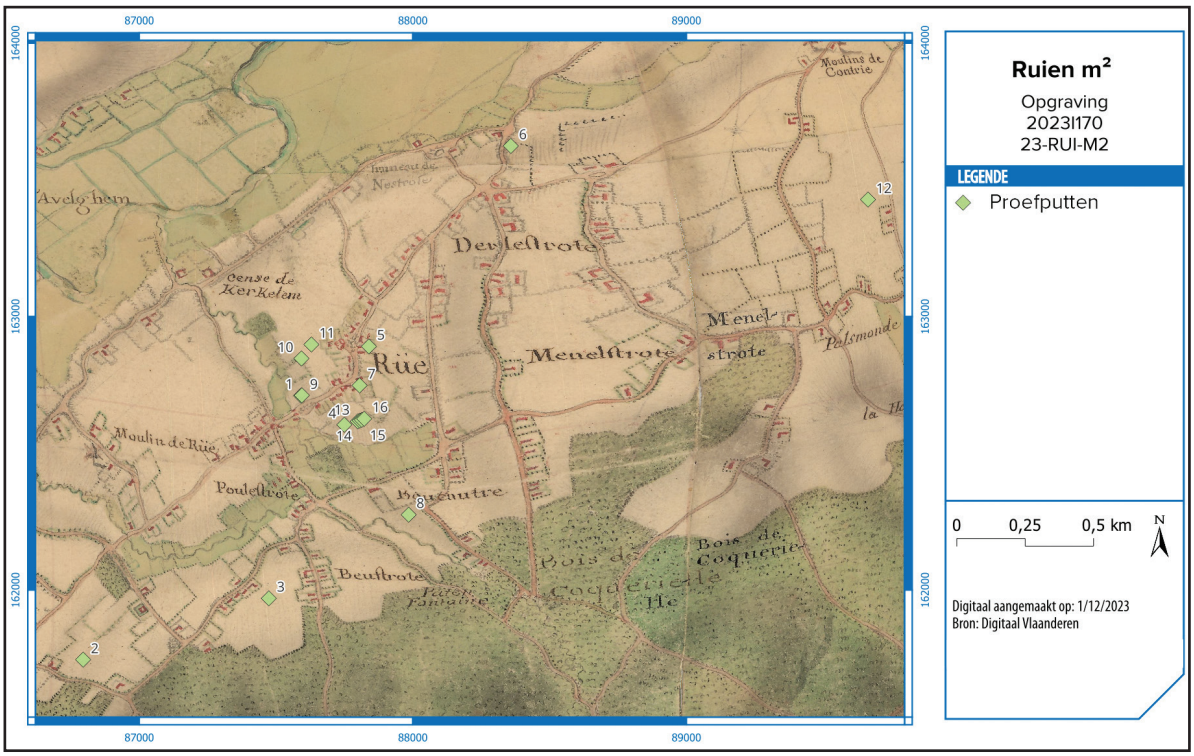

Fig. 13. De proefputten op de Villaretkaart (1745-48) (Digitaal Vlaanderen).

De kaart van Villaret (1745-1748) die ongeveer in dezelfde periode is opgesteld, biedt een volledig ander beeld. Deze kaart beeldt Ruien meer in detail af. Het stratenpatroon komt net als bij de kaart van Horenbault in grote mate overeen met de huidige situatie. De Scheldestraat/ Avelgemstraat en de Grote Herreweg vormen de belangrijkste oost-west assen ten zuiden en ten noorden van het huidige dorp. Ook de noord-zuid georiënteerde Kapellestraat, Wuipelstraat, Hazestraat, Rijerstraat en Vuntestraat hebben op de kaart het kenmerkende verloop dat ze vandaag nog hebben. Tussen de Veerstraat en de Kapellestraat staat een molen weergegeven. Mogelijk is dit de molen die ook op de '*Carte General*' is afgebeeld. De kaart van Villaret geeft aan dat Ruien in het midden van de 18de eeuw een sterk landelijk karakter had, met veel wei- en akkerland. De bewoning is vooral geclusterd langs de Grote Herreweg. In de andere straten zijn er vooral losstaande huizen en hoeves te zien. Ter hoogte van het 'Herpelgem' van Horenbault zien we een leenhof dat wordt aangeduid als 'Cense de Kerkelem'. De kaart van Ferraris correspondeert goed met die van Villaret. De Ferrariskaart toont – in vergelijking met de Villaretkaart - echter nog veel meer molens verspreid over het grondgebied van Ruien.

Het feit dat Horenbault in 1596 Ruien weergeeft met een stratenpatroon dat goed correspondeert met het huidige stratenpatroon, wil zeggen dat dit stratenpatroon toen al grotendeels gevormd was. De Villaretkaart uit de periode 1745-48 wijst op een groeiende bewoning langsheen de Grote Herreweg. Opvallende vaststelling is dus dat de auteur van

de « *Carte General* » uit 1745 bewust geen aandacht lijkt te hebben geschonken aan Ruien, mogelijk omwille van de beperkte militaire relevantie. De kaarten uit deze periode moeten dus steeds met de juiste kritische ingesteldheid benaderd worden.

Fig. 14. De proefputten op de Ferrariskaart (1777) (Digitaal Vlaanderen).

De eerste parochiekerk langs de Grote Herreweg werd vermoedelijk gebouwd kort in 1713. In 1737 wordt ze tot parochiekerk verheven wanneer Ruien een zelfstandige parochie werd.[10] Op de Villaretkaart is de kerk moeilijk te onderscheiden. Pas op de Ferrariskaart uit 1777 wordt een kerkgebouw afgebeeld evenwel met onduidelijk plattegrond. De Atlas der Buurtwegen (ca. 1840) en de Popp-kaart (1842-79) tonen aan dat de kerk oorspronkelijk een klassieke oost-westoriëntatie kende. De huidige noord-zuidgeoriënteerde kerk werd pas in de periode 1862-68 opgericht na afbraak van de bouwvallige voorganger.[11]

Het feit dat pas in 1737 Ruien zich als onafhankelijke parochie gaat ontwikkelen doet vermoeden dat bewoning in de omgeving lange tijd beperkt in omvang bleef, en mogelijk niet meer was dan enkele verspreide hoeves. Ruien wordt niet vermeld in het toponymisch woordenboek van Gysseling, omdat er geen vermelding is van het dorp vóór 1226. Echter betekent een 'oudste vermelding' niet dat een bewoningskern toen nog niet bestond.[12] Deze vermeldingen hangen immers ook af van lokale factoren zoals grondbezit van kloosters, lekenheren, kritische bewoningsmassa voor een dorpskerk te bouwen enz.[13] Misschien moeten we de oudste dorpsvorming eerder zoeken rond het oude Herpelgem en bijhorende kapel. Op basis van de huidige kennisstand kunnen we de hypothese evenwel niet voldoende onderbouwen.

10 INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Parochiekerk Sint-Cornelius [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/28394 (geraadpleegd op 28 november 2023).
11 INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Parochiekerk Sint-Cornelius [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/28394 (geraadpleegd op 28 november 2023).
12 Goeminne 2012: 223
13 Zie idem.

Fig. 15. De proefputten op de Atlas der Buurtwegen (ca. 1840) (Digitaal Vlaanderen).

Vandaag is Ruien een woon- en landbouwgemeente met ruraal en landelijk karakter. De ontwikkeling tot landbouwgemeente is te danken aan de goed gedraineerde zandleem- en leembodems in de alluviale vlakte van de Schelde. In de 19de eeuw ontwikkelde zich een bescheiden textielnijverheid. Tweede helft 19de eeuw werden verscheidene hoeves voorzien van asten in functie van de cichorei-productie. Omstreeks het midden van de 19de eeuw werd de Schelde rechtgetrokken, wat tot verschillende afgesneden meanders leidde (nu visvijvers). Rond 1890 werd de spoorlijn tussen Oudenaarde en Moeskroen aangelegd.[14]

4.1.3. Archeologisch kader

In het verleden werd er heel wat archeologisch onderzoek uitgevoerd in en rond de dorpskern van Ruien. Die wijzen op een bewoningsgeschiedenis die ver terug gaat in de tijd.

In Ruien zelf, op de site Rosalinde, zijn artefacten uit de steentijden, sporen uit de late ijzertijd, gebouwen en graven uit de Romeinse tijd en vroegmiddeleeuwse sporen gevonden.[15] De opgravingen door SOLVA bevestigden eerdere Romeinse vondsten tijdens archeologische veldprospectie door Marc Rogge in de jaren 1970 (**CAI-ID 500409**).[16] Ook langs de Grote Herreweg kwamen er Romeinse sporen aan het licht. De oudste bewoning lijkt hier echter terug te gaan op de Bronstijd (**CAI ID – 981810**).[17] Bij de opgraving van deze percelen zijn sporen uit de metaaltijden, Romeinse periode en middeleeuwen teruggevonden. Het gaat voornamelijk om grachten, greppels en kuilen. Echte bewoningssporen werden niet aangetroffen.[18]

14 idem
15 Verbrugge et al. 2021
16 INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Dorpwijk
17 INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Grote Herreweg, [online], https://id.erfgoed.net/waarnemingen/981810 (geraadpleegd op 17 augustus 2023).
18 Derweduwen 2023.

In de **directe omgeving** zijn bij metaaldetectie verscheidene Romeinse munten gevonden (**CAI ID 217463**[19], **225812**[20], **217520**[21], **217466**[22] en **215760**[23]). De overkoepelende **CAI-ID 500410**[24] verwijst naar een archeologische veldkartering door Marc Rogge in 1977 waarbij een concentratie Romeins aardewerk en bouwmateriaal is aangetroffen.

Nabij Grote Herreweg 34, 34A en 36 ligt **CAI-locatie 980231**.[25] Hier vond in 2020 een proefsleuven-onderzoek plaats, waarbij bewoningssporen uit de volle of late middeleeuwen zijn geregistreerd, alsook postmiddeleeuwse bewoningssporen die te linken zijn aan een gesloopte hoeve op deze locatie (zie historische cartografie).

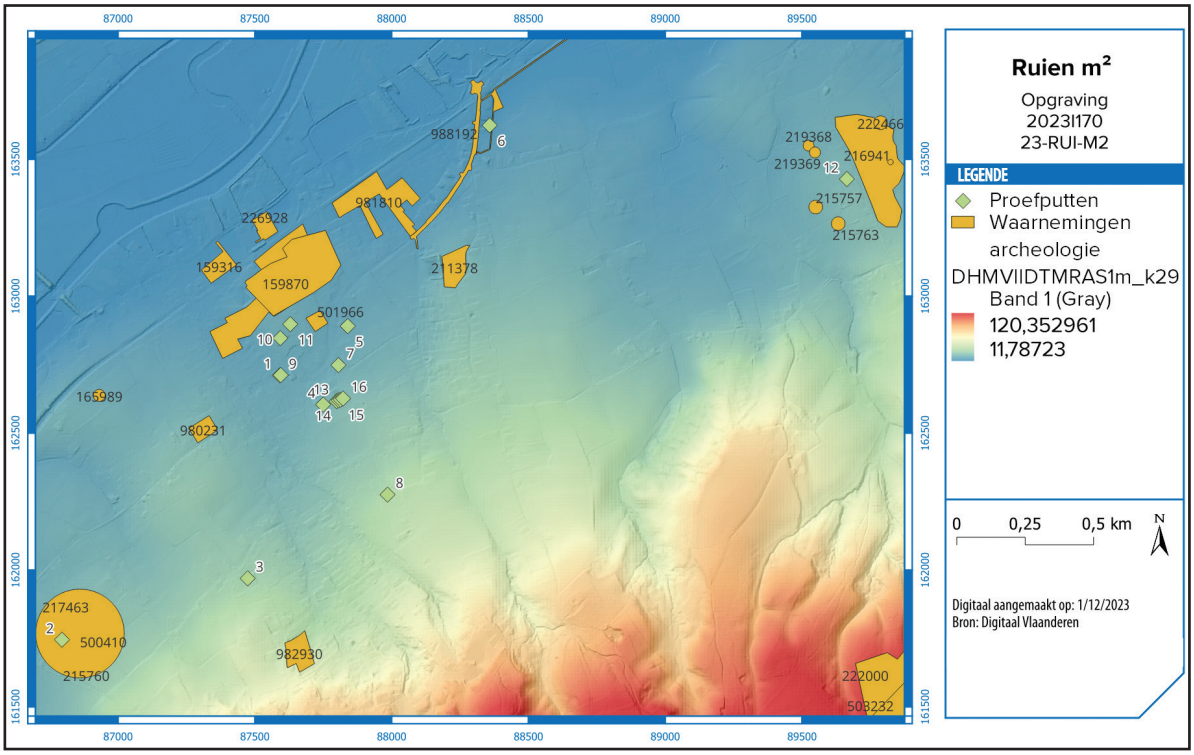

Fig. 16. De eigen proefputten en de publieke en private waarnemingen uit de inventaris.onroerenderfgoed.be op het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen (inventaris.onroerenderfgoed.be/Digitaal Vlaanderen).

CAI-ID 165989 verwijst naar vondsten van munitie en wapens uit de Eerste Wereldoorlog.[26]

In de ruimere omgeving van het projectgebied toont de centrale archeologische inventaris de belangrijke archeologische vondsten op de Kluisberg (**CAI-ID 501185-203232**).[27] Verschillende campagnes in de loop van de 20ste eeuw, met systematische opgravingen in 1951, brachten grote hoeveelheden lithisch materiaal uit het midden-paleolithicum en mesolithicum, alsook een brandrestengraf, twee grafheuvels en een urnegraf (Hilversum/Drakenstein-urne) uit de metaaltijden aan het licht. Ook dakpannen en sporen uit de Romeinse periode werden er aangetroffen. De archeologische sites bevinden zich echter hogerop, op de vlakke top van de Kluisberg en de zuidelijke flank. Ten zuiden van de Kluisberg werd nog een grafheuvel, vermoedelijk uit de bronstijd, geïdentificeerd (**CAI-ID 500485**).[28]

19 INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Marvijlestraat, [online], https://id.erfgoed.net/waarnemingen/217463 (geraadpleegd op 31 maart 2023).
20 INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Bonte Leen, [online], https://id.erfgoed.net/waarnemingen/225812 (geraadpleegd op 31 maart 2023).
21 INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Marvijlestraat, [online], https://id.erfgoed.net/waarnemingen/217520 (geraadpleegd op 31 maart 2023).
22 INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Marvijlestraat, [online], https://id.erfgoed.net/waarnemingen/217466 (geraadpleegd op 31 maart 2023).
23 INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Kattestraat, [online], https://id.erfgoed.net/waarnemingen/215760 (geraadpleegd op 31 maart 2023).
24 INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Bonte Leen, [online], https://id.erfgoed.net/waarnemingen/500410 (geraadpleegd op 31 maart 2023).
25 INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Vooronderzoek Kluisbergen Grote Herreweg 37, [online], https://id.erfgoed.net/waarnemingen/980231 (geraadpleegd op 31 maart 2023).
26 INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Veerstraat, [online], https://id.erfgoed.net/waarnemingen/165989 (geraadpleegd op 31 maart 2023).
27 INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Kluisberg 1, [online], https://id.erfgoed.net/waarnemingen/501185 (geraadpleegd op 31 maart 2023).
28 INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: Kluisberg 3, [online], https://id.erfgoed.net/waarnemingen/500485 (geraadpleegd op 31 maart 2023).

4.2. BESCHRIJVING VAN DE BODEMS EN ANDERE COMPLEXEN VAN AARDKUNDIGE EENHEDEN

Zie § 4.3.

4.2.1. Genese van de bodems of andere complexen van aardkundige eenheden

Zie § 4.3.

4.2.2. Bewaring van de bodems of andere complexen van aardkundige eenheden

Zie § 4.3.

4.2.3. Effecten van de aanwezige bodems en sedimenten op de bewaring van de archeologische site en de archeologische artefacten daarbinnen

Zie § 4.3.

4.2.4. Referentie aan gelijkaardige bodems en andere complexen van aardkundige eenheden op gekende archeologische sites

Zie § 4.3.

4.3. BESCHRIJVING VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE AAN DE HAND VAN HET SPORENBESTAND OF DE VONDSTENSPREIDING

4.3.1. Analyse van de opbouw van de archeologische site

4.3.1.1. Tekstuele beschrijving van de wijze waarop de archeologische site zich aan het huidige oppervlak manifesteert

Zie § 4.3.

4.3.1.2. Beschrijving van de stratigrafische opbouw van de archeologische site

Zie § 4.3.

4.3.1.3. Profielfoto's

Zie § 4.3.

4.3.2. Analyse van archeologische structuren, spoorcategorieën, spoorcombinaties en individuele sporen

4.3.2.1. Niet gefaseerde allesporenkaart

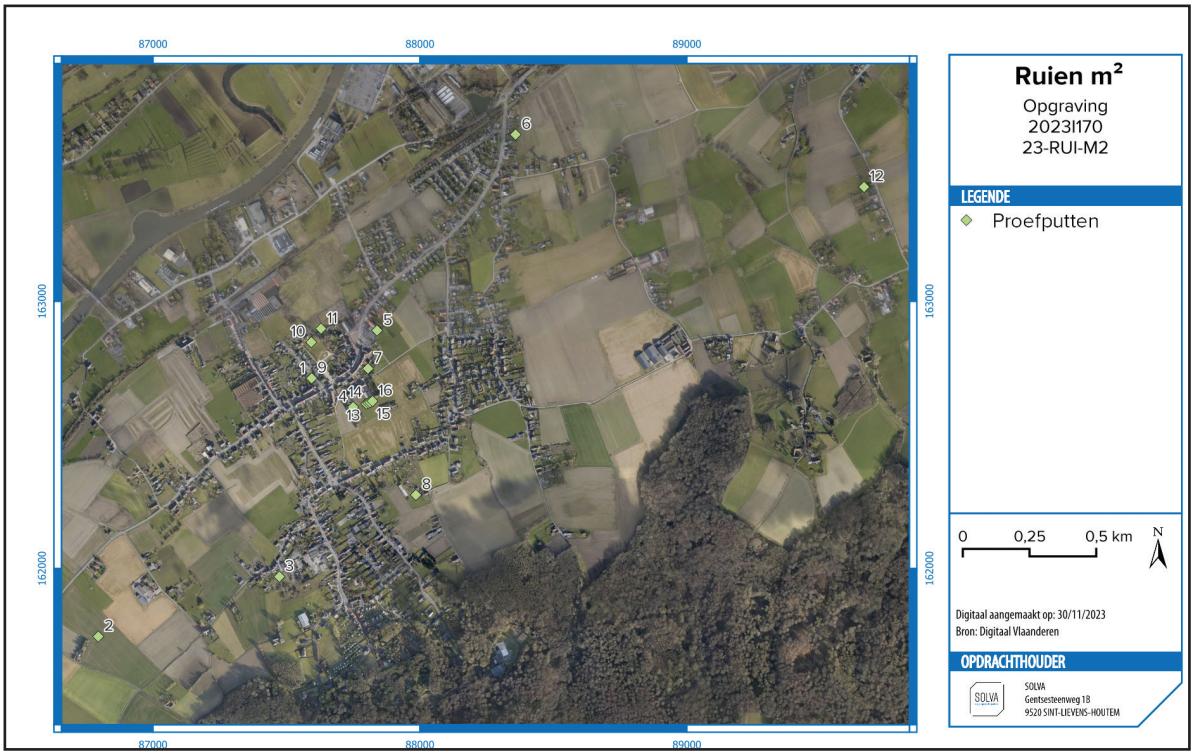

Fig. 17. De proefputten op een recente orthofoto (Digitaal Vlaanderen).

4.3.2.2. Globale tekstuele beschrijving van het sporenbestand

4.3.2.2.1. Inleiding

Het archeologisch onderzoek kadert in het project 'vierkante meter: erfgoedparticipatie als motor voor het versterken van de sociale cohesie'. Het gaat om een activerend en participatief project met ruimere maatschappelijke doelstellingen. In het kader van dit project wordt archeologie en het ondergronds erfgoed van een aantal dorpen in de Vlaamse Ardennen gebruikt om sociale cohesie en draagvlak voor archeologie te creëren. Het onderzoek richtte zich op het dorp Ruien, gesitueerd op grondgebied Kluisbergen. Op verschillende locaties in en rond de dorpskern van Ruien werden onderzoeksputten aangelegd van één vierkante meter (1x1 meter).

De deelnemers stonden zelf in voor het uitgraven van de putten en de basisregistratie ervan. Alle uitgegraven aarde werd door de deelnemers minutieus onderzocht op zoek naar artefacten. De spreiding van de proefputten is bepaald door de deelnemers. De putten werden aangelegd in grasperken, voortuinen en moestuinen. In onderling overleg met de gemeente Kluisbergen zijn ook enkele proefputten aangelegd op het openbare domein. Deze vrije keuze had als gevolg dat de keuze voor de locatie niet inhoudelijk gestuurd kon worden. In totaal zijn er 16 proefputten aangelegd over het volledige grondgebied van Ruien. De soms grote afstand tussen de proefputten maakt dat het lastig is om de putten inhoudelijk met elkaar te verbinden. Onderstaand overzicht bespreekt de resultaten van het onderzoek per proefput. Hierbij wordt aandacht gegeven aan de bodemkundige aspecten, archeologische vondsten en verwachtingen.

4.3.2.2.2. Proefput 1

Deze proefput werd aangelegd in de Nieuwstraat. Deze proefput werd door omstandigheden slechts tot een diepte van 20 cm uitgegraven, waardoor de inhoudelijke relevantie laag is. De participanten hebben de put uitgegraven tot net onder de teelaarde. Deze lagen werden samengenomen tot één context: C. 1-1 (= spoorcombinatie).

Fig. 18. Situering van proefput 1 (Digitaal Vlaanderen).

TABEL 1: VONDSTMATERIAAL UIT PROEFPUT 1	
C. 1-1	stuks
Bouwmateriaal / Baksteen	2
Bouwmateriaal / Dakpan gegolfd	2
Bouwmateriaal / Mortel	7
Glas / Niet gedetermineerd	2
Glas / Vensterglas	1
Metaal / Non-ferro / Constructie / Niet gedetermineerd	2
Natuursteen / Constructie onbewerkt	7
Eindtotaal	23

Fig. 19. Zicht op de proefput na verdiepen.

Uit proefput 1 zijn 23 vondsten gerecupereerd. Het gaat uitsluitend om (zeer) recent materiaal, wellicht te linken aan de ophoging van deze gronden. Deze vondsten geven geen relevante informatie voor de historische kennis.

4.3.2.2.3. Proefput 2

Deze proefput werd aangelegd op het veld van een landbouwer langsheen de Grote Herreweg. Deze proefput maakte het mogelijk om de CAI waarneming 500410 te toetsen. Deze afbakening, gemaakt op basis van veldprospectie door Marc Rogge, maakt gewag van de aanwezigheid van dolia, amforen en Romeins bouwpuin. Dit zou volgens de onderzoeker terug te brengen zijn tot Romeinse bewoning op deze locatie.[29]

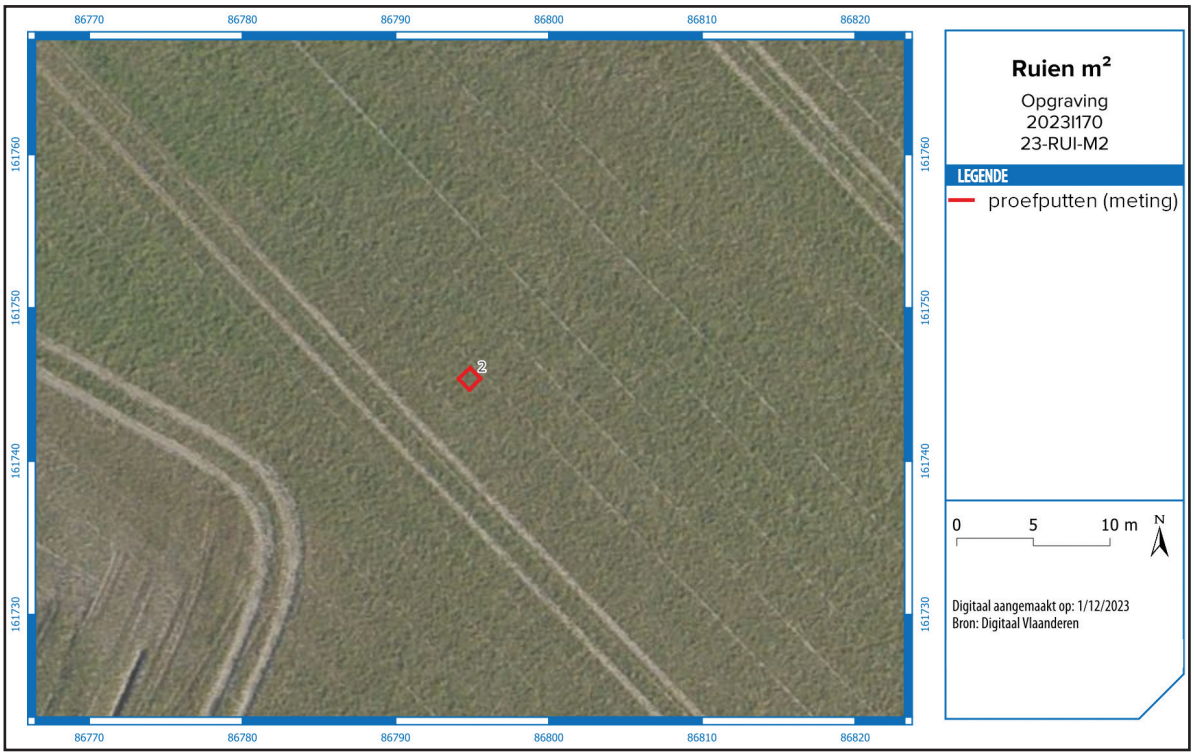

Fig. 20. Situering van proefput 2 (Digitaal Vlaanderen).

Deze proefput is tot een diepte van -110 cm onder het huidige loopniveau uitgegraven. De uitgraving van deze put is om praktische reden gestaakt zonder dat hier de “moederbodem” is bereikt.

De tijdens het veldwerk 11 onderscheiden lagen (per 10 cm) zijn tijdens de verwerking van de gegevens gebundeld tot 5 contexten (=spoorcombinaties). In de bovenste 30 cm van het profiel is een scherp afgelijnde, vrij dikke, homogeen donkere ploeglaag (C. 2-1) te zien. Daaronder is een B-horizont van ongeveer 10 cm dik te zien (C. 2-4). De laag onder de B-horizont is duidelijk van colluviale oorsprong (C. 2-5). De laag was sterk gerold met veel roestvlekken en mangaanbrokken. Onder deze laag zit een homogene vrij zandige leemlaag (C. 2-7). Deze laag is te interpreteren als een oude A-horizont die zich gevormd heeft bovenop/in een colluviale laag (C. 2-10). Deze onderste context heeft net als C. 2-5 heel wat ijzer- en mangaanneerslag.

Dit profiel weerspiegelt de opvulling van een groot landschappelijk element, mogelijk een erosiegeul of beekdal, of van een groot antropogeen zoals een extractiekuil.

29 https://inventaris.onroerenderfgoed.be/waarnemingsobjecten/500410. Geconsulteerd op 22/11/2023

Fig. 21. Profiel met de lagenopbouw van proefput 2.

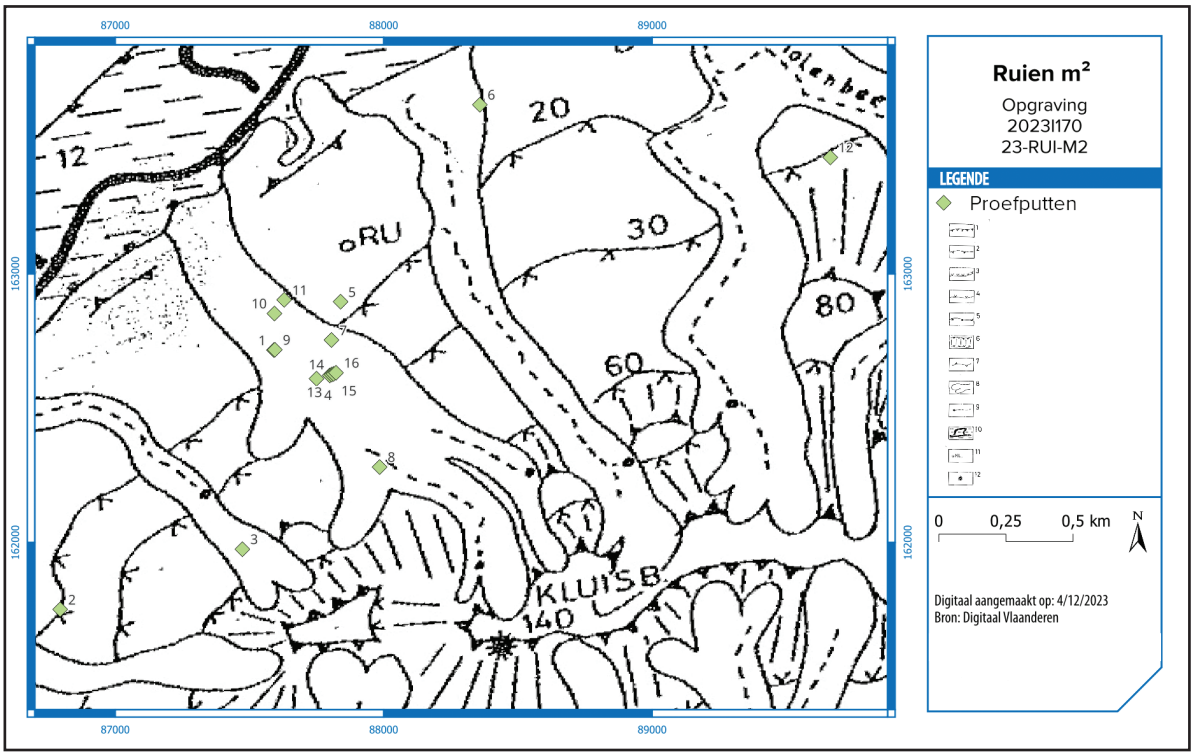

Fig. 22. Situering van de proefput op de geomorfologische kaart naar Heyse 1993.[30]

30 1) topconvexiteit; 2) convexiteit; 3) basisconvexiteit; 4) concaviteit; 5) talud; 6) belangrijke helling; 7) rug; 8) dalvormgrens; 9) bron met beek of thalweg; 10) Schelde; 11) dorpen; 12) archeologische site, naar Crombé & Van Der Haegen 1994: 44

De geomorfologische kaart van Kluisbergen toont een complex gegeven van dalen en thalwegen. De dalvormen van deze figuur hebben al dan niet een bron met beek of thalweg. Deze dalvormen gaan vermoedelijk terug tot het Laat-Glaciaal. Andere kleine dalvormen kunnen nog tijdens het Laat-Glaciaal of in historische periodes met veel afzetting van colluvium verdwenen zijn.[31]

Het colluviale karakter van de lagen weerspiegelt zich ook in de vondsten. In de lagen werden vondsten uit verschillende periodes aangetroffen. In de ploeglaag zijn zowel postmiddeleeuwse (pijpje, gegolfde dakpan) als Romeinse vondsten (tegula) gedaan. In de B-horizont is naast wat baksteen ook een fragment Terra sigillata aangetroffen. Het betreft een bodemfragment van een kom type Dragendorf 35/36. Deze vorm is te dateren tussen 70-200.[32] In deze laag is ook nog een distaal fragment van een (micro)kling aangetroffen. Dit stuk heeft weinig diagnostische kenmerken en is te dateren in het meso- of neolithicum. In de colluviale laag onder de B-horizont (C. 2-5) werd een mengeling van recenter en ouder materiaal aangetroffen. Verschillende fragmenten Romeins bouwmateriaal werden naast een scherf postmiddeleeuws aardewerk en een fragment pijpaarde aangetroffen. Dit toont aan dat deze opvulling wellicht relatief recent is gebeurd.

Fig. 23. Bodemfragment in Terra Sigillata uit C. 2-4 (23-RUI-M2-27).

In laag C. 2-7, die als mogelijke afgedekte akkerlaag wordt gezien, zijn opnieuw fragmenten tegula aangetroffen, naast een afslag in silex.

TABEL 2: VONDSTMATERIAAL UIT PROEFPUT 2	
C. 2-1	stuks
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Pijpaarde / Pijpjes	2
Bouwmateriaal / Baksteen	8
Bouwmateriaal / Dakpan gegolfd	3
Bouwmateriaal / Dakpan Romeins type tegula	6
Bouwmateriaal / Mortel	3
Metaal / Ferro / Constructie / Spijker/nagel	1
Natuursteen / Andere	4

31 Idem.
32 Webster 1996: 46.

C. 2-4	
Aardewerk / Romeins / Fijne waar / Terra sigillata / Niet gedetermineerd onversierd / kom	1
Bouwmateriaal / Baksteen	4
Natuursteen / Andere	1
Silex / (Micro)kling / Fragment / Distaal fragment van een (micro)kling	1
C. 2-5	
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Pijpaarde / Pijpjes	1
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd	1
Bouwmateriaal / Baksteen	1
Bouwmateriaal / Dakpan gegolfd	1
Bouwmateriaal / Dakpan Romeins type imbrex	2
Bouwmateriaal / Dakpan Romeins type tegula	2
Bouwmateriaal / Mortel	2
Natuursteen / Andere	2
Natuursteen / Constructie onbewerkt	3
C. 2-7	
Bouwmateriaal / Dakpan Romeins type tegula	2
Natuursteen / Andere	1
Natuursteen / Constructie onbewerkt	1
Silex / Afslag / Volledig	1
Eindtotaal	54

Fig. 24. Bewerkte silex uit C. 2-4 (23-RUI-M2-28) en C. 2-7 (23-RUI-M2-6).

Het profiel van deze proefput wijst er op dat er op deze locatie een groot landschappelijk element te verwachten is: een erosiegeul, beekvallei, of een groot antropogeen spoor zoals een extractiekuil. De colluviale opvullingspakketten bevatten een mix van vondstmateriaal van variërende ouderdom. Uit laag C. 2-7, een mogelijke A-horizont die zich in colluviale gronden heeft ontwikkelt, zijn verschillende fragmenten tegula aangetroffen. Net als in de bovenliggende lagen, lagen deze vondsten geen vergaande analyse toe, echter wijzen ze er op dat er een Romeinse occupatie in de nabije omgeving (wellicht helling opwaarts) kan verwacht worden.

4.3.2.2.4. Proefput 3

Deze proefput is aangelegd langsheen de Marvijlestraat.

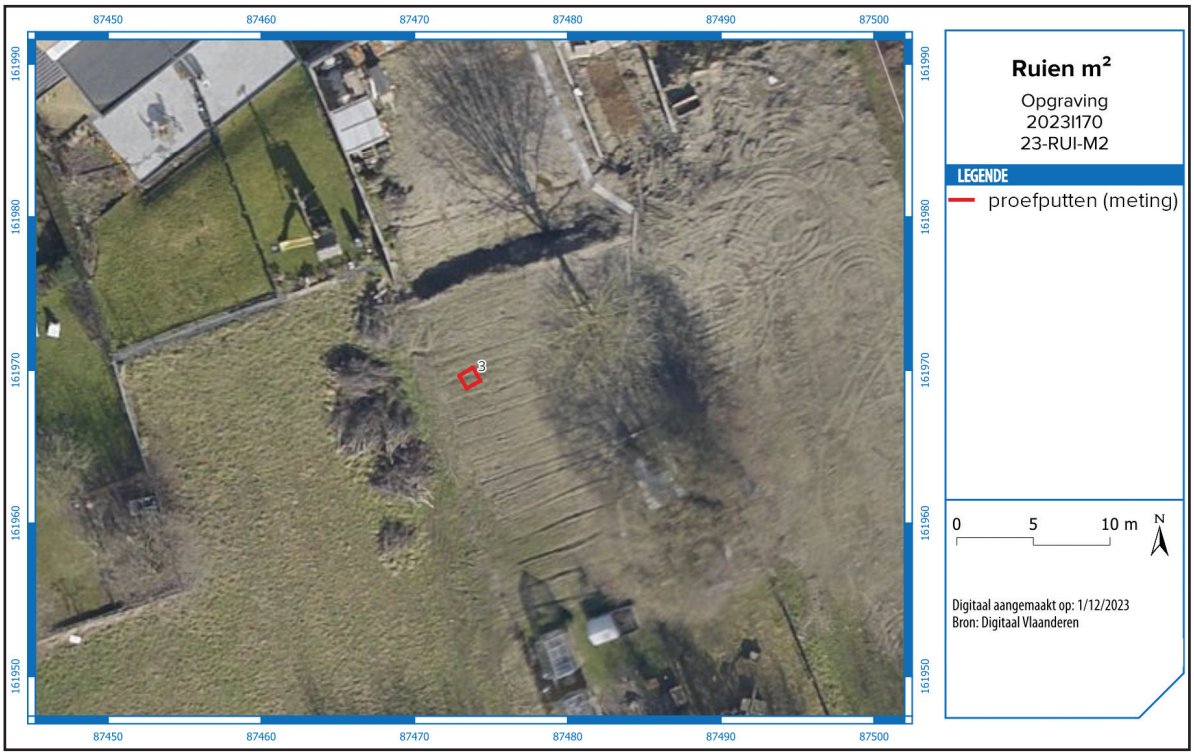

Fig. 25. Situering van proefput 3 (Digitaal Vlaanderen).

De proefput werd uitgegraven tot een diepte van 100 cm onder het huidige loopniveau en werd opgedeeld in vijf verschillende contexten. Contexten C. 3-1 en C. 3-5 zijn beide als A-horizont te interpreteren. C. 3-1 is een vrij dik heterogeen pakket dat wellicht vrij recent opgeworpen is geweest. In C. 3-5 is al veel meer homogenisatie waar te nemen. De onscherpe onderkant van C. 3-5 suggereert evenwel dat hier nooit of zeer weinig geploegd is geweest. Onder deze laag is een B-horizont waar te nemen waar zowel C. 3-7 als C. C. 3-8 onder te classificeren zijn. Helemaal onderaan is een aanzet van C. 3-11 te zien. Doordat deze laag slechts enkele centimeter zichtbaar was, is de aard van deze laag niet te achterhalen. De moederbodem werd niet bereikt in deze proefput.

In de proefput werden in totaal 102 vondsten ingezameld. De meeste vondsten komen uit de bovenste, opgevoerde horizont. Het gaat om vrij recent materiaal dat een mengeling is van baksteen, tegels, glaswerk en weinig aardewerk. Ook in de onderste lagen zoals C. 3-7 en C. 3-8 werden fragmenten van postmiddeleeuws aardewerk aangetroffen. Deze wijzen er op dat de vorming van dit bodemprofiel eerder recent moet gebeurd zijn.

Fig. 26. Bodemprofiel in proefput 3.

TABEL 3: VONDSTMATERIAAL UIT PROEFPUT 3	
C. 3-1	stuks
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faience / niet gedetermineerd	2
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd	1
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Steengoed / Steengoed met engobe/zoutglazuur algemeen / kan/kruik	1
Bouwmateriaal / Baksteen	9
Bouwmateriaal / Dakpan gegolfd	16
Bouwmateriaal / Mortel	2
Bouwmateriaal / Verbrande leem	2
Bouwmateriaal / Vloertegel	8
Glas / Drinkglas	2
Glas / Fles	8
Metaal / Ferro / Constructie / Spijker/nagel	2
Metaal / Niet gedetermineerd	1
Natuursteen / Andere	4
Natuursteen / Constructie onbewerkt	1
Schelp / Niet gedetermineerd	1
C. 3-5	
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd	4
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / papkom	1
Bouwmateriaal / Baksteen	1

Bouwmateriaal / Dakpan gegolfd	1
Bouwmateriaal / Mortel	9
Glas / Fles	1
Natuursteen / Constructie bewerkt	3
Natuursteen / Constructie onbewerkt	3
C. 3-7	
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd	1
Bouwmateriaal / Baksteen	2
Natuursteen / Andere	2
C. 3-8	
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd	9
Glas / Drinkglas	1
Metaal / Niet gedetermineerd	1
Natuursteen / Constructie onbewerkt	3
Eindtotaal	102

Fig. 27. Rand van een papkom uit C. 3-6 (23-RUI-M2-34).

4.3.2.2.5. Proefput 4

Deze proefput is ook gelegen langs de Marvijlestraat, maar toont een volledig ander bodemprofiel dan proefput 3.

De gelaagdheid in deze proefput is op te delen in drie contexten die de klassieke bodemopbouw in de (zand)leemstreek weerspiegelen. Bovenaan is een 30 cm dikke Ah-horizont te zien met een vrij brokkelige structuur (C. 4-1). Onder de ploeglaag is een dunne B-horizont waar te nemen (C. 4-4). De onderste aangesneden laag (C. 4-6) is als 'moederbodem' te interpreteren.

Fig. 28. Situering van proefput 4 (Digitaal Vlaanderen).

Fig. 29. Bodemprofiel in proefput 4.

Dieper graven zou hier geen archeologische meerwaarde betekenen.

Het materiaal aangetroffen in proefput 4 is allemaal recent en wellicht in verband te brengen met afval van (vroegere) bewoners. Van de 60 ingezamelde vondsten, was het meeste natuurlijke ijzerzandsteen. Het pijpje dat gekoppeld is aan C. 4-6 is wellicht aangetroffen in een mollengang op deze diepte en is dus te linken aan de hogerop gelegen lagen.

TABEL 4: VONDSTMATERIAAL UIT PROEFPUT 4	
C. 4-1	stuks
Bouwmateriaal / Baksteen	1
Bouwmateriaal / Buizen	8
Bouwmateriaal / Mortel	1
Metaal / Ferro / Constructie / Spijker/nagel	2
Natuursteen / Andere	13
Staalname / Houtskool	3
C. 4-4	
Bouwmateriaal / Baksteen	1
Glas / Vensterglas	1
Natuursteen / Andere	19
C. 4-6	
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Pijpaarde / Pijpjes	1
Natuursteen / Andere	10
Eindtotaal	60

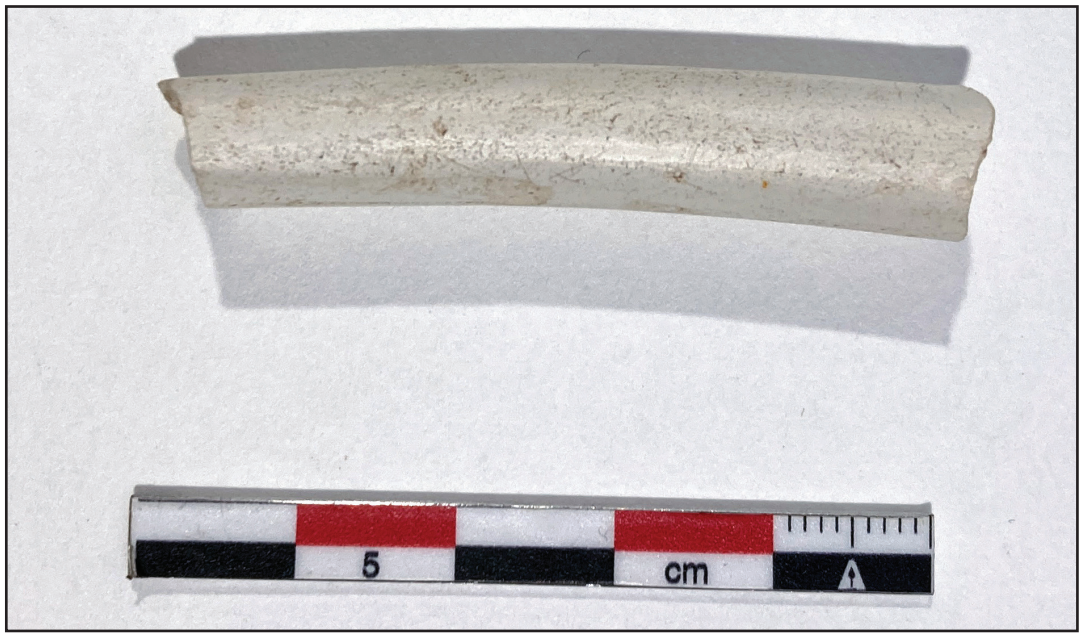

Fig. 30. Pijpensteel uit C. 4-6 (23-RUI-M2-70).

4.3.2.2.6. Proefput 5

Deze proefput werd uitgegraven tot ongeveer 110 cm onder het huidige loopvlak. De proefput werd opgedeeld in vier afzonderlijke contexten. De bovenste laag (C. 5-1) is als een Ah-horizont geïnterpreteerd, maar is wellicht vrij recent opgeworpen of tenminste intensief vermengd. Deze laag is rijk aan baksteen- en mortelpuin. De overgang naar laag C. 5-4 verloopt echter vrij geleidelijk. Er is geen sprake van een echt harde, scherpe grens. Laag C. 5-4 kan ofwel een B-horizont zijn, ofwel een oude Ah-horizont. Laag C. 5-5 is dan weer

zeker als een B-horizont te interpreteren. Deze 30 cm dikke laag heeft de typische sterke verbruining, eigen aan dit type lagen in de (zand)leemstreek. Op een diepte van 80 centimeter werd de natuurlijke 'moederbodem' bereikt. Deze zandleembodem is sterk gebioturbeerd met veel ijzer en mangaanneerslag.

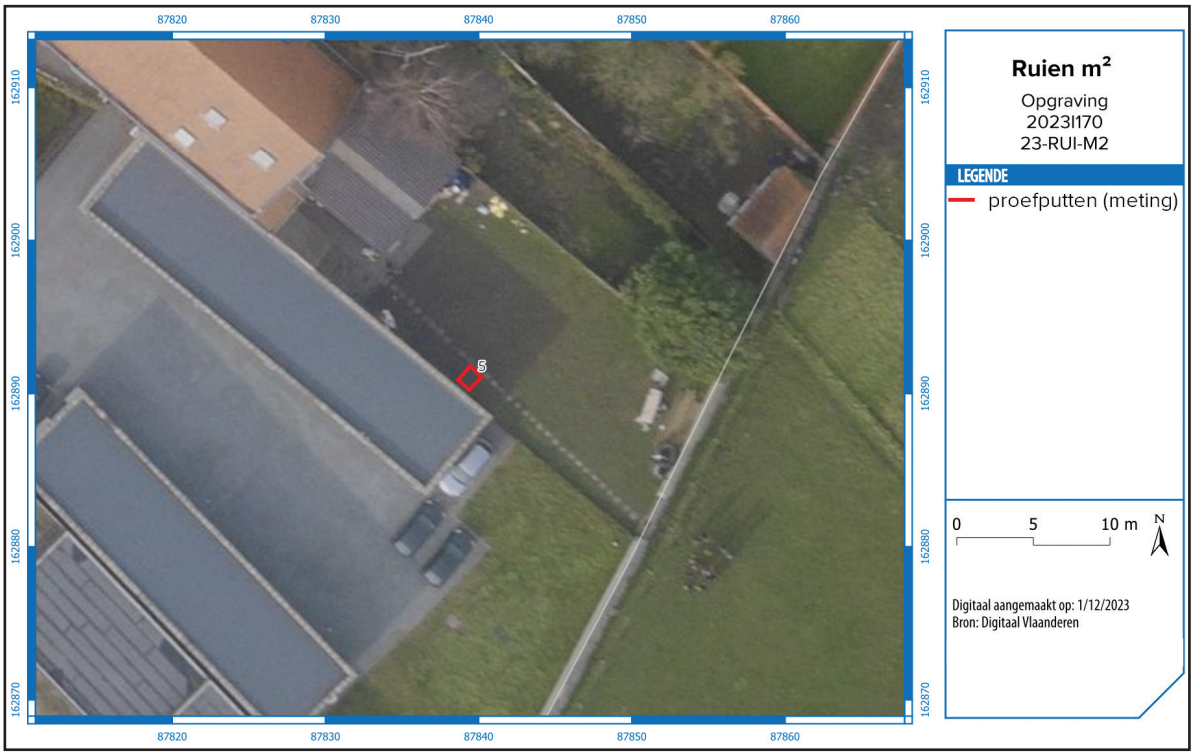

Fig. 31. Situering van proefput 5 (Digitaal Vlaanderen).

Fig. 32. Bodemprofiel in proefput 5.

Het vondstmateriaal uit deze proefput was vrij beperkt. In de bovenste lagen werd enkel (recent) bouwpuin aangetroffen, dat niet werd ingezameld. In C. 5-5 (B-horizont) werden wat fragmenten bouwmateriaal en twee fragmentjes van pijpjes verzameld.

De vondsten in deze B-horizont wijzen er op dat de vorming van dit bodemprofiel relatief recent moet zijn gebeurd.

TABEL 5: VONDSTMATERIAAL UIT PROEFPUT 5	
C. 5-5	stuks
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Pijpaarde / Pijpjes	2
Bouwmateriaal / Baksteen	2
Bouwmateriaal / Mortel	2
Metaal / Non-ferro / Constructie / Niet gedetermineerd	1
Natuursteen / Andere	1
Eindtotaal	8

Fig. 33. Pijpenkop en -steel uit C. 5-7 (23-RUI-M2-86).

4.3.2.2.7. Proefput 6

Deze proefput is gelegen langsheen de Grote Herreweg. De proefput werd plaatselijk uitgegraven tot een diepte van 130 cm onder het huidige loopvlak.

De lagen uit deze proefput zijn onderverdeeld in vijf verschillende contexten. Ook in deze proefput is er sprake van een aanzienlijke (recente) ophoging. De bovenste 15 cm zijn als Ah te interpreteren (C. 6-1). Onder deze recent opgeworpen Ah-horizont ligt een ongeveer 30-40 cm dik, bruin ophogingspakket. Dit pakket dekt zowel een oude Ah-horizont (C. 6-5) als de uitgraving C. 6-14 (gracht?) af.

C. 6-5 is een oude Ah-horizont van ongeveer 25-30 cm dik. Deze laag verschilt qua textuur en uitzicht weinig met de laag eronder (C. 6-8), maar heeft wel een duidelijk hoger humusgehalte wat er op wijst dat er in deze laag een A-horizont is ontwikkeld. Laag C. 6-8 is een ophoging/opvullingslaag waarin de onderste 20 centimeter wellicht nog als een aparte laag te beschouwen is. Door de beperkte omvang van het putje onderaan, was het niet mogelijk om goede waarnemingen te doen. Deze lagen zijn wellicht te linken aan een opvulling van een

groot antropogeen of natuurlijk spoor zoals een grote gracht, leemwinningskuil of beekje.

Aan de linkerkant van het profiel worden de lagen C. 6-7 en C. 6-8 duidelijk doorsneden door een gracht of greppel (C. 6-14). De humeuze laag aan de onderkant van de gracht loopt tot bovenaan C. 6-7, en is te linken aan gelijktijdige begroeiing in de gracht, op de oever en op het toenmalige loopniveau. Deze gracht werd opgevuld wanneer het terrein werd opgehoogd met C. 6-3. De 'Atlas der Buurtwegen' beeld een perceelsgracht af ten zuiden van de proefput. De oriëntatie van het stukje aangesneden gracht komt goed overeen met de oriëntatie van deze perceelsgracht. Is deze insnijding te linken aan de perceelsgracht?

Fig. 34. Situering van proefput 6 (Digitaal Vlaanderen).

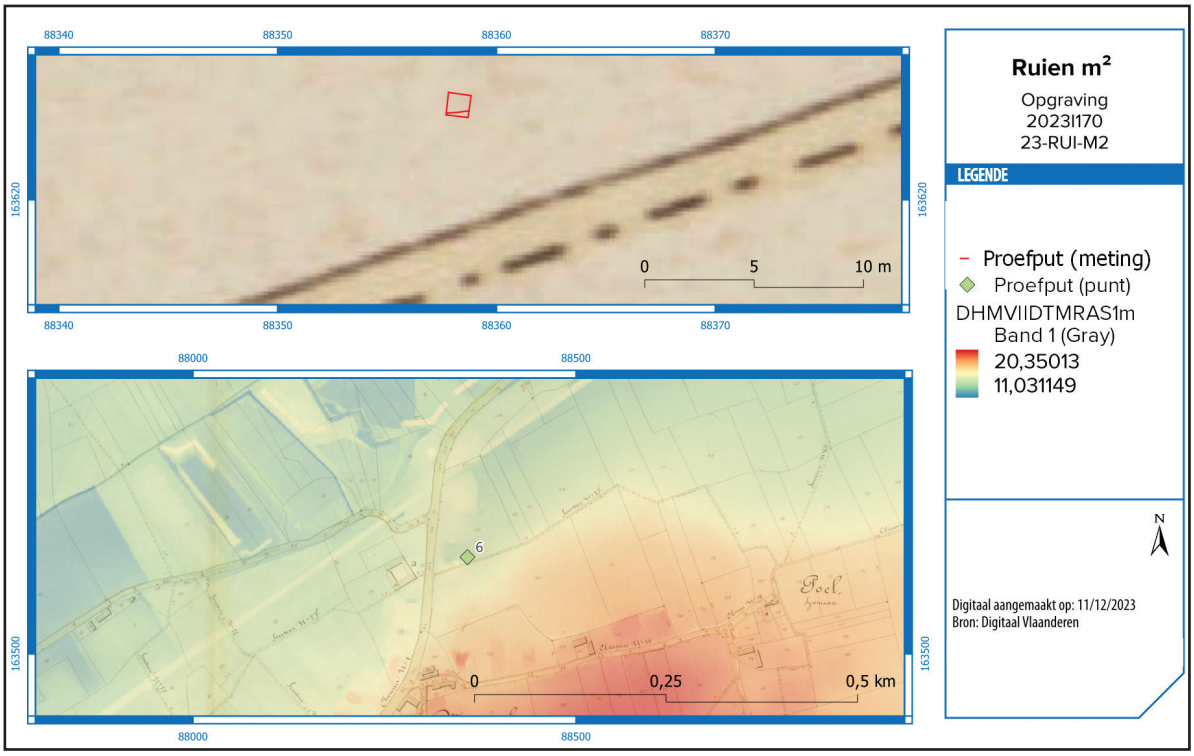

Fig. 35. proefput 6 op het digitaal hoogtemodel (onder) met aanduiding en gedeeltelijk gereconstrueerd verloop van het aangetroffen spoor. Projectie van proefput 6 op de Atlas der Buurtwegen (boven) toont aan dat de lijn dezelfde oriëntatie heeft dan de perceelsgracht.

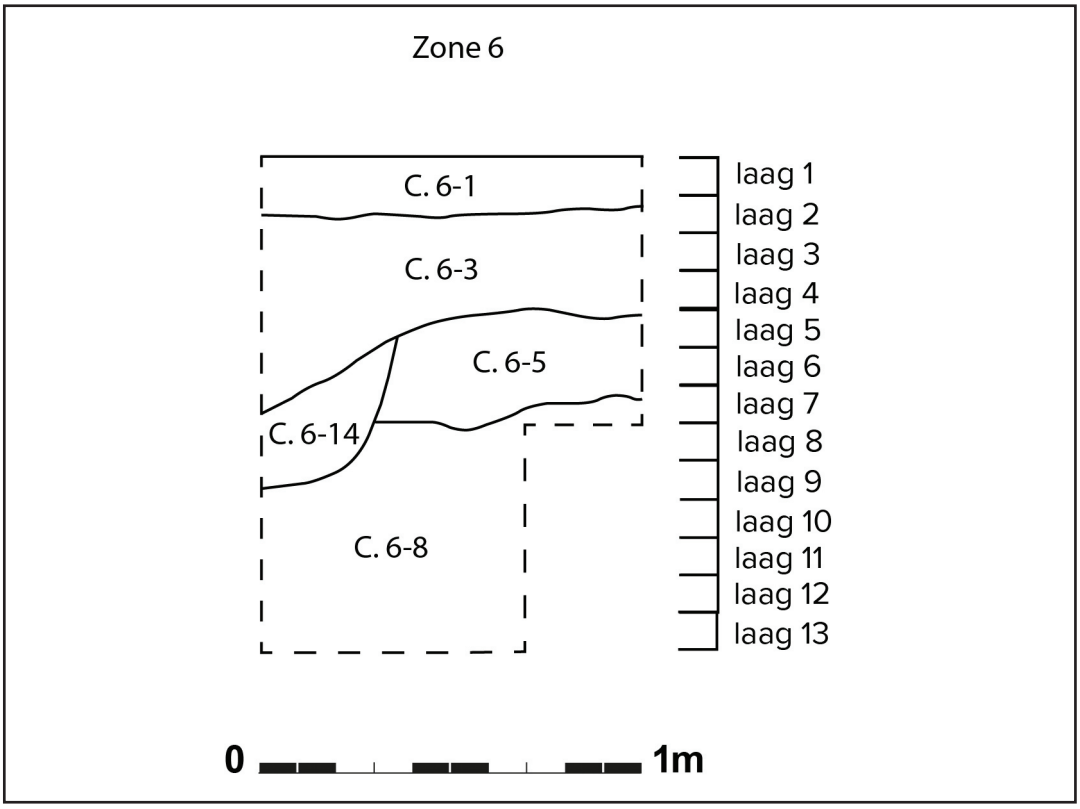

Fig. 36. Gedigitaliseerde coupetekening van proefput 6 met weergave van de lagen onderscheiden door de deelnemers, en met aanduiding van de contexten bepaalt door de archeologen.

Fig. 37. Bodemprofiel in proefput 6.

Het ingezamelde vondstmateriaal uit de proefput wijst er op dat de bodemopbouw op deze locatie relatief recent is. In C. 6-8 (onderste opvullingspakket) werd een fragment van een pijpje aangetroffen. Deze had het opschrift Breveté Nihoul Nimy op de steel. Deze pijpjes zijn terug te brengen tot het atelier van de familie Nihoul uit het Henegouwse Nimy. Deze steelmerken werden vooral tijdens de tweede helft van de 19de eeuw gezet en worden voornamelijk in verband gebracht met de producties van Jean-Baptiste Nihoul (1831-1881).[33]

TABEL 6: VONDSTMATERIAAL UIT PROEFPUT 6	
C. 6-3	stuks
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Pijpaarde / Pijpjes	1
C. 6-5	
Hout / Niet gedetermineerd	1
C. 6-8	
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Pijpaarde / Pijpjes	1
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd	1
Eindtotaal	4

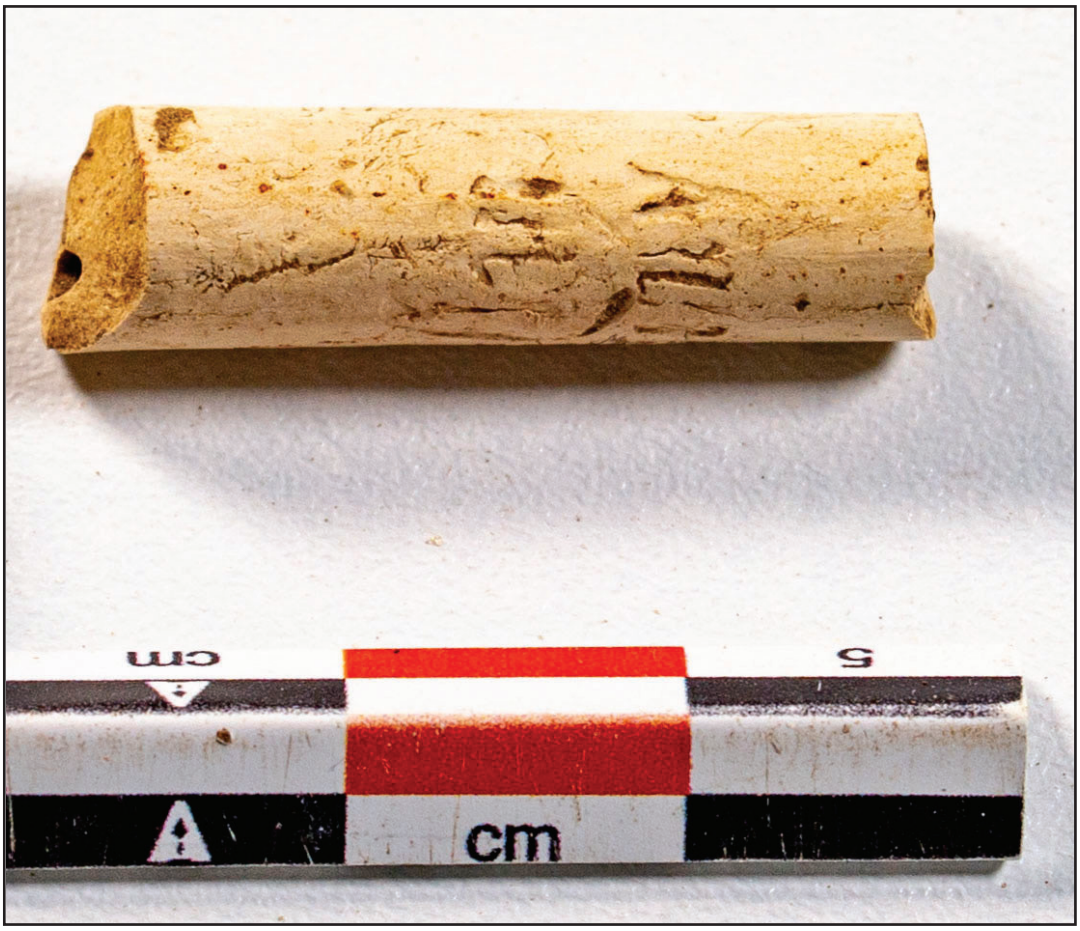

Fig. 38. Fragment van een pijp uit proefput 6 met opschrift “Breveté Nihoul Nimy” (23-RUI-M2-84).

4.3.2.2.8. Proefput 7

Proefput 7 is gelegen langsheen de Grote Herreweg, in het centrum van Ruien. De bodemopbouw van deze proefput werd onderverdeeld in vijf verschillende contexten. Ook in deze proefput is er sprake van een aantoonbare ophoging van het originele bodemprofiel.

33 Caro 2004: Herremans & Vanthienen 2020

De bovenste laag C. 7-1 is als Ah te interpreteren en is ongeveer 20-30 cm dik. Deze laag is afgaande op de beperkte homogenisatie niet lang geleden opgeworpen. De 'tweede akkerlaag' C. 7-3 vertoont meer bodemvorming onderaan de laag en is ook ongeveer 30 cm dik. De lagen eronder C. 7-6 en C. 7-8 zijn vrij heterogeen van samenstelling. Deze lagen zijn ofwel als onderdeel van grote kuilen of als ophogingspakketten te interpreteren. Helemaal in het hoekje van de proefput was een stukje moederbodem te zien.

Fig. 39. Situering van proefput 7 (Digitaal Vlaanderen).

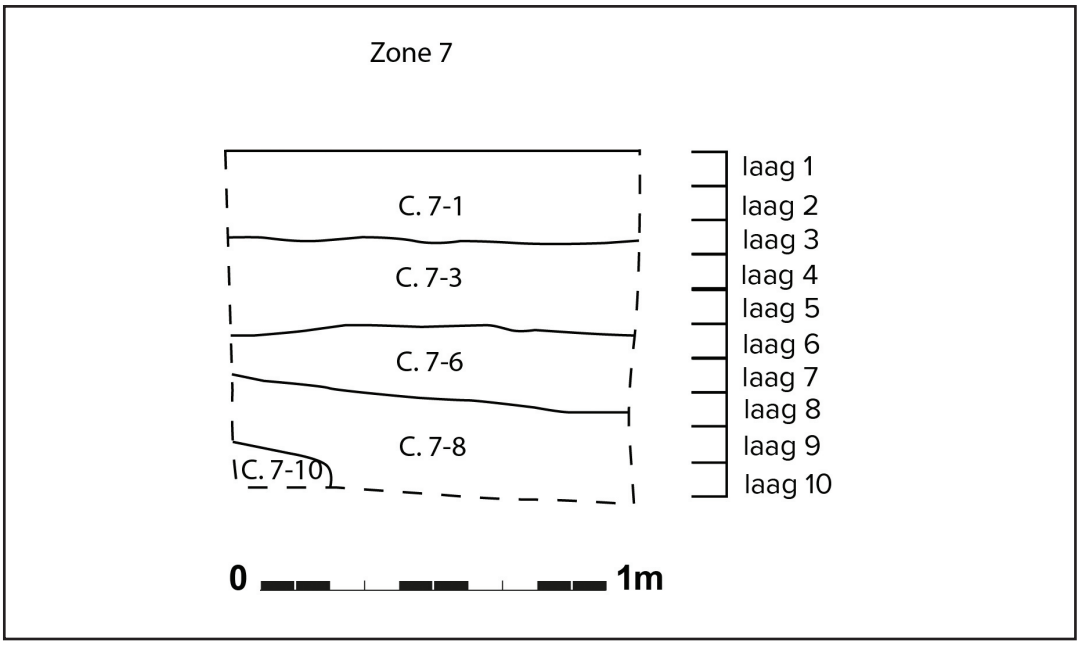

Fig. 40. Gedigitaliseerde coupetekening van proefput 7 met weergave van de lagen onderscheiden door de deelnemers, en met aanduiding van de contexten bepaalt door de archeologen.

Fig. 41. Bodemprofiel in proefput 7.

In totaal zijn in deze proefput 340 artefacten ingezameld. Het merendeel van de vondsten komt uit de lagen C. 7-3 en C. 7-6. Uit laag C. 7-1 is vooral recent bouwmateriaal ingezameld. In C. 7-3 werd een grote hoeveelheid postmiddeleeuws aardewerk verzameld. Het ensemble omvat vooral stukken faience en faience fine. De fragmenten transfer printed ware in combinatie met de faience fine doen een datering in de 19de of 20ste eeuw vermoeden. Ook het (drink)glas wijst eerder op een 20ste-eeuwse datering voor deze laag. Een fragment van een pijpje met opschrift "*terre purifiée*" is wellicht afkomstig van De Bevere uit Kortrijk,

en past ook binnen deze datering.[34] Een fragment van een getande schrabber in silex wijkt af van de datering van de andere vondsten. De herkomst van deze residuele vondst is moeilijk te bepalen, alsook de ouderdom van het stuk. Het materiaal uit C. 7-6 is ook allemaal postmiddeleeuws, maar is wellicht iets ouder dan het materiaal uit C. 7-3. De vondsten zijn echter weinig diagnostisch waardoor slechts een ruime datering tussen de 18de en begin 20ste eeuw kan geformuleerd worden. Ook het materiaal uit C. 7-8 is postmiddeleeuws en sluit aan bij de datering uit C. 7-6.

Fig. 42. Schrabber uit proefput 7 (23-RUI-M2-180).

Fig. 43. Kolenschop uit proefput 7 (23-RUI-M2-180).

34 Caro 2004: Herremans & Vanthienen 2020.

In de proefput is ook een metalen kolenschop aangetroffen. De precieze laag waaruit het kwam, was niet meer te achterhalen, maar wellicht komt deze uit C. 7-3, op de overgang tussen de opgevoerde grond van de ploeglaag en C. 7-6.

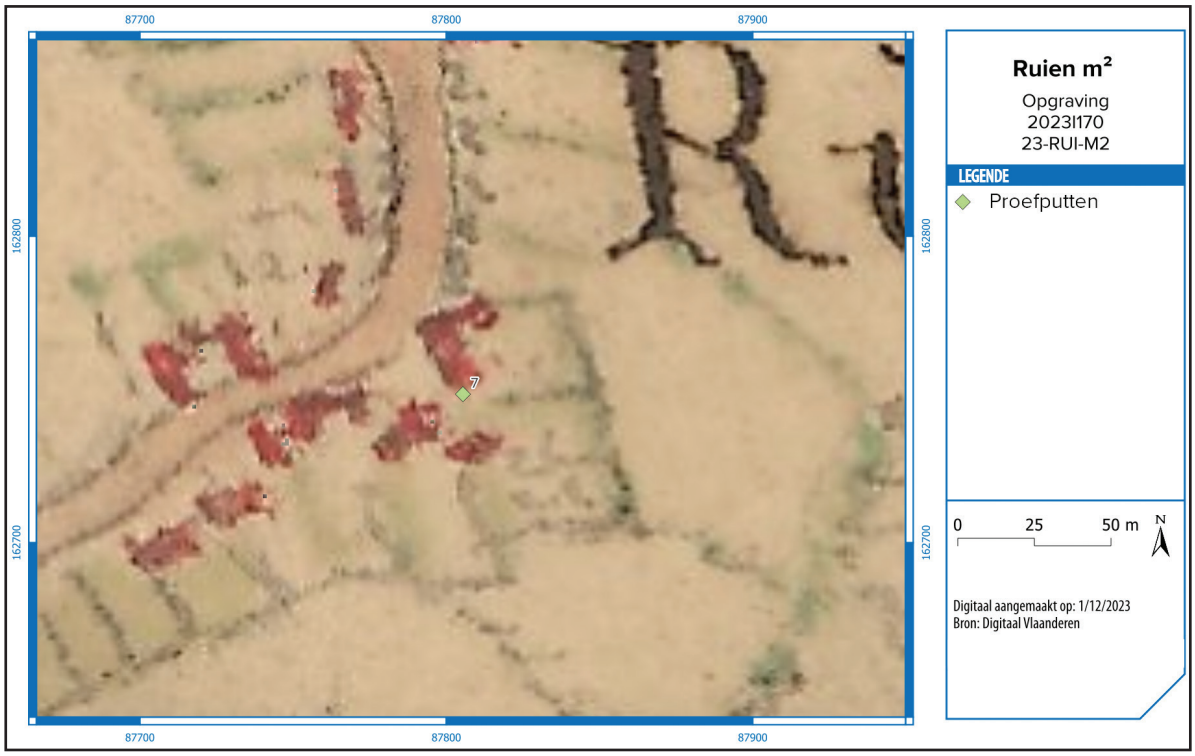

Fig. 44. Proefput 7 op de Villaretkaart (Digitaal Vlaanderen).

De opbouw van de proefput toont een subrecent intensief vergraven bodemprofiel met een hoog aantal vondsten. Deze tuinzone is duidelijk nog tot vrij kort geleden gebruikt om afval te dumpen door de toenmalige bewoners. Onder andere de Villaretkaart uit de periode 1745-48 wijst op bewoning in deze omgeving en buurtbewoners getuigden van het bestaan van een vierkantshoeve op deze plek die pas enkele decennia geleden werd gesloopt.

TABEL 7: VONDSTMATERIAAL UIT PROEFPUT 7	
7. LV	stuks
Metaal / Ferro / Gebruiksvoorwerp / Schop	1
C. 7-3	
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Ander witbakkend aardewerk / bord	1
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faience / bord	4
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faience / kom	8
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faience / niet gedetermineerd	27
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faience / theekop	1
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faience fine / bord	2
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faience fine / niet gedetermineerd	1
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faience fine / theekop	6
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Pijpaarde / Pijpjes	5
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / bloempot	1
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / grape	1
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd	7
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Steengoed / Industrieel steengoed / niet gedetermineerd	1

Bouwmateriaal / Baksteen	5
Bouwmateriaal / Buizen	1
Bouwmateriaal / Dakpan gegolfd	2
Bouwmateriaal / Mortel	1
Bouwmateriaal / Vloertegel	4
Glas / Drinkglas	2
Glas / Fles	6
Glas / Vensterglas	12
Metaal / Ferro / Niet gedetermineerd	5
Metaal / Niet gedetermineerd	13
Natuursteen / Andere	4
Natuursteen / Constructie onbewerkt	1
Natuursteen / Niet gedetermineerd	2
Silex / Werktuig / Schrabber / Getande schrabber	1
C. 7-6	
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Ander witbakkend aardewerk / komfoor	1
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faience / bord	1
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faience / kom	5
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faience / niet gedetermineerd	2
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Pijpaarde / Pijpjes	5
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / kachelpan/kom	2
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / kom	1
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd	1
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Steengoed / Steengoed met engobe/zoutglazuur algemeen / niet gedetermineerd	1
Bot / Dierlijk bot	1
Bouwmateriaal / Baksteen	13
Bouwmateriaal / Dakpan gegolfd	4
Bouwmateriaal / Mortel	7
Bouwmateriaal / Vloertegel	6
Glas / Drinkglas	2
Glas / Fles	22
Metaal / Ferro / Niet gedetermineerd	24
Metaal / Niet gedetermineerd	92
Natuursteen / Constructie onbewerkt	7
Natuursteen / Niet gedetermineerd	5
C. 7-8	
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Ander witbakkend aardewerk / niet gedetermineerd	1
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faience / kom	1
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Pijpaarde / Pijpjes	1
Bouwmateriaal / Daktegel	1
Eindtotaal	340

4.3.2.2.9. Proefput 8

Deze proefput is gelegen langsheen de Vogelzang, en is een van de hoogst gelegen proefputten van het onderzoeksgebied.

Fig. 45. Situering van proefput 8 (Digitaal Vlaanderen).

Fig. 46. Grondvlakfoto van C. 8-1.

Deze proefput is door praktische redenen slechts beperkt uitgegraven, waardoor er weinig kennis werd vergaard over de opbouw van de bodem. De uitgraving werd opgesplitst in twee contexten C. 8-0 en C. 8-1. De context C. 8-0 is een zeer recente (enkele jaren) oude ophoging van ongeveer 30-40 cm dik. Daaronder stak C. 8-1, een Ah-horizont. Het vondstmateriaal is allemaal afkomstig uit de Ah-horizont. Het gaat om wat recent bouwmateriaal en een scherfje postmiddeleeuws rood aardewerk.

TABEL 8: VONDSTMATERIAAL UIT PROEFPUT 8	
C. 8-1	stuks
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd	1
Bouwmateriaal / Buizen	1
Bouwmateriaal / Dakpan gegolfd	1
Metaal / Ferro / Constructie / Niet gedetermineerd	1
Natuursteen / Constructie bewerkt	3
Eindtotaal	7

4.3.2.2.10. Proefput 9

Deze proefput is gelegen in de Nieuwstraat op hetzelfde perceel als proefput 1.

De opbouw van de proefput is onderverdeeld in drie contexten. De bovenste 50 cm van de proefput is ondergebracht bij C. 9-1, een zeer dikke Ah-horizont. In de bovenste 10 cm is een duidelijk hogere humusconcentratie te zien, te linken aan de huidige grasbegroeiing. Deze A-horizont is duidelijk opgehoogd. De onderkant van deze laag is vrij scherp dus mogelijk is er eerst een deel afgegraven voordat de ophoging is gebeurd. Laag C. 9-5 is een 20 cm dikke B-horizont met een vrij onscherpe ondergrens, wat doet vermoeden dat dit wellicht een *in situ* bodemprofiel is. Onder deze B-horizont ligt een grijsgeel gevlekte zandleembodem (moederbodem).

Fig. 47. Situering van proefput 9 (Digitaal Vlaanderen).

Fig. 48. Bodemprofiel in proefput 9.

Fig. 49. Geweerkei uit proefput 9 (23-RUI-M2-93).

Al het vondstenmateriaal uit proefput 9 komt uit de bovenste context: C. 9-1. Twee vondsten vallen hier op: een schrapnelkogel van een obus en een geweerkei gemaakt uit silex. C. 9-1 is een opgeworpen laag, waardoor de vondsten niet meer in hun oorspronkelijke positie zaten waar ze ooit zijn achtergelaten. Desondanks hebben ze toch een informatieve waarde. Het fragment schrapnel kan te linken zijn aan de intensieve beschietingen tijdens de nadagen van WOI. Gedurende een korte tijd vormde de Schelde de grens tussen terugtrekkende Duitse troepen en oprukkende Engelse soldaten.

Fig. 50. Collage met de geweerkei bij de vondst en voorbeelden van historisch gebruik.

De geweerkei is te linken aan een vuursteenslotgeweer en is wellicht in de 17de of 18de eeuw te dateren. De honingkleurige silex is wellicht afkomstig van de belangrijke productieplaats Meusnes in de provincie Berry in Frankrijk. Deze productieplaats wordt al in 1643 vermeld. De hoogwaardige vuursteen werd er op grote schaal ontgonnen via mijngangen.[35]

TABEL 9: VONDSTMATERIAAL UIT PROEFPUT 9	
C. 9-1	stuks
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd	1
Bouwmateriaal / Baksteen	7
Bouwmateriaal / Dakpan gegolfd	2
Bouwmateriaal / Vloertegel	3
Glas / Drinkglas	1
Metaal / Ferro / Constructie / Spijker/nagel	2
Metaal / Niet gedetermineerd	3
Metaal / Non-ferro / Militaria / Kogels / 20ste-eeuwse kogel	1
Natuursteen / Constructie bewerkt	7
Natuursteen / Constructie onbewerkt	2
Schelp / Niet gedetermineerd	1
Silex / Werktuig / Geweerkei	1
Eindtotaal	31

4.3.2.2.11. Proefput 10

Deze proefput is gelegen op een stukje openbaar domein van de gemeente tussen de Nieuwstraat en de Grote Herreweg. Op deze locatie is een speelplein en graszone ingericht.

Fig. 51. Situering van proefput 10 (Digitaal Vlaanderen).

35 Zeebroek et al. 2010: 267 ev.

Hoewel er bij de positionering van de zone aandacht gegeven is aan recente vergravingen, bleek het gehele bodemprofiel verstoort te zijn. De proefput was gelegen boven een vrij recent gegraven sleuf voor nutsvoorziening. De informatiegraad van deze proefput is bijgevolg quasi nihil.

Fig. 52. Bodemprofiel in proefput 10.

Het vondstmateriaal bestaat uit een mengeling van recente voorwerpen en wat residueel materiaal. Het gaat om wat postmiddeleeuwse scherven in steengoed, faïence en rood aardewerk. Een pijpjesteeltje in rode pijpaarde voorzien van een radstempel en indruk "Scouflaire Onnaing", is te dateren in de 19de of vroeg 20ste eeuw.[36] Ook in deze proefput is een geweerkei in silex teruggevonden. Daarnaast is ook een fragment van een neolitische gepolijste bijl teruggevonden. Hoewel *ex situ* wijst dit stuk toch weer op de brede verspreiding van deze neolithische werktuigen.

Fig. 53. Kleipijpje met indruk "Scouflaire Onnaing" (23-RUI-M2-108) (foto: Dirk Wollaert).

Fig. 54. Fragment van een gepolijste bijl uit C. 10-4 (23-RUI-M2-107).

36 Caro 2004: Herremans & Vanthienen 2020

TABEL 10: VONDSTMATERIAAL UIT PROEFPUT 10	
C. 10-1	stuks
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faience / kom	2
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faience / niet gedetermineerd	1
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Pijpaarde / Pijpjes	1
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Steengoed / Steengoed met engobe/zoutglazuur algemeen / kan/kruik	1
Bouwmateriaal / Baksteen	1
Bouwmateriaal / Dakpan gegolfd	3
Bouwmateriaal / Niet gedetermineerd	1
Bouwmateriaal / Vloertegel	6
Glas / Fles	2
Natuursteen / Andere	5
Natuursteen / Constructie onbewerkt	8
Silex / Werktuig / Gepolijst materiaal / Gepolijste bijl	1
Silex / Werktuig / Geweerkei	1
Eindtotaal	33

4.3.2.2.12. Proefput 11

Zone 11 is gelegen op gronden van de gemeente Kluisbergen, achter de Sint-Corneliuskerk.

Fig. 55. Situering van proefput 11 (Digitaal Vlaanderen).

De zone bevindt zich tussen de uitstrooiweide van het kerkhof en de wijk in de Nieuwstraat. Deze profielput heeft een klassieke bodemopbouw die op deze plaats verwacht kan worden, en kan onderverdeeld in drie contexten C. 11-1 (A-horizont), C. 11-5 (B-horizont) en C. 11-6 (C-horizont).

De A-horizont is ook hier met een dikte van bijna 40 cm behoorlijk dik. Het heterogene karakter van de horizont doet vermoeden dat hier ook een ophoging is geweest. Er is een zeer scherpe grens tussen de A en de B-horizont, wat doet vermoeden dat deze laag ofwel

regelmatig geploegd is (hoewel er geen ploegzool zichtbaar is) of dat deze laag afgegraven en opgehoogd is. Er is B-horizont van een 15-tal cm zichtbaar die een heel geleidelijke overgang heeft naar een geelbruine leem (moederbodem). De proefput is ongeveer 15 cm in de geelbruine leem (moederbodem) uitgegraven.

Fig. 56. Bodemprofiel in proefput 11.

Het materiaal uit deze proefput komt vooral uit C. 11-1, de A-horizont, en is uitsluitend postmiddeleeuws, met uitzondering van een scherfje middeleeuws grijs lokaal gedraaid aardewerk en een fragment van een tegula.

TABEL 11: VONDSTMATERIAAL UIT PROEFPUT 11	
C. 11-1	stuks
Aardewerk / Middeleeuws / Grijs / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd	1
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faience / bord	2
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faience / theekop	1
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Porselein / niet gedetermineerd	1
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd	1

Aardewerk / Postmiddeleeuws / Steengoed / Industrieel steengoed / niet gedetermineerd	1
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Steengoed / Steengoed type Westerwald / kan/kruik	1
Bouwmateriaal / Baksteen	3
Bouwmateriaal / Buizen	1
Bouwmateriaal / Dakpan gegolfd	2
Bouwmateriaal / Dakpan Romeins type tegula	1
Bouwmateriaal / Mortel	1
Bouwmateriaal / Vloertegel	4
Glas / Drinkglas	1
Glas / Fles	1
Metaal / Ferro / Constructie / Spijker/nagel	1
Metaal / Ferro / Niet gedetermineerd	2
Metaal / Non-ferro / Constructie / beslag	1
Natuursteen / Constructie onbewerkt	5
Natuursteen / Niet gedetermineerd	4
Silex / Knol	1
C. 11-5	
Natuursteen / Andere	1
Eindtotaal	37

4.3.2.2.13. Proefput 12

Deze zone is gelegen langsheen de Kieverstraat, aan de oostgrens van Ruien. In de bodemopbouw van deze proefput werden drie contexten onderscheiden: C. 12-1 (Ah horizont), C. 12-4 (B-horizont) en C. 12-7 (C-horizont).

Fig. 57. Situering van proefput 12 (Digitaal Vlaanderen).

Fig. 58. Bodemprofiel in proefput 12.

De donkere A-horizont bevat heel veel humus en is plaatselijk tot 35 cm dik. Laag C. 12-4 is als B-horizont bestempeld, maar kan ook een archeologisch spoor zijn. De aflijning hiervan was door de bioturbatie niet duidelijk. Hierdoor was niet met zekerheid te bepalen of het om een uitgraving, dan wel om bodemvorming ging. Deze laag is ongeveer 28-30 cm dik met een vrij onscherpe ondergrens. De moederbodem (C-horizont) zat in deze proefput op een diepte van ongeveer 58 cm. Het gaat hier om een gelig bruine zandleem.

In totaal zijn er 21 artefacten ingezameld in deze proefput. Het materiaal uit de A-horizont is allemaal vrij recent. Het materiaal uit C. 12-4 is wat ouder. Het meest in het oog springend is het wandfragment van een steengoedkruik met engobe/zoutglazuur. Het aardewerk is afkomstig uit het pottenbakkersatelier van Raeren en maakt deel uit van een zogenaamde jaargetijdenfries. De versiering van de scherf komt exact overeen met een fries uit 1583 met het opschrift: “ DYT : SEENT : DYE : VE...RE : ...EN : VAN : DEN : YEAR : ANNO : 1583 : IEM”.[37] Een andere fries uit 1584 maakt duidelijk dat de onvolledige woorden wellicht “vier getijden” voorstellen. De IEM is het huismerk van Ian Emens Mennicken, een bekende en getalenteerde pottenbakkermeester uit Raeren.[38] Hoewel de initialen niet zichtbaar zijn op de in Ruien gevonden scherf, lijkt het er sterk op dat de kruik van zijn hand is.

De steengoedscherf is mogelijk afkomstig uit een grondspoor. Dit zou willen betekenen dat er in de tweede helft van de 16de eeuw al bewoning was op deze plek. De Ferraris toont in op deze plaats in de 2de helft van de 18de eeuw, geen bewoning. Echter hoeft dit niet te betekenen dat er in de 16de geen bewoning kon zijn geweest. Op het 19de-eeuws kaartmateriaal zien we wel een hoeve.

37 http://www.toepfereimuseum.org/Sammlung/Dekore-auf-Raerener-Steinzeug?mode=&linkid=41329&catalogid=248&pg=13. Geraadpleegd op 20/11/2023.
38 Hellebrandt 1967; Kohnemann 1982; idem 1992; Mennicken 2013.

Fig. 59. Scherf 23-RUI-M2-140 met weergave van de fries waarvan de scherf deel uitmaakte (onder) in relatie tot de Boerendans van Pieter Breughel de Oudere (boven). Foto van de scherf: Dirk Wollaert. Afbeelding van de fries: Creative Common Lizenz. Schilderij: Free documentation license via Zenodot Verlagsgesellschaft mbH.

TABEL 12: VONDSTMATERIAAL UIT PROEFPUT 12	
C. 12-1	stuks
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / kan/kruik	1
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Steengoed / Steengoed met engobe/zoutglazuur algemeen / kan/kruik	1
Bouwmateriaal / Vloertegel	1
Glas / Drinkglas	1
Glas / Vensterglas	2
Metaal / Ferro / Constructie / Spijker/nagel	4
Metaal / Niet gedetermineerd	1
Natuursteen / Constructie onbewerkt	2
C. 12-4	
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faience / theekop	1
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / bord	1
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Steengoed / Steengoed met engobe/zoutglazuur algemeen / kan/kruik	1
Bouwmateriaal / Baksteen	2
Bouwmateriaal / Dakpan gegolfd	1
Bouwmateriaal / Dakpan Romeins type tegula	1
Natuursteen / Constructie onbewerkt	1
Eindtotaal	21

4.3.2.2.14. Proefputten 13, 14, 15 en 16

Deze proefputten zijn aangelegd op een veld langs De Pacht, vlak achter de GBS De Start door de 4de - 6de leerjaren van VBS De Pacht en de VBS Ruien. De proefputten liggen ongeveer 10 m van elkaar, en hebben een zeer gelijkaardige bodemopbouw, en worden om die reden samen in een hoofdstuk behandeld.

Fig. 60. Onderzoeksput 12 op de Atlas der Buurtwegen (ca. 1840) (Digitaal Vlaanderen).

Fig. 61. Locatie proefputten 13, 14, 15 & 16 (Digitaal Vlaanderen).

De proefputten kunnen allemaal opgedeeld worden in drie aparte contexten: een 30 cm dikke Ap, een B-horizont van ongeveer 10-15 cm dik en onderaan een C-horizont. De moederbodem in deze zone bestaat uit een vrij harde geelgrijze klei met veel ijzerzandsteen en silex. Proefput 16 is slechts tot 20 cm diep uitgegraven. De bodemopbouw in deze proefputten correspondeert met gekende typeprofielen uit de regio. Er zijn geen aanwijzingen van (recente) grootschalige terreiningrepen. Mogelijk is er wel een deel van het 'oorspronkelijke' bodemprofiel geërodeerd. De tertiaire klei is immers al op geringe diepte zichtbaar.

Het vondstmateriaal uit deze proefputten is vooral afkomstig uit de bovenste akkerlagen. Het gaat in hoofdzaak om postmiddeleeuws aardewerk, pijpaarde en wat bouwmateriaal. De scherf capucijnerwaar uit proefput 16 springt het meest in het oog. Deze 18de-eeuwse porseleinen wandscherf heeft een bruine deklaag en kobalt beschildering. Dit fragment luxe-aardewerk is een stukje van een theekop en is afkomstig uit China. De pijp betreft een kleipijp in Goudse traditie met ovale kop. Een cirkeltje op de zijkant van de hiel wordt gezien als een vormmerk. Het wapenschild op de andere kant van de hiel is dat van Gouda. De gewoonte om dit aan te brengen dateert van na 1739.[39] Het hielmerk is niet afleesbaar door verwering. In proefput 15 is een fragment van een gepolijste mijnsilex opgespit. Het gaat om een fragment van een bijl of een dissel uitgevoerd in een grijze hoog kwalitatieve silex.

39 Duco 2003.

Fig. 62. Bodemprofiel in proefput 13.

Fig. 63. Bodemprofiel in proefput 14.

Fig. 64. Bodemprofiel in proefput 15.

Fig. 65. Bodemprofiel in proefput 16.

Fig. 66. Fragment van een gepolijste bijl of dissel uit C. 15-3 (23-RUI-M2-208).

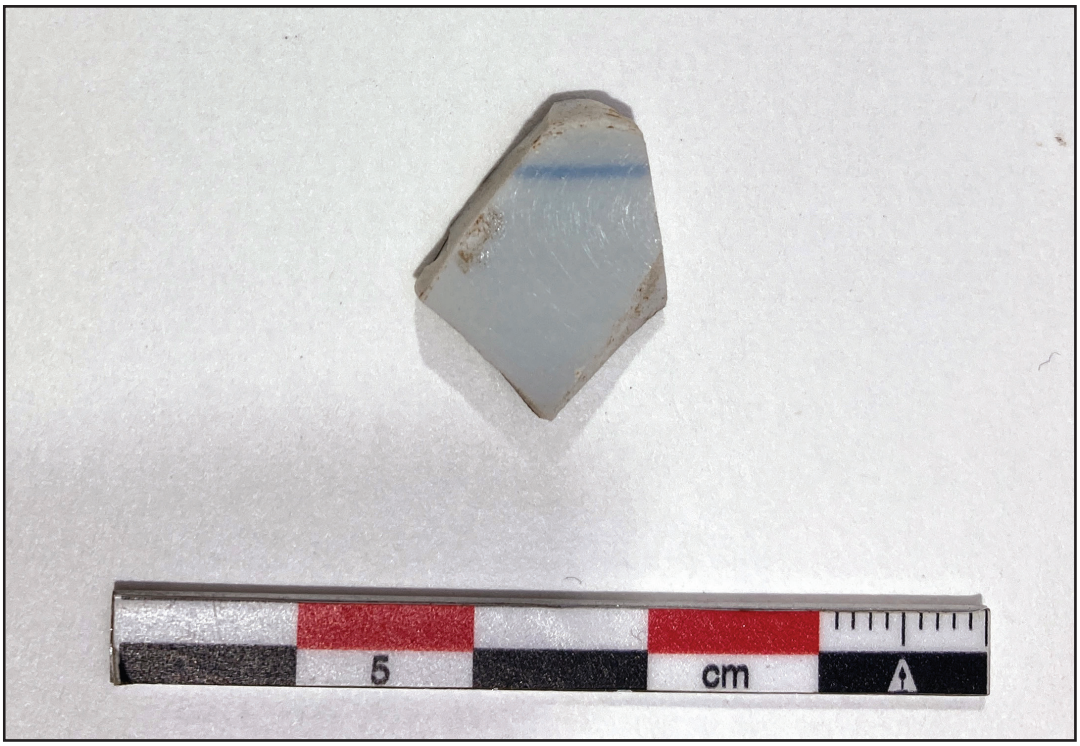

Fig. 67. Fragment van een kop chinees porselein uit C. 16-2 (23-RUI-M2-210).

Fig. 68. Pijpenkop uit C. 15-2 (23-RUI-M2-207).

TABEL 13: VONDSTMATERIAAL UIT PROEFPUTTEN 13, 14, 15 & 16	
C. 13-1	stuks
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faience / niet gedetermineerd	1
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Pijpaarde / Pijpjes	3
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / bloempot	1
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / kan/kruik	2
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd	5
Bouwmateriaal / Baksteen	4
Metaal / Ferro / Constructie / Spijker/nagel	5
C. 13-4	
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faience / niet gedetermineerd	3
Bouwmateriaal / Baksteen	3
C. 14-1	
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faience / niet gedetermineerd	2
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd	2
Bot / Dierlijk bot	1
Metaal / Ferro / Constructie / Spijker/nagel	1
Natuursteen / Constructie onbewerkt	1
Natuursteen / Niet gedetermineerd	3
C. 14-4	
Silex / Knol	2
C. 15-1	
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faience / niet gedetermineerd	2
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Pijpaarde / Pijpjes	1

Natuursteen / Niet gedetermineerd	1
Silex / Brokstuk	2
Silex / Werktuig / Gepolijst materiaal / Gepolijste bijl	1
C. 16-1	
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faience / niet gedetermineerd	1
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Porselein / theekop	1
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / niet gedetermineerd	1
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Steengoed / Industrieel steengoed / niet gedetermineerd	1
Bouwmateriaal / Baksteen	1
Glas / Fles	1
Silex / Brokstuk	1
Eindtotaal	53

4.4. BESCHRIJVING VAN HET BESTAND AAN CULTURELE VONDSTEN EN NATUURWETENSCHAPPELIJKE VONDSTEN

4.4.1. Beschrijving van de analysemethoden en -technieken

De vondsten zijn tijdens het terreinwerk met een uniek volgnummer (inventarisnummer) gekoppeld aan een individueel laagnummer. Op die manier is er een dubbele controle waardoor het foutenpercentage tijdens het inzamelen van de vondsten bijna volledig kan gereduceerd worden. Bij de analyse worden de vondsten per laagnummer (spoorniveau) ingevoerd in de SOLVA-Archeologiedatabank. Deze databank voorziet een uitgebreide mogelijkheid tot determinatie, datering en assessment. Hieraan zijn de verschillende vondst- en staalnummers van de vondsten gekoppeld. Bij het ingeven van de vondsten wordt 'automatisch' een datering gegenereerd, maar deze kan manueel overschreven worden. Dit geldt op spoor-, spoorcombinatie- en structuurniveau. De databank laat eveneens toe de vondstgegevens te bevragen en te exporteren naar Excel. Bovendien kan voor elke vondst een logboek van de verschillende behandelingen aangemaakt worden. Het aardewerk wordt in technische groep onderverdeeld en nadien per vorm geteld. Voor de datering van het aardewerk wordt steeds de volledige spoorcombinatie (= context) in ogenschouw genomen. Van de relevante stukken zijn foto's en tekeningen gemaakt, die ter illustratie zijn bijgevoegd bij de spoorbeschrijving in hoofdstuk 4.3. Het metaal is gedroogd en ingepakt volgens de regels van de kunst.

4.4.2. Beschrijving van de uitwerkingsmethoden

Zie hoofdstuk 4.3.

4.4.3. Beschrijving van de vondsten

De relevante vondsten zijn besproken in hoofdstuk 4.3. bij de respectievelijke contexten (spoorcombinatie). Een detail van de determinatie van de vondsten is terug te vinden in de lijst in bijlage.

Doordat er in veel proefputten een ophoging of gerommeld bodemprofiel te zien was, is het moeilijk om verregaande analyses te doen op het ingezamelde materiaal. Uitzonderingen hierop is de wandscherf uit het atelier van Raeren gevonden in proefput 12 en de Romeinse vondsten uit zone 2. In deze zones kunnen de vondsten mogelijk gebruikt worden om een verdwenen bewoning te schetsen.

In de marge van het project toonde een deelnemer een steengoedkruikje aan de archeologen van SOLVA. Dit kruikje was gevonden tijdens werkzaamheden aan een huis aan de Grote Herreweg, net ten noordoost van de parochiekerk en was tientallen jaren bijgehouden.

Fig. 69. Oliekruikje van een woning aan de Grote Herreweg.

Dit oliekannetje is in de late 16de-17de eeuw te dateren.[40] Hoewel er op dit perceel geen onderzoek is gedaan, brengt het project vondsten en kennis aan het licht die tot nog toe niet breed gekend was.

4.4.4. Beschrijving en analyse van de vondstcategorieën

In totaal zijn er tijdens het onderzoek 791 vondsten ingezameld. De deelnemers hadden nog een stuk meer vondsten ingezameld, echter zijn alle natuurlijke stenen (veldstenen, rolkeien etc.) na een wasbeurt gedeselecteerd. Ook van het bouwmateriaal (bakstenen, recente dakpannen) of recent glas is slechts een selectie bijgehouden. Een volledig overzicht van de gedeselecteerde vondsten is te vinden in de bijlagen.

In totaal zijn er 167 stuks aardewerk ingezameld. Met uitzondering van een middeleeuwse grijze scherf en een Romeinse scherf zijn al deze scherven in de postmiddeleeuwen te situeren. Het meeste aardewerk is in de 19de of 20ste eeuw te dateren, en is te linken aan recente bewoning. Een groot deel van het aardewerk is bovendien aangetroffen in opgevoerde grond, waardoor de herkomst onzeker is. Een uitzonderingen hierop is de Romeinse scherf terra sigillata. Deze is weliswaar gevonden in de ploeglaag, maar in een proefput waar ook Romeins bouwmateriaal is teruggevonden. En dit zowel in de ploeglaag als in de dieper gelegen lagen. Dus hoewel de scherf niet meer op de originele positie te vinden is waar ze ooit is achtergelaten, heeft deze wel een daterende functie. Eenzelfde vaststelling is te maken voor de Raeren wandscherf uit proefput 12. Hoewel deze scherf is aangetroffen in hetzij de B-horizont hetzij in een restant van een spoor, wijst deze met grote waarschijnlijkheid op een bewoning op het einde van de 16de eeuw.

40 Vgl. met De Groote et al. 1992: fig. 26

Het aangetroffen bot was gezien de aard van het onderzoek weinig bruikbaar voor analyse.

Tijdens het project is vrij veel keramisch bouwmateriaal ingezameld. Het merendeel van het ingezamelde bouwmateriaal bleek recent: baksteen, buizen, gegolfde dakpan, fragmenten tegels etc. In enkele proefputten is ook Romeins bouwmateriaal (tegula, imbrex) teruggevonden. Het meeste bouwmateriaal is afkomstig uit proefput 2, waar het zowel in de ploeglaag, als in dieper gelegen lagen is aangetroffen. In combinatie met de scherf terra sigillata kunnen we wel zeker zijn van Romeinse aanwezigheid op deze locatie. In proefput 12 zijn naast enkele 16de en 17de-eeuwse scherven ook verschillende fragmenten van vloertegels aangetroffen, die wellicht ook aan dezelfde bewoning te koppelen zijn als de scherf Raeren steengoed.

Het tijdens het proefputtenonderzoek aangetroffen glas was allemaal 19de of 20ste-eeuws. Het gaat vooral om fragmenten van flessen of drinkglazen.

Ook het metaal was veelal recent. Het meeste metaal is aangetroffen in proefput 7, waar naast een kolenschop nog talrijke fragmenten metaal zijn aangetroffen. Wellicht te linken aan een dump of opkuis van een erf.

Tijdens het onderzoek is bijzonder veel natuursteen ingezameld door de deelnemers. Echter komt er ook van nature steen voor in het onderzoeksgebied, bijvoorbeeld zandsteen en veldsteen. Op enkele representatieve stukken na, zijn de duidelijke natuurlijke stenen na telling afgevoerd. De natuurstenen die duidelijk bewerkt waren, zijn wel bijgehouden. Hierin was een variatie aan natuursteensoorten te herkennen gaande van lokaal ontgonnen ijzerzandsteen tot geïmporteerde Doornikse kalksteen.

In totaal zijn er tijdens het onderzoek 13 stuks silex ingezameld. Vijf stuks zijn zeker in de prehistorie te plaatsen: twee fragmenten van een neolithische gepolijste bijl, een fragment van een microkling, een fragment van een schrabber en een afslag. Deze laatste stukken zijn chronologisch moeilijker te plaatsen. Ondanks de beperkte oppervlakte (16 m^2) is de aanwezigheid van tenminste vijf prehistorische artefacten opvallend. De twee geweerkeien zijn in de 17de of 18de eeuw te plaatsen. Op het einde van de 17de en in de loop van de 18de eeuw is het gebied meermaals het toneel geweest van grootschalige troepenbewegingen. Of de geweerkeien te linken zijn aan stationerende troepen of aan concrete gevechten is niet duidelijk.

TABEL 14: VONDSTMATERIAAL UIT HET PROEFPUTTENPROJECT	
Aardewerk	167 stuks
Bot	3 stuks
Bouwmateriaal	212 stuks
Glas	69 stuks
Hout	1 stuk
Metaal	178 stuks
Natuursteen	143 stuks
Schelp	2 stuks
Silex	13 stuks
Houtskool	3 stuks
Totaal	791

4.4.5. Analyse van de typologische, chronologische en ruimtelijke indeling van de vondsten

In hoofdstuk 4.3.2.2 zijn de verschillende relevante vondsten besproken in relatie tot de contexten (spoorcombinaties) waarin deze zijn gevonden. Een volledig overzicht van de vondsten is terug te vinden in de lijst in bijlage.

SOLYA

4.5. DATERING EN INTERPRETATIE VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE

4.5.1. Relatieve datering op basis van het sporenbestand en vondstenbestand

Gezien de aard van het onderzoek (verspreide proefputten op grote tussenafstand van elkaar), is het niet mogelijk om verregaande hypothesen of uitspraken te formuleren rond samenhang en patronen tussen de verschillende putten. Een opvallende vaststelling is wel dat er in een groot aantal putten aantoonbare (recente) ophogingspakketten zijn aangetroffen. Het verwachtte typeprofiel A-(E)-B-C was in het onderzoek eerder uitzondering dan regel. In proefput 2 is er wellicht sprake van een oude erosiegeul/beekvallei opgevuld met afgespoeld materiaal. In deze opvulling is vooral Romeins materiaal aangetroffen. Echter kan deze opvulling ook tijdens de middeleeuwen of later hebben plaatsgevonden, op een moment dat er door intensieve landbouw geen bodembedekking meer was. Op een diepte van 50 cm is immers nog postmiddeleeuws aardewerk aangetroffen. In zone 6 lijkt de opvulling eerder in de late middeleeuwen of later gebeurd te zijn. De beperkte omvang van de proefput geeft echter geen inzicht in de aard van de structuur waarin proefput 6 is aangelegd.

4.5.2. Absolute datering op basis van vondsten

De beperkte omvang van de proefputten en ook de ruime spatiale spreiding, maken dat het algemeen chronologisch kader uit het onderzoek onder voorbehoud dient te worden gelezen en gebruikt. Toch zijn er op basis van de vondsten enkele interessante vaststellingen te maken. Het is een opvallend dat in 16 proefputten van 1 m^2, tenminste vijf prehistorische artefacten teruggevonden zijn. Gezien de bijzonder kleine onderzochte oppervlakte is dit geen gering aantal. Voor een deel kan dit hoge aantal verklaard worden door de gedetailleerde opgravingsmethode van de deelnemers, waarbij alle lagen minutieus werden uitgezocht op vondsten. In proefput 2 zijn talrijke fragmenten Romeins bouwmateriaal en een fragment terra sigillata aangetroffen. Deze vondsten sluiten aan bij prospectiemateriaal van deze locatie (zie 4.3.2.2.3). De Romeinse aanwezigheid in Ruien is geen opzichzelfstaand gegeven. Verschillende opgravingen in Ruien brachten al Romeinse sporen naar boven.[41] Ook aan de overkant van de Schelde, in Kerkhove (gem. Avelgem) zijn uitgebreide resten uit de Romeinse periode opgegraven.[42] Zonder de vondsten uit het proefputtenonderzoek te overwaarderen, kan wellicht aangenomen worden dat dit deel van de Scheldevallei tijdens de Romeinse periode intensief in cultuur was.

Een van de vraagstellingen van het onderzoek: “Wat gebeurde er na de Romeinse periode in Ruien?”, kon ook door dit onderzoek niet beantwoord worden. Er zijn geen vroegmiddeleeuwse sporen aangetroffen tijdens het onderzoek. Ook sporen uit de volle of late middeleeuwen ontbreken in de opgravingsrecord. Op basis van de historische cartografie werd duidelijk dat we vroegmiddeleeuws en middeleeuws ‘Ruien’ misschien eerder in de omgeving van het toponiem ‘Herpelgem’ en de Onze-Lieve-Vrouwkapel moeten zoeken. Dichter bij de Schelde dus. Deze hypothese vergt echter meer onderzoek.

In proefput 12 is een wandscherf van een kruik in steengoed uit het atelier van Raeren gevonden tesamen met wat bouwmateriaal. De scherf is in het laatste kwart van de 16de eeuw te dateren, en kan wellicht gekoppeld worden aan bewoning op dat moment op deze locatie. Echter doordat deze proefput een eindje buiten het dorpscentrum van Ruien gelegen is, kan dit resultaat niet bijdragen tot de ontwikkelingsgeschiedenis van het dorp. Hoewel er op de kaart van Ferraris geen bewoning afgebeeld staat op deze plek, geeft het onderzoek aan dat er toch een voorloper van dit erf terug gaat tot de 16de eeuw. Het onderzoek toont aan dat deze methodologie ook kan helpen om een idee te krijgen van de tijdsdiepte van verspreide, geïsoleerde boerderijen.

41 Verbrugge et al. 2021, Derweduwen 2023
42 Zie ondermeer Sergant et al. 20217

In twee verschillende proefputten zijn geweerkeien gevonden. Deze zorgvuldig gekapte vuurstenen zijn van hoge kwaliteit. Deze zijn in de 17de of 18de eeuw te dateren, en te linken aan de grootschalige troepenbewegingen in deze periode.

De meeste vondsten van het proefputtenproject dateren in de 19de of 20ste eeuw. Dit hoeft niet te verbazen aangezien de historische kaarten al van in de 18de eeuw bewoning situeren op de meeste plaatsen waar er proefputten gegraven zijn. In proefput 7 is een grote hoeveelheid afval teruggevonden dat te linken is aan bewoning. Tot afvalophaling meer gestructureerd werd in de jaren 1960-1970 verdween het meeste huishoudelijk afval in de kachel of in de grond. Het is bijgevolg niet onlogisch dat op percelen die een lange onafgebroken bewoning hebben gekend, er veel afval uit de 19de of 20ste eeuw aanwezig is. Ouder afval is vaak organisch en bijgevolg vergaan of herbruikt.

4.5.3. Absolute datering op basis van natuurwetenschappelijke dateringstechnieken

Niet van toepassing.

4.5.4. Absolute datering op basis van historische bronnen

Zie §4.1.2.

De historische bronnen over Ruien zijn alles bij elkaar genomen zeer beperkt. Er zijn wat vermeldingen over waartoe het gebied behoorde in de volle en late middeleeuwen, echter geven deze bronnen geen informatie over wat er op dat moment precies gebeurde op het grondgebied. Was er al bewoning? Hoe zag deze er uit? Waar moeten we die precies zoeken? Op de plek van de huidige dorpskern of elders (bv. Rond toponiem Herpelgem). Voor het grootste gedeelte van de geschiedenis tast men voor het dorp in het duister. Ruien wordt pas in 1737 een onafhankelijke parochie. Tot dan was er het afhankelijk van de parochie van Berchem.[43] Er zijn vooralsnog geen aanwijzingen dat er voor de 18de eeuw een kerkgebouw stond op de plek van vandaag. Lager, nabij de Schelde waar de Avelgemstraat en de Kapellestraat samenkomen, situeert zich Herpelgem en de Onze-Lieve-Vrouwkapel die al in de 16de eeuw wordt vermeld en afgebeeld (zie J. Horenbault uit 1595). De kaart van Villaret uit 1745 toont een dorpsweefsel dat sterk correspondeert met het huidige uitzicht van Ruien. Het stratenpatroon lijkt in deze periode al goed geconsolideerd te zijn. Door een gebrek aan historische en archeologische gegevens is het echter vooralsnog moeilijk in te schatten wat de tijdsdiepte van de dorpslay-out is. Op verschillende (militaire) kaarten e.g. "*Carte general*" (supra) wordt Ruien omwille van het geringe belang van het dorp zelfs niet vermeld.

4.5.5. Tafonomische opbouw en formatie van de archeologische site

Tijdens het onderzoek zijn er 16 proefputten gemaakt verspreid over het grondgebied van Ruien. De ruimtelijke spreiding van deze proefputten laat geen diepgaande analyse toe over de bodemgesteldheid van Ruien. De proefputten kunnen enkel iets zeggen over de bodemopbouw op de respectievelijke percelen waarop de proefputten zijn uitgegraven.[44]

Proefput 2 is wellicht aangelegd in een grotere landschappelijke entiteit. Het bodemprofiel toont horizonten van colluviale oorsprong waarin Romeins bouwmateriaal is teruggevonden. Op basis van het bodemprofiel is niet uit te maken of de proefput in een erosiegeul, beekvalleitje of groot antropogeen spoor is aangelegd.

De proefputten die in (voor)tuinen van deelnemers en op het openbare domein zijn aangelegd, bleken bijna allemaal (recent) opgehoogd te zijn geweest. Het 'oorspronkelijke' (micro) reliëf moet anders zijn geweest dan de huidige terreingesteldheid.

In proefput 6 is deze recente ophoging bovenop een oudere opvulling gelegd. Door de beperkte omvang van de proefput is de aard van deze opvulling is niet gekend. Er zijn geen

43 https://inventaris.onroerenderfgoed.be/themas/13447. Geconsulteerd op 22/11/2023.
44 Voor een gedetailleerd overzicht van de opbouw per proeput verwijzen we naar hoofdstuk 4.3.2.2.

indicaties dat het om een natuurlijk gedempt spoor gaat. Wellicht is op deze plaats een grote (perceels-)gracht aangesneden die na een lange periode van gebruik gedicht is geworden.

Proefput 12 ligt een eind buiten het centrum van Ruien, langsheen de Kieverstraat. In deze proefput is een type-profiel te zien zoals dit in de regio te verwachten is. In deze proefput is een goed bewaarde laat 16de-eeuwse scherf uit Raeren aangetroffen. Ondanks dat de scherf al bewoning van in de 16de eeuw suggereert, is het bodemprofiel hier goed bewaard gebleven, en is de kans op archeologische bewaring hoog. Echter is op de kaart van Ferraris geen bewoning afgebeeld. Was er op dat moment geen bewoning? Of was deze er wel, maar werd deze niet afgebeeld?

De proefputten 13, 14, 15, 16 liggen aan De Pacht, achter GBS De Start. Ook deze proefputten hebben een bodemprofiel zoals dit te verwachten is op deze locatie. De C-horizont zit zelfs vrij ondiep, wat een (beperkte) erosie zou kunnen suggereren.

4.6. SYNTHESE VAN DE KENNIS OVER DE ARCHEOLOGISCHE SITE

4.6.1. Gemotiveerde interpretatie van de vondsten, vondstcategorieën, sporen, spoorcombinaties, spoorcategorieën, archeologische structuren, en activiteitenzones

Tijdens het onderzoek "vierkante meter: iedereen archeoloog!" werden er door de deelnemers 16 archeologische proefputten van één vierkante meter uitgegraven. Het objectief van het onderzoek was tweeledig. Enerzijds waren er de bredere maatschappelijke doelstellingen en de inzet van burgerparticipatie. Zo was het doel om via archeologie en het ondergronds erfgoed van een aantal dorpen in de Vlaamse Ardennen sociale cohesie en draagvlak voor archeologie te creëren. In tweede instantie ambieerde het project om doormiddel van de kleine proefputten een bijdrage te leveren aan de kennis over de dorpsontwikkeling van Ruien. Eerder archeologisch onderzoek had de Romeinse aanwezigheid (kort) bij het dorpscentrum van Ruien aangetoond. De archeologische vraagstelling voor dit onderzoek legde de nadruk op onderzoeksvragen zoals: Is er sprake van een hard schisma na de Romeinse periode? En vanaf wanneer kan Ruien als een volwaardige bewoningskern worden gezien? Ambitieuze vragen waar we met het beperkte burgeronderzoek helaas (nog) geen sluitend antwoord op kunnen geven.

De eerste 12 proefputten zijn uitgegraven tijdens het publieksevent van 16-17 september. De proefputten 13 tem 16 werden op 3 oktober aangelegd met de basisscholen van Ruien. Het uitgraven van de proefputten werd van nabij opgevolgd door de archeologen van SOLVA. De 791 geborgen vondsten weerspiegelen meteen de relevantie van dit onderzoek. Er zijn tenminste vijf prehistorische artefacten teruggevonden in de onderzochte 16m^2. Gezien de bijzonder kleine onderzochte oppervlakte, is dit geen gering aantal. Het voorkomen van prehistorisch materiaal in deze streek is geen zeldzaamheid. Dat de streek reeds bij het ingaan van het holoceen[45] intensief bezocht is door jager-verzamelaars, maar ook door sedentaire boeren is algemeen gekend. Echter kan dit hoge aantal vondsten vooral verklaard worden door de gedetailleerde opgravingsmethode van de deelnemers, waarbij alle lagen minutieus werden uitgezocht op vondsten.

In proefput 2 zijn talrijke fragmenten Romeins bouwmateriaal en een fragment terra sigillata aangetroffen. Deze vondsten sluiten aan bij prospectiemateriaal van deze locatie (zie 4.3.2.2.3). De Romeinse aanwezigheid in Ruien is geen opzichzelfstaand gegeven. Verschillende opgravingen in Ruien brachten al Romeinse sporen naar boven (supra). In proefput 2 zijn verschillende horizonten met colluviaal materiaal te zien. Het Romeins materiaal is niet enkel afkomstig van de ploeglaag en de hoger gelegen horizonten, het is

45 En ook daarvoor zoals de opgraving van een prehistorisch kamp uit de jonge dryas aantoonde: Crombé et al. 2014

ook aangetroffen in dieper gelegen horizonten. Doordat de proefput beperkt was in omvang, is het niet mogelijk gebleken om de aard van de opgevulde structuur te achterhalen. Het kan gaan om een opgevulde erosiegeul, een klein beekvallei of een antropogeen spoor zoals een extractiekuil of grote gracht. Bijgevolg moet het materiaal uit deze proefput als *ex situ* gezien worden. Echter wijst de homogeniteit van het materiaal wel op Romeinse aanwezigheid in de onmiddellijke omgeving. Deze vondst ligt ongeveer 1,5 km van de site Ruien-Rosalinde waar een Romeinse nederzetting uit de 1ste eeuw n. Chr. Is opgegraven. Hoewel de scherf Terra sigillata uit proefput 2 ook in deze periode te dateren is, is een harde link tussen beide locaties moeilijk te maken. De mogelijke gelijktijdigheid kan er wel op wijzen dat dit deel van de Scheldevallei tijdens de Romeinse periode reeds intensief in cultuur was genomen.

Sporen uit de vroege, volle en late middeleeuwen zijn er niet aangetroffen tijdens het weekend. De vraagstelling naar wat er gebeurde na de Romeinse periode blijft dus vooralsnog onbeantwoord.

In proefput 12 is een goed bewaarde scherf Raerensteengoed gevonden tesamen met wat bouwmateriaal. De scherf is in het laatste kwart van de 16de eeuw te dateren en komt wellicht uit dezelfde mal als een gekende fries die het huismerk van Ian Emens Mennicken draagt. Een bekende en getalenteerde pottenbakkermeester uit Raeren.[46] Dit materiaal kan wellicht gekoppeld worden aan bewoning op dat moment langs de Kieverstraat. Opvallend is wel dat de Ferrariskaart geen bewoning afbeeld op deze locatie. Gaat het om bewoning die niet afgebeeld is? Of is er een tijdelijke onderbreking geweest in bewoning? Het onderzoek toont echter wel aan dat er wellicht in de 16de eeuw ook bewoning was op verspreide erven weg van de huidige dorpskern. Het onderzoek toont daarom aan dat deze methodologie van verspreide proefputten ook kan helpen om een idee te krijgen van de tijdsdiepte van verspreide, geïsoleerde boerderijen.

In twee verschillende proefputten zijn geweerkeien gevonden. Deze zorgvuldig gekapte vuurstenen zijn van hoge kwaliteit. Deze zijn in de 17de of 18de eeuw te dateren en wellicht Frans van oorsprong, en te linken aan de grootschalige troepenbewegingen in deze periode.

De meeste vondsten komen uit de 19de of 20ste eeuw. Dit hoeft niet te verbazen aangezien de historische kaarten al van in de 18de eeuw bewoning situeren op de meeste plaatsen waar er proefputten gegraven zijn. In proefput 7 is een grote hoeveelheid afval teruggevonden dat te linken is aan bewoning. Tot afvalophaling meer gestructureerd werd in de jaren 1960-1970 verdween het meeste huishoudelijk afval in de kachel of in de grond. Het is bijgevolg niet onlogisch dat op percelen die een lange onafgebroken bewoning hebben gekend, er veel afval uit de 19de of 20ste eeuw aanwezig is. Ouder afval is vaak organisch en bijgevolg vergaan of herbruikt.

4.6.2. Bevindingen ten opzichte van de resultaten van eerder uitgevoerd archeologisch onderzoek

In Ruien zijn op korte afstand van het dorpscentrum reeds twee opgravingen uitgevoerd: Ruien Rosalinde[47] en Kluisbergen Grote Herreweg.[48] De opgraving Ruien Rosalinde omvatte sporen uit de prehistorie (finaal paleolithische haard), bewoning uit de late ijzertijd en Romeinse periode en enkele vroeg middeleeuwse gebouwtjes. Er bleek een duidelijke continuïteit tussen de late ijzertijd en de Romeinse periode, maar hierna bleek er een breuk in de bewoning te zijn geweest. Ook de middeleeuwse gebouwtjes waren moeilijk te koppelen aan jongere sporen, of bestaande elementen. De opgraving langsheen de Grote Herreweg bevatte eveneens Romeinse sporen, en wat sporen die wellicht in de middeleeuwen te plaatsen zijn. Echter is ook bij deze opgraving moeilijk de link te leggen met het huidige

46 Kohnemann 1992
47 Verbrugge et al. 2021
48 Derweduwen 2023

landschap of ruimtelijke organisatie. De ruimtelijke verspreiding van de proefputten maakte het echter onmogelijk om duidelijke linken te leggen met deze opgravingen. De vondst van enkele prehistorische werktuigen sluit aan bij de artefacten gevonden op beide geciteerde opgravingen. De vruchtbare bodems tussen de Schelde en Kluisbergen zullen zowel in het meso- als neolithicum een aantrekkelijke plaats geweest zijn om te wonen, wat zich bijgevolg ook vertaald in de talrijke artefacten uit deze (lange) tijdsperiode. De aanwezigheid van Romeins materiaal in proefput 2 bevestigd de idee dat dit deel van de Scheldevallei in de Romeinse periode al volledig in cultuur was genomen.

Net als bij de opgravingen in Ruien[49], ontbreken ook de middeleeuwse sporen en vondsten in het proefputtenonderzoek. Zeker laatmiddeleeuwse sites genereren doorgaans een grote hoeveelheid vondstenmateriaal, maar ook dit kwam niet voor tijdens het onderzoek. Of het ontbreken van middeleeuws materiaal in de proefputten en in de opgravingen, wijst op een lange pauze in bewoning, is momenteel niet met zekerheid te stellen. Verder onderzoek in de kern van het dorp ter hoogte van de kerk/ bocht in de Grote Herreweg zal hierover uitsluitsel moeten geven. Ook moeten we misschien de locatie van middeleeuws 'Ruien' herdenken. Daarbij is de naam Ruien misschien een anachronisme en moeten we eerder kijken richting Herpelgem en de Onze-Lieve-Vrouwkapel (ter hoogte van het huidige Hof van Herpelgem).

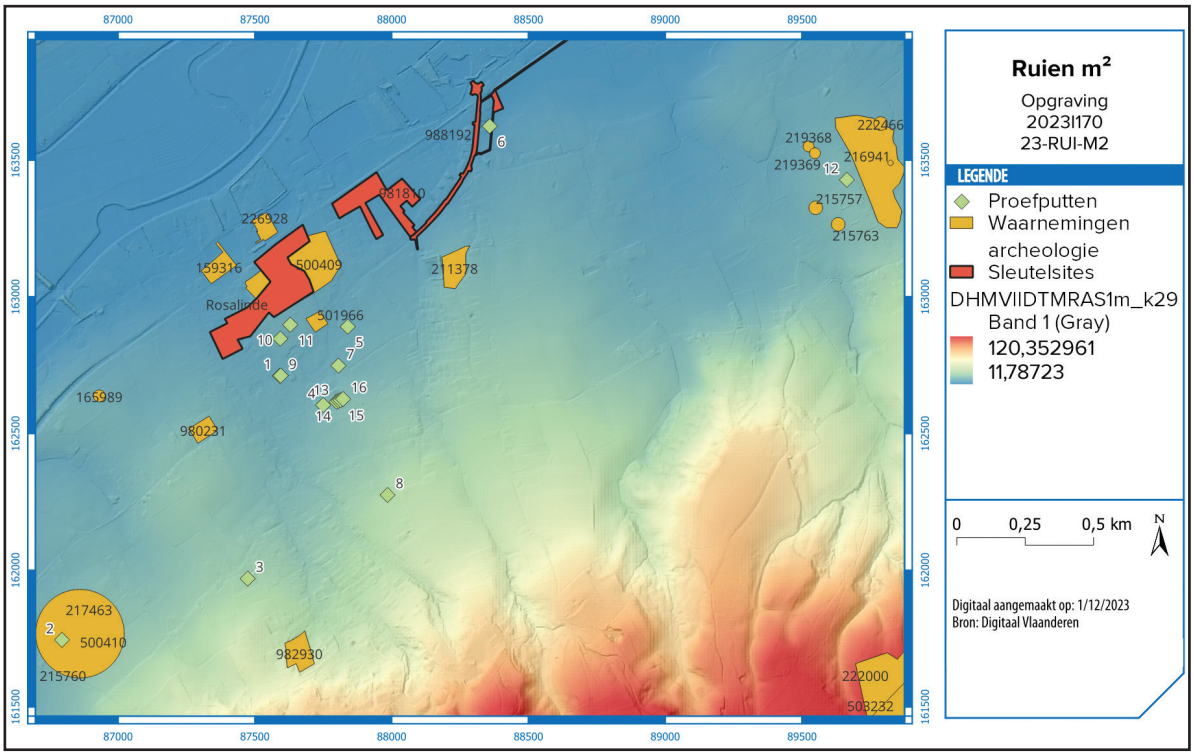

Fig. 70. De proefputten uit het vierkante meter-project in relatie tot de archeologische vindplaatsen uit de inventaris. onroerenderfgoed.be. De sleutelsites van Rosalinde en Grote Herreweg worden aangeduid in een andere kleur. Onderlaag is het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen (inventaris.onroerenderfgoed.be/Digitaal Vlaanderen).

4.6.3. Gemotiveerde verwachting ten aanzien van de aanwezigheid en aard van archeologisch erfgoed

Tijdens het proefputtenonderzoek zijn er 16 proefputten van één vierkante meter uitgegraven. De doelstelling van het archeologische luik van het onderzoek[50] bestond er in om inzicht te krijgen in de lokale bodemopbouw en om aan de hand van de ingezamelde artefacten een bijdrage te leveren aan de geschiedenis van de dorpsontwikkeling.

De brede ruimtelijke spreiding van de proefputten laat niet toe om de archeologische realiteit van het dorp in detail te waarderen en te evalueren. De afstand tussen de putten is immers te

49 Met uitzondering van de kleine vroegmiddeleeuwse gebouwtjes te Ruien Rosalinde
50 Naast het archeologische luik had het project ook maatschappelijke en sociale objectieven (supra).

groot om linken te leggen tussen verschillende onderzochte bodemprofielen. De individuele proefputten hebben wel mooie resultaten opgeleverd wat betreft het vondstenmateriaal, maar de resultaten van het beperkte onderzoek kunnen niet aangewend worden voor een vergaande archeologische inschatting ten aanzien van de aan- of afwezigheid van archeologische sporen op bepaalde percelen of landschappelijke zones. In verschillende profielen van het proefputtenonderzoek is een A (E)-B-C bodemopbouw te zien. Op percelen met deze bodemopbouw kan niet uitgesloten worden dat er een archeologische vindplaats aanwezig is. Ook in combinatie met vondstenmateriaal kan zo'n bodemopbouw de aanwezigheid van een archeologische site niet beargumenteren. Het ontbreken van archeologische sporen kan bovendien ook niet als bewijs gelden voor de afwezigheid van een site. Ook op een site met veel archeologische sporen zijn er zones met minder of geen sporen. Zoals hogerop beschreven zit de waarde van het onderzoek vooral in de analyse van het vondstenmateriaal uit de A- en B-horizont en op maatschappelijk vlak.

4.6.4. Besluit

Tijdens het onderzoek "vierkante meter: iedereen archeoloog!" werden er door de deelnemers 16 archeologische proefputten van één vierkante meter uitgegraven. Het objectief van het onderzoek was tweeledig. Enerzijds ging het om een activerend en participatief project met uitgesproken maatschappelijke doelstellingen. Archeologie en ondergronds erfgoed werd ingezet om sociale cohesie en draagvlak voor archeologie te creëren.[51] Anderzijds ambieerde het project om doormiddel van de kleine proefputten een bijdrage te kunnen leveren aan de kennis van de dorpsontwikkeling en bewoningsgeschiedenis van Ruien. Eerder archeologisch onderzoek had reeds de Romeinse aanwezigheid (kort)bij het dorpscentrum van Ruien aangetoond. Echter blijft in het huidige onderzoek de link tussen de Romeinse aanwezigheid en het hedendaagse dorp moeilijk te bewijzen. Door kleine proefputten aan te liggen nabij de dorpskern van Ruien en het vondstenmateriaal gedetailleerd te registreren en onderzoeken wil het onderzoek de brug slaan tussen het huidige dorp en oudere bewoningsvormen.

Het uitgraven van de proefputten door inwoners van Ruien was het basisprincipe waarop het praktische organisatie van het onderzoek was gestoeld.[52] De eerste 12 proefputten zijn uitgegraven tijdens het graafweekend van 16-17 september 2023. De proefputten 13 tem 16 zijn op 3 oktober aangelegd door de lagere scholen van Ruien. De deelnemers gingen tijdens het onderzoek steeds gedetailleerd te werk: elke 10 cm werd een laagnummer toegekend waaraan de minutieus uitgezochte vondsten werden opgehangen. In totaal werden er 791 vondsten geborgen gaande van prehistorische artefacten tot voorwerpen uit de 20ste eeuw. Het uitgraven van de proefputten werd van nabij opgevolgd door de archeologen van SOLVA. Op het einde werden de putten samen met de archeologen geregistreerd en beschreven.

Tijdens het weekend werd er een rondvraag gedaan bij de deelnemers, om een zicht te krijgen op het profiel van de participanten. Ongeveer de helft van de deelnemers bleek ouder dan 46 jaar te zijn. Ongeveer een kwart van de deelnemers was jonger dan 30 jaar. De grafiek laat zien dat de interesse voor geschiedenis en het verleden vooral bij een iets ouder bevolkingssegment aanwezig is. Uit de bevraging bleek dat er ongeveer evenveel mannen als vrouwen deelnamen. Uit de bevraging bleek dat maar liefst 75% van de deelnemers over een diploma van hoger verdergezet onderwijs beschikte. Uit de bevraging kwam ook naar voor dat meer dan de helft van de deelnemers nieuwkomers zijn in Ruien. Zeker voor deze laatste groep hoopt het project een rol te spelen in het vergroten van de binding van de inwoners met het dorp en het verleden.

51 Het gebruik van archeologie als middel tot het versterken van sociale cohesie en als middel om gemeenschappen te binden aan elkaar én aan hun woonplaats is een van de pijlers van het internationale CARE-project. Cf. Lewis et al. 2020.
52 De noodzaak aan actieve publieksparticipatie is een belangrijk aandachtspunt binnen de Vlaamse publieksarcheologie. Zie Dannieau et al. 2020.

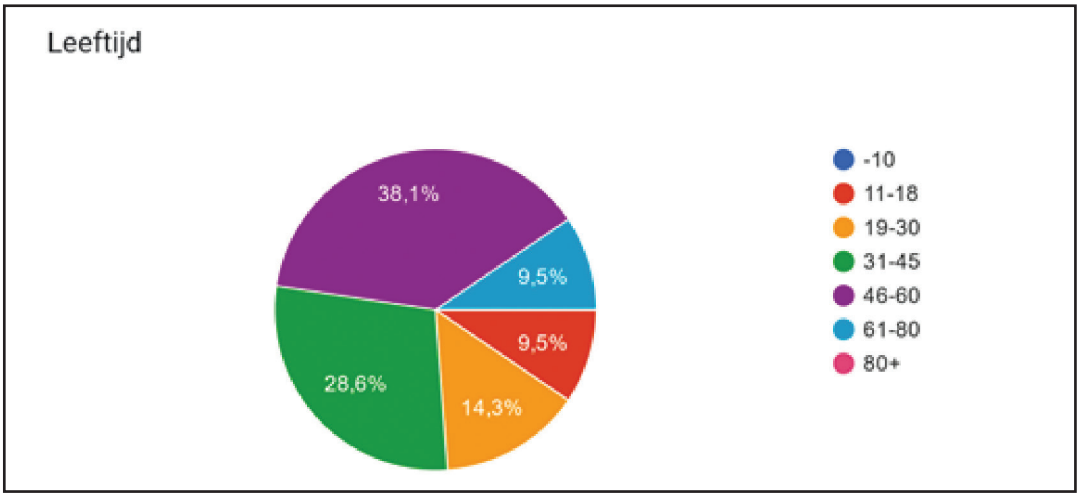

Fig. 71. Diagram met de spreiding van de deelnemers volgens leeftijd.

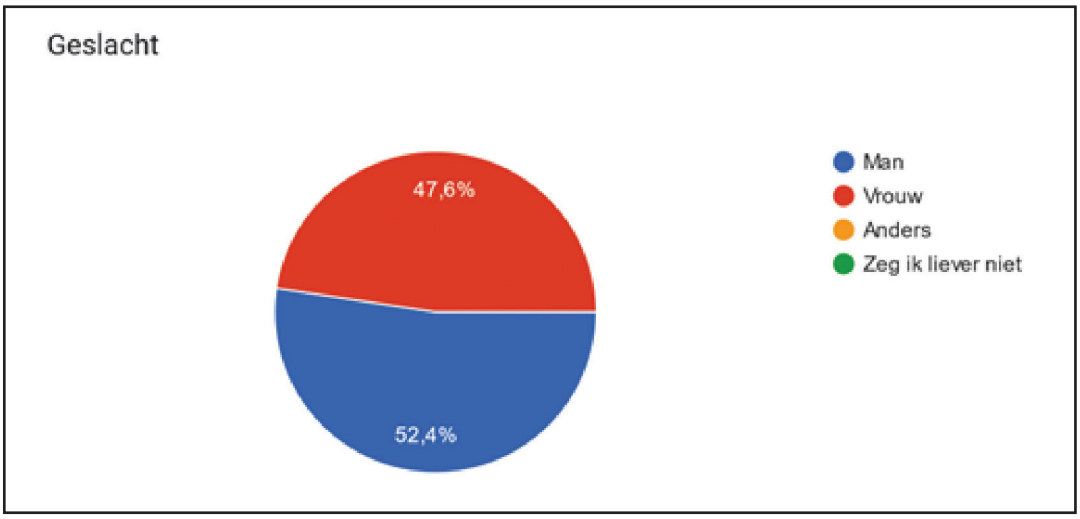

Fig. 72. Diagram met de spreiding van de deelnemers volgens geslacht

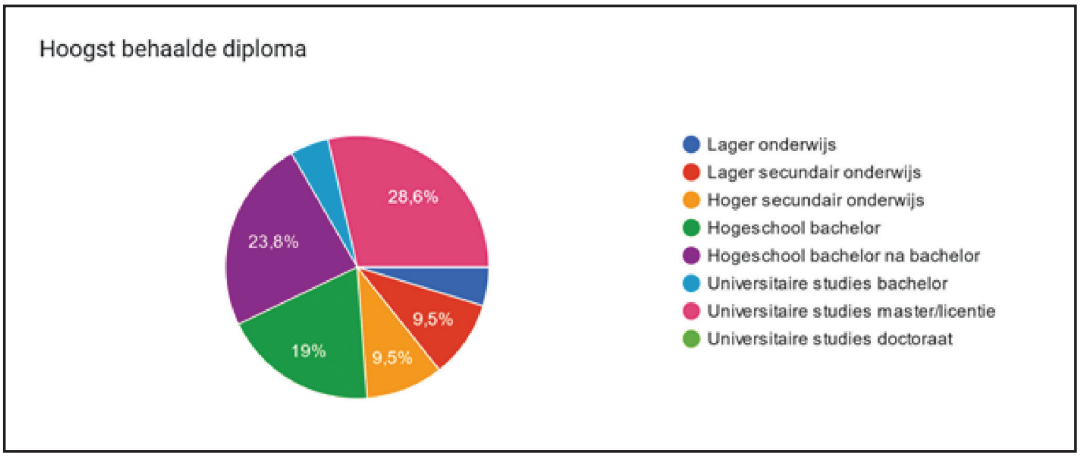

Fig. 73. Diagram met de spreiding van de deelnemers volgens opleidingsniveau.

Er zijn tenminste vijf prehistorische artefacten teruggevonden in de onderzochte 16 m², wat gezien de kleine onderzochte oppervlakte niet gering is. Het voorkomen van prehistorisch materiaal in deze streek is geen zeldzaamheid. De streek is reeds bij het ingaan van het holoceen[53] intensief bezocht door jager-verzamelaars en semi-sedentaire neolithische boerengemeenschappen.[54]

53 En ook daarvoor zoals de opgraving van een prehistorisch kamp uit de jonge dryas aantoonde zie Crombé et al. 2014.
54 Verbrugge et al. 2021

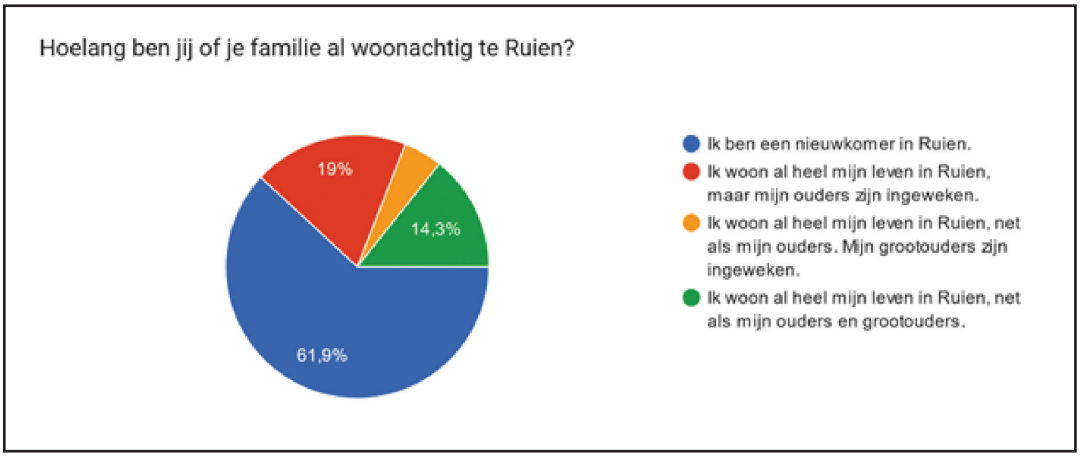

Fig. 74. Diagram met de spreiding van de deelnemers volgens afkomst.

In proefput 2 zijn talrijke fragmenten Romeins bouwmateriaal en een fragment terra sigillata aangetroffen. Het materiaal is niet enkel afkomstig van de ploeglaag en de hoger gelegen horizonten, het is ook aangetroffen in dieper gelegen lagen. Door de beperkte omvang van de proefput was het niet mogelijk om de aard van de opgevulde structuur te achterhalen. Het kan gaan om een natuurlijk spoor zoals een opgevulde erosiegeul of een kleine beekvallei of het gaat om een groot antropogeen spoor zoals een extractiekuil of grote gracht. Het materiaal zit wellicht niet meer op de plek waar het initieel is achtergelaten echter wijst de homogeniteit van het materiaal wel op Romeinse aanwezigheid in de onmiddellijke omgeving. Romeinse bewoning in Ruien is geen opzichzelfstaand gegeven. Verschillende opgravingen in Ruien brachten al Romeinse sporen naar boven. De opgegraven proefput ligt ongeveer 1,5 km van de site Ruien-Rosalinde waar een Romeinse nederzetting uit de 1ste eeuw n. Chr. werd aangetroffen en onderzocht. Hoewel de scherf Terra sigillata uit proefput 2 ook in de 1ste eeuw te dateren is, is een link tussen beide locaties moeilijk te bewijzen. De mogelijke gelijktijdigheid kan er wel op wijzen dat dit deel van de Scheldevallei tijdens de Romeinse periode reeds intensief in cultuur was genomen.

Sporen uit de vroege, volle en late middeleeuwen zijn er niet aangetroffen in de proefputten. De vraagstelling naar wat er gebeurde na de Romeinse periode blijft dus vooralsnog onbeantwoord.

In proefput 12 is een goed bewaarde scherf Raerensteengoed gevonden tesamen met wat keramisch bouwmateriaal. De scherf is in het laatste kwart van de 16de eeuw te dateren en komt wellicht uit dezelfde mal als een gekende fries die het huismerk van Ian Emens Mennicken draagt. Deze getalenteerde pottenbakkermeester uit Raeren was actief in het laatste kwart van de 16de eeuw en staat bekend om zijn prachtig uitgewerkte fijne sculpturen.[55] Deze vondst kan wellicht gekoppeld worden aan bewoning op deze locatie. Het is evenwel opvallend dat op de Ferrariskaart geen woning weergegeven is op deze locatie. Was er wel bewoning, maar werd deze niet afgebeeld? Of is er toch een hiaat in de bewoning geweest op dit erf? Doordat deze proefput een eindje buiten het dorpscentrum van Ruien gelegen is, kunnen de gegevens van deze proefput niet bijdragen tot de ontwikkelingsgeschiedenis van het dorp.

Er zijn twee geweerkeien gevonden in twee verschillende proefputten. Deze zorgvuldig gekapte vuurstenen zijn van hoge kwaliteit en in de 17de of 18de eeuw te dateren. Deze onderdelen van een vuursteenslotgeweer zijn mogelijk te linken aan de grootschalige troepenbewegingen in deze periode.

55 Kohneman 1992; Gaimster 1999.

Fig. 75. Uitsnede van een militaire oefenkaart uit de eerste helft van de 18de eeuw. Ruien (A) werd niet ingetekend maar de vele kampen en stellingen duiden op de militaire activiteit langs de Schelde tussen Berchem (B) en Escannafles (C) (Stadsarchief Oudenaarde)

De meeste vondsten uit het proefputtenonderzoek dateren in de 19de of 20ste eeuw. Ze lijken dus vooral in verband te staan met de ontwikkeling van Ruien als afzonderlijke parochie na 1737. In proefput 7 is een grote hoeveelheid afval teruggevonden dat te linken is aan bewoning. Tot afvalophaling meer gestructureerd werd in de jaren 1960-1970 verdween het meeste huishoudelijk afval in de kachel of onder de grond. Het is bijgevolg niet onlogisch dat op percelen die een lange onafgebroken bewoning hebben gekend, er veel afval uit de 19de of 20ste eeuw aanwezig is. Ouder afval is vaak organisch en is doorgaans vergaan of herbruikt.

De doelstelling van het archeologische luik van het onderzoek bestond er in om inzicht te krijgen in de lokale bodemopbouw en om aan de hand van de ingezamelde artefacten een bijdrage te leveren aan de geschiedenis van de dorpsontwikkeling. De brede ruimtelijke spreiding van de proefputten laat niet toe om de ontwikkeling en evolutie van Ruien archeologisch te kunnen volgen. De afstand tussen de putten is immers te groot om duidelijke linken te leggen tussen verschillende onderzochte bodemprofielen. De verzamelde vondsten zijn echter wel allemaal kleine puzzelstukjes die bij volgend onderzoek kunnen helpen om de dorpsevolutie te begrijpen.

4.6.5. Belang en de betekenis van de archeologische site binnen de bestaande kennis

Het onderzoek ambieerde niet om doormiddel van kleine proefputten de hele dorpsgeschiedenis te herschrijven. De ambitie was om bepaalde evoluties beter te begrijpen zoals de schijnbare bewoningspauze tussen de Romeinse tijd en het 18de-eeuwse dorp. De kleine oppervlaktes (1 m^2) waarin werd gewerkt waren tesamen met de locaties, ingegeven door de deelnemers, waren een belangrijke beperkende factor. Echter lag de sterkte van dit onderzoek in de hoge graad van detail van het onderzoek door de deelnemers. In totaal werden er uit 16 proefputten van 1 m^2 bijna 800 vondsten ingezameld. Dit doet ook denken over de (beperkingen bij) de gangbare methodologieën in de Vlaamse archeologie. Tijdens het proefputtenonderzoek werden op 16 m^2 een kleine 800 vondsten gedaan. De grote meerderheid van de vondsten is afkomstig uit de A en de B-horizont. Dit zijn de lagen die tijdens huidig commercieel onderzoek met een graafmachine verwijderd worden, alvorens het archeologisch onderzoek van start gaat. Het potentieel van onderzoek

naar deze informatiedragende lagen is gekend[56], maar de aandacht hiernaar is na de 'prospectiethesissen' van de jaren 1980 wat naar de achtergrond verschoven.[57] Het project "vierkante meter: iedereen archeoloog", hoopt met dit onderzoek het onderzoekspotentieel van deze lagen terug onder de aandacht te brengen. Zo hielp het onderzoek in proefput 12 doormiddel van een klein, degelijk opgegraven putje om de tijdsdiepte van geïsoleerde boerderijen of erven in kaart te brengen.

De aanwezigheid van de archeologen in het dorp zorgde ervoor dat mensen vondsten die in het verleden gedaan zijn, onder de aandacht brachten. Sommige vondsten werden al tientallen jaren bijgehouden en gekoesterd, maar zijn niet gekend voor wetenschappelijke onderzoek. Net ten noorden van de Sint-Corneliuskerk langsheen de Grote Herreweg bleken er jaren geleden tijdens een verbouwing vondsten gedaan. De gepresenteerde vondsten zijn in de late 16de of 17de eeuw te plaatsen. Dus hoewel er op deze plaats geen putten gemaakt zijn, is er door het proefputtenonderzoek wel informatie beschikbaar gekomen voor verder onderzoek.

4.6.6. Afbakening van zones waar geen archeologisch erfgoed aanwezig is

Nvt. De uitgegraven proefputten zijn geen representatief staal van de ondergrond, waardoor ze niet kunnen gelden als een argumentatie om de aan- of afwezigheid van sites te bewijzen. Op alle locaties waar proefputten zijn aangelegd kan er theoretisch gezien nog archeologisch erfgoed in de bodem aanwezig zijn.

4.6.7. De onderzoeksvragen en onderzoeksdoelen beantwoord

Dit archeologisch onderzoek kaderde in het project 'vierkante meter: erfgoedparticipatie als motor voor het versterken van de sociale cohesie'. Tijdens het weekend was het project ook gekend als "vierkante meter: iedereen archeoloog!". Het gaat om een activerend en participatief project met ruimere maatschappelijke doelstellingen. In het kader van dit project werd archeologie en het ondergronds erfgoed van Ruien gebruikt om sociale cohesie en draagvlak voor archeologie te creëren. Op verschillende locaties in en rond de dorpskern van Ruien werden onderzoeksputten aangelegd van één vierkante meter (1x1 meter).

Op vlak van archeologie worden volgende (niet-limitatieve) meer algemene onderzoeksvragen behandeld:

• *Zijn er antropogene sporen aanwezig?*

Tijdens het proefputtenonderzoek zijn er, afgezien van proefput 6, geen duidelijke antropogene sporen aangetroffen. In proefput 2 zijn er colluviale lagen met Romeins materiaal aangetroffen, maar de grootte van de proefput liet niet toe om deze lagen diepgaand te evalueren. Deze lagen kunnen opvullingen zijn van een groot antropogeen spoor (grote gracht, extractiekuil,...) of opvullingen van een natuurlijk landschappelijk element zoals een erosiegeul of beekvalleitje. In proefput 6 zijn tot een diepte van 1,3 m opvullingspakketten teruggevonden. In deze pakketten was een gracht uitgegraven, die afgaande op het bodemprofiel een tijdlang moet hebben opengelegen. De aard van de opvullingspakketten is net als in proefput 2 niet gekend. Dit kunnen zowel opvullingen van een natuurlijk element zijn, als van een groot antropogeen spoor zoals een perceelsgracht. In proefsleuf 12 kan het zijn dat er een antropogeen spoor met materiaal is aangesneden. Echter was het bodemprofiel niet voldoende duidelijk om uit te maken of het een spoor, dan wel een onderdeel van de B-horizont betrof.

56 E.g. Trachet 2016.
57 Voor een overzicht van de uitgevoerde prospectiethesissen zie Meylemans et al; 2021, p. 27-28. Voor een voorbeeld uit de regio zie: Debyttere 1993.

• *Op welke niveaus manifesteren deze zich?*

Deze sporen zitten allen onder een A- en B-horizont.

• *Zijn er bodemhorizonten die bijzondere aandacht verdienen?*

De bodemprofielen in proefput 2 en proefput 6 zijn interessant omdat ze uitgegraven zijn in een grotere, niet gekende structuur. In proefput 2 gaat het om een grote (landschappelijke?) structuur die wellicht al tijdens de Romeinse periode opgevuld is met colluviaal materiaal. In proefput 6 is de opvulling recenter gebeurd. Nadien is er door de opvulling nog een gracht uitgegraven die een tijdlang heeft open gelegen. Ook in deze proefput is op basis van de proefput niet uit te maken of er een grotere landschappelijke entiteit, dan wel een groot antropogeen spoor is aangesneden.

• *Zijn er lithische artefacten aanwezig?*

Ja. In verschillende proefputten zijn lithische artefacten aangetroffen. Het gaat zowel om prehistorische vondsten (meso-/neolithicum) als om geweerkeien uit de 17de of 18de eeuw.

• *Bevinden deze zich in situ, duiden ze op een bewaard loopvlak/steentijdsite?*

Neen. Bijna al het lithisch materiaal is aangetroffen in verstoring, A- of B-horizonten. In proefsleuf 2 is er een fragment aangetroffen op 80 cm diepte. Deze laag is echter colluviaal van oorsprong, waardoor de silexvondst bijgevolg ook ex situ lag.

• *Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?*

Nvt. De aard van het onderzoek (proefputten van 1 m^2 met grote onderlinge tussenafstand) maakt het onmogelijk om hierover uitsluitsel te kunnen geven.

• *Behoren de sporen tot één of meerdere periodes?*

In proefput 2 en 6 is de aard van de sporen niet gekend. Ook de datering van deze sporen kon niet achterhaald worden. In proefput 12 is het mogelijke antropogene spoor op het einde van de 16de eeuw te plaatsen.

• *Kan op basis van het sporenbestand in het vooronderzoek een uitspraak worden gedaan over de aard en omvang van een occupatie?*

Vergaande analyses zijn op basis van het vooronderzoek niet mogelijk. De omvang van de proefputten (1 m^2) en de grote ruimtelijke verspreiding ervan zorgen ervoor dat het onmogelijk bleek om concrete verbanden te leggen. De waarde van het onderzoek situeert zich vooral op vlak van archeologisch vondstenmateriaal en de algemene conclusie die we daar kunnen uit trekken rond aanwezigheid van menselijke bewoning. De vondst van Romeins materiaal uit de 1ste eeuw zou een aanwijzing kunnen zijn dat dit deel van de Scheldevallei in deze periode al sterk in cultuur genomen is. Ook andere opgravingen dichtbij brachten immers al vondsten uit deze periode aan het licht.

• *Kunnen archeologische vindplaatsen in tijd, ruimte en functie afgebakend worden?*

Neen. Hiervoor zijn er te weinig archeologische gegevens beschikbaar.

• *Wat is de vastgestelde en verwachte bewaringstoestand van de archeologische vindplaatsen?*

Er zijn te weinig gegevens beschikbaar om hierover gefundeerde uitspraken te doen. In verschillende profielen van het proefputtenonderzoek is een A (E)-B-C bodemopbouw te zien. Op percelen met deze bodemopbouw kan niet uitgesloten worden dat er een archeologische vindplaats aanwezig is. Ook in combinatie met vondstenmateriaal kan zo'n bodemopbouw de aanwezigheid van een archeologische site niet beargumenteren. Het ontbreken van

archeologische sporen kan bovendien ook niet als bewijs gelden voor de afwezigheid van een site. Ook op een site met veel archeologische sporen zijn er zones met minder of geen sporen.

• *Wat is de waarde en het kennispotentieel van de vastgestelde archeologische vindplaatsen?*

De waarde van het onderzoek ligt vooral op methodologisch vlak: het zeer gedetailleerd analyseren van kleine putten levert een schat aan informatie op uit lagen (A en B-horizont) die in hedendaags commercieel archeologisch onderzoek niet bekeken worden. Daarnaast verlaagt dit type burgeronderzoek de drempel voor mensen om hun schatten op zolder en archeologische (toevals)vondsten beschikbaar te stellen voor wetenschappelijk onderzoek (cfr. het oliekruikje uit de 16de-17de eeuw).

Met betrekking tot de dorpsontwikkeling van Ruien kunnen volgende meer specifieke onderzoeksvragen worden geformuleerd:

• *Was er al sprake van menselijke aanwezigheid voor het ontstaan van Ruien?*

De vondst van prehistorische artefacten suggereert een lange bewoningsgeschiedenis in dit deel van de Scheldevallei. Ook de bewoning in de Romeinse periode wijst op een uitgesproken menselijke aanwezigheid in de regio. Echter blijft de link tussen de Romeinse bewoning en de huidige dorpskern, onduidelijk. De vondst van 16de-eeuws materiaal net naast de kerk, wijst er op dat wellicht al lange tijd bewoning is geweest. Hoe deze er precies uitzag en of ze terug te brengen is tot een middeleeuwse realiteit is niet geweten. Mogelijk moeten we de middeleeuwse bewoningskern elders zoeken (cfr. hypothese Herpelgem).

• *Situeerde die zich enkel in de huidige dorpskern of ook in de omgeving?*

De vondst van 16de-eeuws materiaal in de Kieverstraat, een eind buiten het centrum van Ruien suggereert dat er sprake is van geïsoleerde hoeves en erven in de omgeving van Ruien.

• *Wanneer kwam de dorpskern van Ruien tot ontwikkeling?*

Het proefputtenonderzoek leverde hierover weinig nieuwe gegevens op. Tijdens een verbouwing vlak bij de Sint-Corneliuskerk is er laat 16de – 17de-eeuws materiaal aangetroffen. Dit geeft aan dat er toen bewoning moet geweest zijn in de buurt van het centrum. Echter is niet duidelijk of deze bewoning onderdeel was van een bredere bewoningskern, of dat het een geïsoleerde hoeve betrof. Enige zekerheid die we hebben, is dat er in de 18de eeuw lintbebouwing ontwikkelde langs de Grote Herreweg. Bebouwing die in relatie stond met de eerste kerk uit de eerste helft van de 18de eeuw.

• *Welke vorm nam het eerste dorp aan?*

Het proefputtenonderzoek leverde hierover geen gegevens op.

• *Hoe ontwikkelde het dorp zich verder?*

De vondsten nabij de kerk wijzen op bewoning in de 16de eeuw. Dit geeft aan dat er toen bewoning moet geweest zijn in de buurt van het centrum. Echter is niet duidelijk of deze bewoning onderdeel was van een bredere bewoningskern, of dat het een geïsoleerde hoeve betrof. De kaart van Villaret uit het midden van de 18de eeuw toont een stratenpatroon dat goed correspondeert met het huidige. De inrichting van het dorp zoals het nu gekend is, lag toen al ongeveer vast.

• *Is er naast bewoning ook sprake van agrarische, artisanale, religieuze of andere activiteit?*

Het proefputtenonderzoek leverde hierover geen gegevens op.

• *Waar vond die dan plaats en in welke periode kunnen we die dateren?*

Nvt.

• *Leveren de vondsten een relevante bijdrage aan de bestaande kennis over het verleden van Ruien?*

De prehistorische vondsten sluiten goed aan bij andere gekende vondsten uit deze periode in de regio. Ze wijzen op een actief gebruik van de regio vanaf het begin van het Holoceen (en ervoor). De vondst van 16de-eeuws materiaal op een erf van een oude hoeve, toont aan dat bij uitbreiding, wellicht verschillende hofstedes terug te brengen zijn tot de late middeleeuwen. Verder onderzoek hierop kan inzicht geven in de tijdsdiepte en dynamiek van de boerenerven.

• *Leveren de vondsten een bijdrage aan de bestaande kennis over de (middeleeuwse) dorpsontwikkeling in de regio van de Vlaamse Ardennen en historisch Vlaanderen?*

Neen. Tijdens het onderzoek zijn onvoldoende gegevens aangetroffen die hierover informatie geven.

4.6.8. Samenvatting van het onderzoek

Het archeologisch onderzoek kadert in het project "vierkante meter: erfgoedparticipatie als motor voor het versterken van de sociale cohesie". Tijdens het weekend was het project gekend als "vierkante meter: iedereen archeoloog!". De doelstellingen van het project zijn tweeledig. Het project beoogt via een activerende en participatieve aanpak om sociale cohesie en draagvlak voor archeologie te creëren. "Vierkante meter: iedereen archeoloog"' wil archeologie en het ondergronds erfgoed van een aantal dorpen in de Vlaamse Ardennen gebruiken om een band te smeden tussen inwoners onderling én tussen inwoners en hun streekidentiteit. Daarnaast had het project tot doel om een bijdrage te leveren aan de kennis van de dorpsgeschiedenis. Het onderzoek richtte zich in dit geval op het dorp Ruien, gesitueerd op grondgebied Kluisbergen. Op verschillende locaties in en rond de dorpskern werden er door de deelnemers 16 archeologische proefputten van één vierkante meter uitgegraven. Twaalf putten werden uitgegraven door buurtbewoners in hun eigen tuin, tuin van een buur of op het openbaar domein. Vier putten zijn uitgegraven door de lagere scholen van Ruien. Een actieve hands-on benadering helpt immers om de band te versterken. De deelnemers gingen tijdens het onderzoek steeds gedetailleerd te werk: elke 10 cm werd een laagnummer toegekend waaraan de minutieus uitgezochte vondsten werden opgehangen. In totaal werden er 791 vondsten geborgen gaande van prehistorische artefacten tot voorwerpen uit de 20ste eeuw.

In de onderzochte 16 m^2 zijn tenminste vijf prehistorische artefacten teruggevonden. Deze zijn te linken aan mesolithische jager-verzamelaars en/of aan semi-sedentaire neolithische boerengemeenschappen. In één proefput zijn talrijke fragmenten Romeins bouwmateriaal en een fragment terra sigillata aangetroffen. De voorwerpen zijn gevonden in afgespoelde lagen, en bevinden zich niet meer in hun originele positie. Desondanks wijzen ze op een Romeinse bewoning in de onmiddellijke omgeving. De vondsten sluiten aan bij een Romeinse nederzetting uit de 1ste eeuw n. Chr., gevonden op de site Ruien-Rosalinde. Hoewel een link tussen beide sites moeilijk te bewijzen is, toont deze vondst wel aan dat dit deel van de Scheldevallei tijdens de Romeinse periode reeds intensief in cultuur was genomen. Sporen uit de vroege, volle en late middeleeuwen zijn er niet aangetroffen in de proefputten.

In proefput 12 is een scherf Raerensteengoed gevonden tesamen met wat keramisch bouwmateriaal. De scherf is in het laatste kwart van de 16de eeuw te dateren en komt wellicht uit dezelfde mal als een gekende fries die het huismerk draagt van Ian Emens Mennicken. Deze getalenteerde pottenbakkermeester uit Raeren was actief in het laatste kwart van de

16de eeuw en staat bekend om zijn prachtig uitgewerkte fijne sculpturen.[58] Deze vondst suggereert reeds bewoning in de 16de eeuw op dit erf.

Tijdens het proefputtenonderzoek zijn twee geweerkeien gevonden in twee verschillende proefputten. Deze zorgvuldig gekapte vuurstenen zijn van hoge kwaliteit en in de 17de of 18de eeuw te dateren. Deze onderdelen van een vuursteenslotgeweer zijn mogelijk te linken aan de grootschalige troepenbewegingen in deze periode.

De meeste vondsten van het proefputtenonderzoek dateren in de 19de of 20ste eeuw en dus na de ontwikkeling van Ruien als parochie (1737). Zo is er in proefput 7 een grote hoeveelheid afval teruggevonden dat te linken is aan bewoning. Tot afvalophaling meer gestructureerd werd in de jaren 1960-1970 verdween het meeste huishoudelijk afval in de kachel of onder de grond. Het is bijgevolg niet onlogisch dat op percelen met een lange onafgebroken bewoning, er veel afval uit de 19de of 20ste eeuw aanwezig is. Ouder afval is vaak organisch en is doorgaans vergaan of herbruikt.

De ontwikkeling en evolutie van Ruien kon door de brede ruimtelijke spreiding van de proefputten niet archeologisch gevolgd worden. De verzamelde vondsten zijn echter wel allemaal kleine puzzelstukjes die bij volgend onderzoek kunnen helpen om de dorpsevolutie te begrijpen. De kleine oppervlaktes (1 m^2) waarin werd gewerkt waren tesamen met de locaties, ingegeven door de deelnemers, waren een belangrijke beperkende factor om de dorpsevolutie ten gronde te kunnen analyseren.

Echter lag de sterkte van dit onderzoek in de hoge graad van detail van het onderzoek door de deelnemers. In totaal werden er uit 16 proefputten van 1 m^2 bijna 800 vondsten ingezameld. De grote meerderheid van de vondsten is afkomstig uit de A en de B-horizont. Dit zijn de lagen die tijdens huidig commercieel onderzoek met een graafmachine verwijderd worden, alvorens het archeologisch onderzoek van start gaat. Het potentieel van onderzoek naar deze informatiedragende lagen is gekend, maar de aandacht hiernaar is naar de achtergrond verschoven. Het project “vierkante meter: iedereen archeoloog”, hoopt met dit onderzoek het onderzoekspotentieel van deze lagen terug onder de aandacht te brengen.

De aanwezigheid van de archeologen in het dorp zorgde ervoor dat mensen vondsten die in het verleden gedaan zijn, onder de aandacht brachten. Sommige vondsten werden al tientallen jaren bijgehouden en gekoesterd, maar zijn niet gekend voor onderzoek. Net ten noorden van de Sint-Corneliuskerk langsheen de Grote Herreweg bleek er jaren geleden tijdens een verbouwing van een huis laat 16de-17de-eeuws aardewerk gevonden. Dus hoewel er op deze plaats geen putten gemaakt zijn, is er door het proefputtenonderzoek wel informatie beschikbaar gekomen voor verder onderzoek.

Het project ‘vierkante meter: erfgoedparticipatie als motor voor het versterken van de sociale cohesie’ of korter gesteld ‘vierkante meter: iedereen archeoloog’ bracht tijdens het graafweekend mensen samen rond hun verleden. Door actief deel te nemen aan gravend onderzoek bouwden de deelnemers zelf mee aan de kennis van Ruien. Ondanks de beperkte opgegraven oppervlakte vormen de resultaten een interessante aanvulling op de bestaande kennis van het dorp.

58 Kohneman 1992; Gaimster 1999.

05 | BIBLIOGRAFIE

IEDEREEN ARCHEOLOOG
Rulen
IEDEREEN ARCHEOLOOG
Rulen
MOST LIKELY

5. BIBLIOGRAFIE

CARO J. 2004. La Pipe en terre – Wallonie – Bruxelles – Flandre – Identification et datation, Brussel.

CROMBÉ PH. & VAN DER HAEGEN G. 1994. Het midden-Paleolithicum in noordwestelijk België, Archeologische Inventaris Vlaanderen, Buitengewone Reeks 3, Gent.

CROMBÉ PH., SERGANT J., VERBRUGGE A., DE GRAEVE A., CHERRETTÉ B., MIKKELSEN J., CNUDDE V., DE KOCK T., HUISMAN H.D.J., VAN OS, B.J.H., VAN STRYDONCK M. & BOUDIN M. 2014. A sealed flint knapping site from the Younger Dryas in the Scheldt valley (Belgium): Bridging the gap in human occupation at the Pleistocene- Holocene transition in W. Europa. *Journal of Archaeological Science* 50, 420-439.

DANNIAU F., TRACHET J. & RENIERE S. 2020. *Publieksarcheologie in Vlaanderen. Een landschapstekening met aanbevelingen*. Brussel.

DEBYTTERE Y. 1993. *Archeologisch onderzoek van de gemeente Kwaremont. Prospectie-Analyse-Synthese*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, UGent.

DE GROOTE, K, ERVYNCK A. & VAN NEER W. 1992. Het afval van de Rijke Klaren. Noodonderzoek in de voormalige abdij van Beaulieu te Petegem (gem. Wortegem-Petegem, prov. Oost-Vlaanderen). *Archeologie in Vlaanderen II*, 335-412.

DERWEDUWEN N. 2023. *Archeologische opgraving Kluisbergen Grote Herreweg (prov. Oost-Vlaanderen)*. Archeologierapport.

DUCO D. H. 2003. Merken en merkenrecht van de pijpenmakers in Gouda. Leiden.

GAIMSTER D. 1999. German stoneware 1200-1900: Archaeology and Cultural History. London

GOEMINNE L.. Oudste vermelding versus dorpsoppervlakte in het gebied van Leie en Schelde. *Handelingen van de geschied- en oudheidkundige Kring van Oudenaarde, van zijn Kastelrij en van den lande tusschen Maercke en Ronne*, 2012, XliX, pp. 221-233.

HERREMANS D. & VANTHIENEN V. 2022, Gentse kleipijpjes uit de periode 1600-1900 in archeologisch en sociaal cultureel perspectief, Syntar 9, Brussel.

KOHNEMANN M. 1982. *Auflagen auf Raerener Steinzeug. Gesellschaft zur Förderung des Töpfereimuseums Raeren*. Raeren

KOHNEMANN M. 1992. *Raerens Töpferfamilie Mennicken*. Raeren.

LEWIS, C., VAREKA, P., VAN LONDEN, H., VERSPAY, J., MARCINIAK, A., KADJA, K. AND KOBIALKA, D. 2020. Test pit excavation within currently occupied rural settlements in the Czech Republic, Netherlands, Poland and UK – Results of the CARE project 2019. *Medieval Settlement Research* 35 (2020), 80–92.

MENNICKEN R. 2013. *Raerener Steinzeug: Europäisches Kulturerbe*. Eupen.

MEYLEMANS E., VANDERBEKEN T. & VAN GILS M. 2021, Onderzoeksbalans Vlaamse archeologie 1.0 Hoofdstuk methoden en technieken: Terreinprospecties en -evaluaties, Brussel.

SERGANT J., CRUZ F., STORME A., ALLEMEERSCH L., ALUWE K., JACOPS J., VANDENDRIESSCHE H., NOENS G., MIKKELSEN J., ROZEK J., LALOO P. & CROMBE PH. 2015. Kerkhove - Stuw Verslag van de opgraving en analyses van werkput 1 en 2 (2015-185) Deel 1. (Rapporten GATE Archaeology, Gent).

SEVENANT M., MENSCHAERT J., COUVREUR M., RONSE A., ANTROP M., GEYPES M., HERMY M. & DE BLUSTT G. 2002. *Ecodistricten: Ruimtelijke eenheden voor gebiedsgericht milieubeleid in Vlaanderen. Deelrapport II: Afbakening van ecodistricten en ecoregio's: Verklarende teksten*. Onuitgegeven rapport.

TRACHET J. 2016. *Inland outports : an interdisciplinary study of medieval harbour sites in the Zwin region*. Phd Thesis, Ghent.

VAN ISTENDAAL H. 1993. Stad en baronie Ronse (Ancien Régime), Rijksarchief te Ronse, Inventarissen, XXIII, Brussel.

VERROKEN E. 2010. Genealogie van de Heren van Maarke (1196-1466) en hun verwanten, Handelingen van de Geschied- en Oudheidkundige Kring Oudenaarde, Deel XLVII, 2010, p. 55-149.

VERBRUGGE A., VANDENDRIESSCHE H., DE GRAEVE A., GUILLAUME V., PEDE R. & CHERRETTÉ B. 2021. Ruien Rosalinde, Archeologisch onderzoek. SOLVA Archeologierapport 26.

VERHULST A. 1995. *Landschap en landbouw in middeleeuws Vlaanderen*. Gemeentekrediet.

WEBSTER P. 1996. Roman Samian pottery in Britain, *CBA Practical Handbook in Archaeology* 13, York.

ZEEBROEK I., PIETERS M., ANDRES-LACUEVA C., CALUWE D., DAVID J., DEFORCE K., HANECA K., LAMUELA-RAVENTOS R., LENAERTST., MEDINA REMON A., MEES F., MISSIAEN T., MUYLAERT L., OP DE BEECK E., STREEL M., VAN DEN HAUTE P., VAN HEES, M. & WAUTERS E. 2010. Een 18de-eeuwse wraksite op de Buiten Ratelzandbank (Belgische territoriale wateren) (I): multidisciplinair onderzoek van het vondstenmateriaal. *Relicta* 6, p. 237-327.

06 | BIJLAGEN

460
CONTAINER
DECUBBER
KLUISBERGEN
055 38 84
www.decubber

6. BIJLAGEN

Bijlage 1 is ingedeeld in een algemene gegevensfiche over het project inclusief trefwoorden, een lijst met overzichtsfoto's, een structuurlijst, een contextlijst[59], een sporenlijst, een vondstenlijst en een fotolijst op spoorniveau. Tevens wordt een overzicht geboden van uitgevoerd post-excavation onderzoek en mogelijkheden voor verder onderzoek.

We geven hierbij enige duiding met betrekking tot de diverse lijsten in deze bijlage.

De lijsten worden automatisch gegenereerd uit de SOLVA-databank[60]. In deze databank worden tijdens de opgraving en de rapportage alle data die tijdens een archeologisch project worden gegenereerd, samengebracht. Het gaat hierbij dus zowel om velddata (foto's, plannen, beschrijvingen, relaties tussen sporen, vondsten, ...) als documenten die tijdens de rapportage worden gegenereerd (aardewerktekeningen, informatie over behandeling van materiaal, het archeologisch rapport, diverse laboanalyses, administratief archief zoals dagrapporten, ...).

Conform de structuur van de databank (zie hoofdstuk methodologie, verwerking) worden de bijlagen hiërarchisch opgebouwd. Alle velddata worden in de databankstructuur op drie niveaus ingedeeld: spoorniveau, contextniveau en structuurniveau. We verduidelijken met een voorbeeld.

Onder de noemer 'sporen' verstaan we het kleinste niveau van notulering, de kleinste eenheid als het ware: bijvoorbeeld een aflijning in een grondplan of een laag in een kuil bij een coupetekening. Dit is het niveau waarop vondsten afzonderlijk worden ingezameld. Verschillende sporen kunnen toebehoren aan een 'context': zo vormen verschillende lagen in een kuil samen de context 'kuil'. Op gelijkaardige wijze kunnen verschillende contexten gegroepeerd worden tot een overkoepelende 'structuur': diverse paalkuilen behoren bijvoorbeeld toe aan de structuur 'gebouw'.

In de databank, en dus ook in deze bijlage, worden de velddata volgens vastgestelde thesauruslijsten toegewezen aan de noemers 'sporen', 'contexten' en 'structuren'. Door archeologische begrippen (gebouw, crematiegraf, grafkuil, laag, ...) via een vastgestelde thesauruslijst aan een specifiek niveau toe te wijzen (spoor, context, structuur), bestaat de garantie dat bij bevraging van de databank naar een bepaald archeologisch begrip, effectief ook alle ingevoerde data in de resultatenlijst voorkomt (anders gezegd, we vermijden daardoor dat 'grafkuil' de ene maal bij 'context', en de andere maal bij 'structuur' wordt ondergebracht).

De lijsten in deze bijlage zijn volgens dezelfde hiërarchie opgebouwd. In de bijlage wordt achtereenvolgens een overzicht gebracht van structuren, contexten en sporen. Op deze wijze kan van 'groot' naar 'klein' afgedaald worden in de informatie. Er wordt bovendien met kruisverwijzingen gewerkt: bij structuren staat vermeld uit welke contexten ze zijn opgebouwd, bij contexten staat vermeld uit welke sporen ze zijn opgebouwd. In omgekeerde richting staat bij de sporenlijsten vermeld tot welke context en structuur een spoor behoort, en bij de contextlijst staat vermeld tot welke structuur een context behoort. De structuurlijst bevat dus een overzicht van gerelateerde contexten. De contextlijst bevat een overzicht van gerelateerde structuren (hoger niveau) en sporen (lager niveau), alsook een overzicht van

59 Een structuurlijst en een contextlijst worden in principe enkel bijgevoegd wanneer het een rapportage van een opgraving betreft : structuren en contexten worden in de databank immers pas aangemaakt bij archeologische opgravingen, aangezien op dat ogenblik alle informatie hiertoe aanwezig is. Tijdens een vooronderzoek is dit heel vaak nog niet het geval. Uitzonderingen hierop zijn contexten en structuren die bij vooronderzoek vastgesteld zijn in zones die NIET voor verder onderzoek in aanmerking komen. In die gevallen opteert SOLVA er voor om deze velddata wel toe te wijzen aan een context of structuur, omdat ze zo bevraagbaar blijven voor de databank (zie ook infra voor bijkomende argumentatie).
60 Zie ook supra aangaande informatie over de SOLVA-databank archeologie.

alle foto's, plannen, vondsten en stalen. De sporenlijst bevat een overzicht van gerelateerde contexten en structuren, alsook een overzicht van alle foto's, plannen, vondsten en stalen. De gedetailleerde spoorbeschrijvingen zijn uitsluitend in de sporenlijsten zelf terug te vinden. Op elk niveau tot slot staat een interpretatie en zo mogelijk ook een datering vermeld.

Voor de duidelijkheid geven we mee dat niet elk spoor noodzakelijk deel uitmaakt van een context (en dus structuur), evenmin als elke context aan een structuur kan toegewezen worden.

Wat de wijze van nummering betreft, geldt als algemene regel dat contexten en structuren de naam dragen van het spoornummer dat als eerste aan die 'context' (en eventueel bij uitbreiding 'structuur') wordt toegewezen. In een rapport zijn het doorgaans de contextnummers en, indien gegroepeerd onder een structuur, de structuurnummers die in de tekst de leidraad vormen.

Tot slot enkele bijzonderheden:

- Verstoringen en 'negatieve sporen', sporen die na couperen geen of een natuurlijk spoor blijken te zijn, worden niet tot het niveau van een context gebracht, maar bestaan enkel tot op het spoorniveau.

- In het geval dat het een rapportage van een vooronderzoek betreft, worden sporen in principe niet aan een context (en bij uitbreiding een structuur) toegewezen. Contexten en structuren worden pas aangemaakt op het moment van een archeologische opgraving, aangezien op dat ogenblik alle beschikbare informatie aanwezig is, en dit dus dan wel een zinvolle oefening is. Tijdens een vooronderzoek zijn heel wat relaties bijvoorbeeld nog niet duidelijk. De enige uitzondering op deze regel wordt gemaakt wanneer bij de verwerking van een vooronderzoek reeds duidelijk is dat de sporen gelegen zijn in een zone die *niet voor verder onderzoek in aanmerking komt*. Dan worden sporen waar mogelijk wel tot contexten gegroepeerd (en worden dus in de databank contexten (en eventueel structuren) aangemaakt). Op deze wijze wordt gegarandeerd dat informatie rond potentiële contexten of structuren niet verloren gaat bij een bevraging van de databank. Een voorbeeld verduidelijkt dit: een geïsoleerde grafkuil, die geen aanleiding geeft tot verder onderzoek, wordt wel als context gedefinieerd in de databank, omdat deze zo ook in de resultatenlijst van een bevraging zal voorkomen. Zoniet zou deze grafkuil voor de databank 'onzichtbaar' worden.

6.1. LIJST VAN PLANNNEN, FIGUREN, FOTO'S EN KAARTEN

6.2. TEKENINGENLIJST VAN PLANNNEN, FIGUREN, FOTO'S EN KAARTEN

6.3. FOTOLIJST

6.4. SPORENLIJST VAN PLANNNEN, FIGUREN, FOTO'S EN KAARTEN

6.1. VONDSTENLIJST

Dankzij ‘Vierkante meter: iedereen archeoloog!” kregen de inwoners van Ruien, (gem. Kluisbergen, Oost-Vlaanderen) de kans om als een echte archeoloog te graven naar het verleden van hun dorp. Buurtbewoners gingen samen met de archeologen van SOLVA aan de slag in kleine proefputjes van één bij één meter. In België is het de eerste keer dat via burgerparticipatie zo’n archeologisch onderzoek werd uitgevoerd.

Samen met buren, familie en vrienden deelnemen aan een archeologisch onderzoek verhoogt de sociale samenhang en draagt bij tot het versterken van de streekidentiteit. Dit werd bevestigd tijdens het opgravingsevent. Met veel enthousiasme en met oog voor precisie doorzochten buurtbewoners de ondergrond op zoek naar archeologische aanwijzingen voor wat hen bindt aan hun streek, aan hun dorp én aan elkaar.

Verspreid over het grondgebied van Ruien werden 16 proefputjes van 1 vierkante meter uitgegraven. Het onderzoek leverde tal van artefacten op. De bijna 800 ingezamelde vondsten bestrijken duizenden jaren van menselijke bewoning. Dit project onderscheidt zich van huidig archeologisch onderzoek door zeer gedetailleerd onderzoek van de ploeglaag en B-horizont. Belangrijke informatiedragers die bij commercieel onderzoek volledig links worden gelaten. De vondsten omvatten onder andere verschillende fragmenten van gepolijste bijlen of dissels uit de prehistorie, Romeins bouwmateriaal en terra sigillata, Aziatisch porselein en prachtig versierd steengoed uit Raeren, van Belgische makelij dus. Een aantal proefputjes brachten ook sporen aan het licht. Het bewijst nog maar eens dat de ondergrond nog veel onontgonnen informatie bevat.

Het project ‘Vierkante meter: iedereen archeoloog’ toont aan dat kleinschalig burgeronderzoek tot mooie resultaten kan leiden. Zowel archeologisch als sociaal. Bestaat er nu iets mooier dan tijdreizen met je buren? Dicht bij huis maar ver in de tijd.